

**ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

**ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ
ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

Ο ρόλος των χωρικών ανισοτήτων στην επιλογή του τόπου
εγκατάστασης των βιομηχανιών: Η περίπτωση της Περιφέρειας Στερεάς
Ελλάδας

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Παναγιώτα Διαμαντή

Αθήνα, 2021

Τριμελής Επιτροπή
Βασίλειος Τσέλιος
Ιωάννης Ψυχάρης
Κωνσταντίνος Μπίθας

Copyright © Παναγιώτα Διαμαντή, 2021

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τη συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Περιεχόμενα

Πίνακες	6
Διαγράμματα - Ραβδογράμματα	9
Εικόνες.....	10
Περίληψη	11
Abstract	13
Κεφάλαιο Πρώτο	15
Εισαγωγή	15
1.1 Σκοπός.....	15
1.1.1 Ερευνητικά ερωτήματα.....	15
1.2 Προστιθέμενη αξία της εργασίας.....	15
Κεφάλαιο Δεύτερο	17
Βιβλιογραφική Ανασκόπηση	17
2.1 Οι παράγοντες χωροθέτησης των επιχειρήσεων.....	17
2.2 Οι χωρικές ανισότητες ως προσδιοριστικός παράγοντας του τόπου εγκατάστασης των βιομηχανιών	23
2.3 Οι οργανωμένες βιομηχανικές περιοχές (ΒΙ.ΠΕ) και οι κοινωνικοοικονομικές τους επιπτώσεις.....	26
Κεφάλαιο Τρίτο	29
Η Περιοχή Μελέτης - Η Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας	29
3.1 Εισαγωγή	29
3.2 Δημογραφικές τάσεις και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του πληθυσμού.....	31
3.3 Οικονομικά στοιχεία της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας.....	32
3.4 Κλαδική διάρθρωση της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας	32
3.5 Τομεακή και κλαδική εξειδίκευση.....	33
3.6 Το ανθρώπινο δυναμικό και η ανεργία στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας.....	34
3.6.1 Το μορφωτικό επίπεδο του ανθρώπινου δυναμικού.	34
3.6.2. Κοινωνική Ανάπτυξη.....	35

3.7 Έργα της περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας ανά τομέα παρέμβασης	38
Κεφάλαιο Τέταρτο	42
Περιφερειακές και Χωρικές Ανισότητες στον Τόπο Εγκατάστασης των Βιομηχανιών Μεταποίησης στη Στερεά Ελλάδα	42
4.1 Οι χωρικές ανισότητες στην περιφέρεια της Στερεάς Ελλάδας.....	42
4.2 Ανάλυση των βασικών αναπτυξιακών χαρακτηριστικών της Στερεάς Ελλάδας	46
4.3 Επιχειρήσεις δευτερογενούς τομέα στην περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας	48
4.4 Παράγοντες επιλογής του τόπου εγκατάστασης των βιομηχανιών μεταποίησης στην Στερεά Ελλάδα	50
Κεφάλαιο Πέμπτο	52
Ποσοτική Ανάλυση της Επίδρασης των Χωρικών Ανισοτήτων στην Ανάπτυξη της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας	52
5.1 Η διαχρονική εξέλιξη του περιφερειακού προβλήματος στην Ελλάδα και οι παράγοντες που το επηρεάζουν	52
5.2 Αναγκαιότητα και μέσα περιφερειακής πολιτικής.	55
5.2.1 Λόγοι άσκησης περιφερειακής πολιτικής.	55
5.2.1.1. Μέσα άσκησης περιφερειακής πολιτικής.	56
Κεφάλαιο Έκτο	58
Ανάλυση των Αποτελεσμάτων και Συμπεράσματα.....	58
6.1 Ποσοτική ανάλυση των παραγόντων επιλογής της Στερεάς Ελλάδας ως τόπο εγκατάστασης βιομηχανιών μεταποίησης	58
Περιγραφική Ανάλυση.....	60
Ραβδογράμματα	73
Διερευνητική ανάλυση.....	76
Συσχέτιση μεταβλητών	77
Διαξονική ταξινόμηση	79
6.2 Περιορισμοί της στατιστικής ανάλυσης	82

Συμπεράσματα	83
Βιβλιογραφία	85

Πίνακες

Πίνακας 1. SWOT Ανάλυση.....	37
Πίνακας 2. Κόστος υλοποιούμενων έργων ανά τομέα παρέμβασης	38
Πίνακας 3. Κόστος συμβασιολογημένων έργων ανά τομέα παρέμβασης.....	39
Πίνακας 4. Πληθυσμιακές εξελίξεις	43
Πίνακας 5. Τομεακή κατανομή της απασχόλησης, 2001	44
Πίνακας 6. Η εξέλιξη του πληθυσμού (σε χιλιάδες) ανά περιφέρεια για τη χρονική περίοδο 2002 – 2006.....	55
Πίνακας 7. Πότε ιδρύθηκε η επιχείρησή σας.....	60
Πίνακας 8. Σε ποια Περιφερειακή Ενότητα (πρώην Νομαρχία) εδρεύει η επιχείρησή σας.....	60
Πίνακας 9. Ποιος είναι ο κλάδος δραστηριοποίησης της επιχείρησής σας.....	60
Πίνακας 10. Ποιος είναι ο ετήσιος κύκλος εργασιών της επιχείρησής σας	61
Πίνακας 11. Ποιο είναι το σύνολο του ισολογισμού της επιχείρησής σας.....	61
Πίνακας 12. Πόσους εργαζόμενους απασχολεί η επιχείρησή σας.....	61
Πίνακας 13. Επιτρεπόμενες χρήσεις γης ως παράγοντας χωροθέτησης των επιχειρήσεων.....	62
Πίνακας 14. Υφιστάμενες υποδομές δικτύων ηλεκτροδότησης ως παράγοντας χωροθέτησης των επιχειρήσεων	62
Πίνακας 15. Υφιστάμενες υποδομές αποχέτευσης ως παράγοντας χωροθέτησης των επιχειρήσεων.....	63
Πίνακας 16. Υφιστάμενες υποδομές τηλεπικοινωνιών ως παράγοντας χωροθέτησης των επιχειρήσεων.....	63
Πίνακας 17. Υφιστάμενες υποδομές τοπικών οδικών συνδέσεων ως παράγοντας χωροθέτησης των επιχειρήσεων	64
Πίνακας 18. Υφιστάμενες υποδομές βιολογικών καθαρισμών ως παράγοντας χωροθέτησης των επιχειρήσεων	64
Πίνακας 19. Υφιστάμενες υποδομές διαχείρισης απορριμμάτων ως παράγοντας χωροθέτησης των επιχειρήσεων	65
Πίνακας 20. Άμεση πρόσβαση σε αυτοκινητόδρομους ως παράγοντας χωροθέτησης των επιχειρήσεων.....	65
Πίνακας 21. Άμεση πρόσβαση σε σιδηρόδρομους υψηλών ταχυτήτων ως παράγοντας χωροθέτησης των επιχειρήσεων	65

Πίνακας 22. Άμεση πρόσβαση σε αεροδρόμια υψηλών ταχυτήτων ως παράγοντας χωροθέτησης των επιχειρήσεων	66
Πίνακας 23. Ύπαρξη επιχειρηματικών υποδομών ως παράγοντας χωροθέτησης των επιχειρήσεων.....	66
Πίνακας 24. Χρηματοδοτικά εργαλεία ως παράγοντας χωροθέτησης των επιχειρήσεων	67
Πίνακας 25. Ανθρώπινο δυναμικό ως παράγοντας χωροθέτησης των επιχειρήσεων	67
Πίνακας 26. Πρόσβαση στις αγορές ως παράγοντας χωροθέτησης των επιχειρήσεων	67
Πίνακας 27. Ελαχιστοποίηση του κόστους μεταφοράς πρώτων υλών ως παράγοντας χωροθέτησης των επιχειρήσεων	68
Πίνακας 28. Ελαχιστοποίηση κόστους μεταφοράς τελικού προϊόντος ως παράγοντας χωροθέτησης των επιχειρήσεων	68
Πίνακας 29. Γειτνίαση με προμηθευτές και συνεργάτες ως παράγοντας χωροθέτησης των επιχειρήσεων.....	68
Πίνακας 30. Ποιότητα περιβάλλοντος ως παράγοντας χωροθέτησης των επιχειρήσεων	69
Πίνακας 31. Επιλογές αναψυχής ως παράγοντας χωροθέτησης των επιχειρήσεων ...	69
Πίνακας 32. Αίσθηση ασφάλειας ως παράγοντας χωροθέτησης των επιχειρήσεων ..	70
Πίνακας 33. Προ υπάρχουσα συγκέντρωση οικονομικής δραστηριότητας ως παράγοντας χωροθέτησης των επιχειρήσεων	70
Πίνακας 34. Εγγύτητα των επιχειρήσεων του ίδιου κλάδου ως παράγοντας χωροθέτησης των επιχειρήσεων	70
Πίνακας 35. Τα στάδια του κύκλου ζωής του προϊόντος ως παράγοντας χωροθέτησης των επιχειρήσεων.....	71
Πίνακας 36. Χωρικές ανισότητες μεταξύ των Π.Ε. της Π. Στερεάς Ελλάδος ως παράγοντας χωροθέτησης των επιχειρήσεων	71
Πίνακας 37. Θεωρείτε ότι ο τόπος εγκατάστασης της επιχείρησής σας επελέγη με συναισθηματικά (1) ή με ορθολογικά (7) κριτήρια;	72
Πίνακας 38. Θα μετακινούσατε την επιχείρησή σας σε άλλη Π.Ε. της Π. Στερεάς Ελλάδας με την υπόθεση ότι το κράτος θα σας επιδοτούσε 100% τα έξοδα μετάβασης;	72
Πίνακας 39. Έλεγχος Ανονα με την μεταβλητή «πότε ιδρύθηκε η επιχείρηση»	76
Πίνακας 40. Chi-Square Tests	80

Πίνακας 41. Θα μετακινούσατε την επιχείρησή σας σε άλλη Π.Ε. της Π. Στερεάς Ελλάδας με την υπόθεση ότι το κράτος θα σας επιδοτούσε 100% τα έξοδα μετάβασης;	81
Πίνακας 42. Chi-Square Tests	81

Διαγράμματα - Ραβδόγραμματα

Διάγραμμα 1. Ποσοστιαία διάρθρωση τομέων παραγωγής στην ΠΣΤΕ σε σχέση με το σύνολο της χώρας για το έτος 2016.....	48
Ραβδόγραμμα 1. Κύκλος εργασιών – σύνολο ισολογισμού.....	73
Ραβδόγραμμα 2. Κύκλος εργασιών – εργαζόμενοι.....	73
Ραβδόγραμμα 3. Π.Ε.-Έτος ίδρυσης.....	74
Ραβδόγραμμα 4. Π.Ε.-Σύνολο ισολογισμού.....	74
Ραβδόγραμμα 5. Κλάδος-εργαζόμενοι.....	75
Ραβδόγραμμα 6. Κλάδος-Π.Ε.....	75

Εικόνες

Εικόνα 1. Εξέλιξη της ανεργίας ΠΣΤΕ σε σχέση με το σύνολο της χώρας την περίοδο 2010 – 2018	36
Εικόνα 2. Χάρτης απεικόνισης χωρικών ανισοτήτων με βάση το Λόγο Χωροθέτησης	45

Περίληψη

Απώτερος σκοπός της εν λόγω εργασίας είναι η διερεύνηση των χωρικών ανισοτήτων και ο ρόλος που διαδραματίζουν στην επιλογή τόπου εγκατάστασης των βιομηχανιών που δραστηριοποιούνται στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας, η οποία υπάγεται στο γεωγραφικό διαμέρισμα της Κεντρικής Ελλάδας και αποτελεί μία νέα αυτοδιοικητική αρχή πέντε περιφερειακών ενοτήτων. Ένα εκ των χαρακτηριστικών της είναι η γεωμορφολογική, κοινωνικοοικονομική και πολιτισμική της πολυμορφία, συνθέτοντας πλούσια και αξιόλογη παραγωγική βάση, αγροτική παραγωγή και βιομηχανία, με πολλαπλές δυνατότητες παροχής υπηρεσιών ειδικά στον τουρισμό και το εμπόριο. Η διάρθρωση της οικονομίας της ανά τομέα παραγωγής συνοδεύεται από την έντονη παρουσία του δευτερογενή τομέα (38,1%) έναντι του τριτογενούς. Επίσης, πρόκειται για μία Περιφέρεια με πολλές ανισότητες μεταξύ των νομών, αναφορικά με το κ.κ.ΑΕΠ, τον «Συνθετικό Δείκτη Ευημερίας και Ανάπτυξη» (ΣΔΕΑ) και τον πληθυσμό, με τις περισσότερες αναπτυξιακές της δραστηριότητες να είναι συγκεντρωμένες στις ορεινές και όχι στις πεδινές περιοχές της. Για την κάλυψη του ερευνητικού σκοπού, διεξήχθη πρωτογενής ποσοτική έρευνα, μέσω ερωτηματολογίου, με ερευνητικό δείγμα 173 ατόμων από βιομηχανικές και βιοτεχνικές επιχειρήσεις της Π.Ε. Φθιώτιδας και Βοιωτίας. Τα αξιολογικά κριτήρια της χωροθέτησης των βιομηχανιών του δευτερογενούς τομέα της εν λόγω Περιφέρειας εμφάνισαν ποικιλομορφία. Πιο συγκεκριμένα, ως βασικότεροι αξιολογικοί παράγοντες προέκυψαν οι επιτρεπόμενες χρήσεις γης, το κόστος γης, οι υπάρχουσες υφιστάμενες υποδομές, η ευκολία προσβασιμότητας, το εργατικό δυναμικό, το κόστος μεταφοράς πρώτων υλών, η γειτνίαση με προμηθευτές και συνεργάτες, καθώς επίσης και η προϋπάρχουσα συγκέντρωση οικονομικής δραστηριότητας. Πρόκειται για ένα σύνολο αξιολογικών κριτηρίων που εμφάνισαν στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ τους. Συν τοις άλλοις, εντοπίστηκε στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ της επιλογής χωροθέτησης με βάση τα στάδια του κύκλου ζωής του προϊόντος της επιχείρησης και του αν εφαρμόστηκαν και συναισθηματικά ή ορθολογικά κριτήρια στην επιλογή αυτή. Επίσης, αποδείχτηκε ότι οι υφιστάμενες υποδομές αποχέτευσης, τηλεπικοινωνιών, βιολογικού καθαρισμού και διαχείρισης απορριμμάτων δεν επηρεάζουν την επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης. Στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας παρατηρείται μείωση του πληθυσμού κατά τη δεκαετία 2001-2011, μείωση του εργατικού δυναμικού, στέρξη ανθρωπίνων πόρων υψηλής εξειδίκευσης, μείωση του

Ακαθάριστου Περιφερειακού Προϊόντος σε όλη την περίοδο 2010-2015 και αύξηση της ανεργίας τα τελευταία χρόνια. Γίνεται αντιληπτό λοιπόν, πως οι χωρικές ανισότητες διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην επιλογή τόπου εγκατάστασης των επιχειρήσεων. Οι χωρικές ανισότητες διέπονται τόσο απο οικονομικούς όσο και απο κοινωνικούς παράγοντες οι οποίοι με τη σειρά τους επηρεάζουν την επιλογή τόπου εγκατάστασης των επιχειρήσεων. Απόρροια των παραπάνω και μέσω της έρευνας που πραγματοποιήθηκε είναι ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό να υποστηρίζει πως οι υφιστάμενες οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες μεταξύ των Περιφερειακών Ενοτήτων της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας είναι καθοριστικές για την εγκατάσταση των μεταποιητικών επιχειρήσεων σε αυτές.

Λέξεις-Κλειδιά: Παράγοντες χωροθέτησης, Χωρικές ανισότητες, Βιομηχανικές περιοχές, Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας.

Abstract

The ultimate goal of this work is to investigate the existing regional disparities and the role they play in choosing the location of the industries operating in the Region of Central Greece, which belongs to the geographical region of Central Greece and is a new self-governing authority of five regional regions. One of its characteristics is its geomorphological, socio-economic and cultural diversity, composing a rich and valuable productive base, agricultural production and industry, with multiple possibilities of providing services especially in tourism and trade. The structure of its economy per production sector is accompanied by the strong presence of the secondary sector (38.1%) compared to the tertiary sector. It is also a Region with many inequalities between the prefectures, regarding the GDP per capita, the "Synthetic Index of Prosperity and Development" and the population, with most of its development activities being concentrated in the mountainous and not in its lowlands. To cover the research purpose, a primary quantitative research was conducted, through a questionnaire, with a research sample of 173 people from industrial and craft enterprises of Regions of Fthiotida and Viotia. The evaluation criteria for the location of the industries of the secondary sector of this Region showed diversity. More specifically, the main assessed factors were the permitted land uses, land costs, existing infrastructure, ease of accessibility, labor force, the cost of transporting raw materials, proximity to suppliers and partners, as well as the pre-existing co-existence. activity. This is a set of evaluation criteria that showed a statistically significant correlation between them. In addition, a statistically significant difference was found between the choice of location based on the stages of the life cycle of the company's product and whether emotional or rational criteria were applied to this choice. It was also shown that the existing infrastructure for sewerage, telecommunications, biological treatment and waste management does not affect the choice of location of the business. In the Region of Central Greece there is a decrease in population during the decade 2001-2011, a decrease in the workforce, deprivation of highly specialized human resources, a decrease in the Gross Regional Product throughout the period 2010-2015 and an increase in unemployment in recent years. It is therefore understood that spatial inequalities play an important role in choosing the location of businesses. Spatial inequalities are governed by both economic and social factors which in turn influence the choice of location of businesses. As a result of the above and through the research

that carried out, a large percentage argue that the existing economic and social inequalities between the Regional Units of the Region of Central Greece are crucial for the establishment of manufacturing companies in them.

Keywords: Location factors, Spatial inequalities, Industrial areas, Region of Central Greece.

Κεφάλαιο Πρώτο

Εισαγωγή

1.1 Σκοπός

Ο σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση για την ανάδειξη των ανισοτήτων της περιφέρειας και ο ρόλος τους (η αποτύπωση συμπερασμάτων που μπορούν να οδηγήσουν στο αν λαμβάνονται υπόψη) στην επιλογή τόπου εγκατάστασης των βιομηχανιών στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας.

1.1.1 Ερευνητικά ερωτήματα.

Προκειμένου να καλυφθεί ο παραπάνω σκοπός της παρούσας εργασίας, αποσκοπείται η κάλυψη των παρακάτω ερευνητικών ερωτημάτων:

- Ποιοι είναι οι παράγοντες χωροθέτησης των επιχειρήσεων και ποια είναι τα μεγαλύτερα προβλήματα που καλούνται να αντιμετωπίσουν οι βιομηχανίες στην επιλογή τόπου εγκατάστασης;
- Μεταβάλλονται οι παράγοντες χωροθέτησης των επιχειρήσεων στο χρόνο;
- Υπάρχει συσχέτιση μεταξύ των παραγόντων χωροθέτησης των επιχειρήσεων;
- Πώς εμφανίζονται οι χωρικές ανισότητες στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας;
- Επηρεάζουν οι χωρικές ανισότητες την επιλογή τόπου εγκατάστασης των επιχειρήσεων στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας;

1.2 Προστιθέμενη αξία της εργασίας

Όπως επισημαίνουν οι Al-Zubaidi et al. (2021), το ζήτημα της χωροθέτησης των εγκαταστάσεων των επιχειρήσεων είναι ένα εκ των σύγχρονων προβλημάτων που αντιμετωπίζουν και μάλιστα, για την ανεύρεση της βέλτιστης λύσης, οι επιχειρηματικές μονάδες καλούνται να αναπτύξουν αποτελεσματικό σύστημα λήψης αποφάσεων. Σε γενικές γραμμές, τα ζητήματα που αφορούν τη χωροθέτηση είναι συνυφασμένα αφενός με την επιλογή του τόπου εγκατάστασης των οργανισμών και αφετέρου, με τη βελτιστοποίηση του χώρου και της τοποθέτησης των εγκαταστάσεών τους, προκειμένου να προαχθεί η αποδοτική και αποτελεσματική λειτουργική τους απόδοση και να ενισχυθεί το ανταγωνιστικό τους πλεονέκτημα. Η χωροθέτηση, προκειμένου να οριοθετηθεί ορθά και με επιτυχία, με προσαρμογή στις ανάγκες της

εκάστοτε επιχείρησης, απαιτεί την πλήρωση συγκεκριμένων αξιολογικών κριτηρίων. Τα κριτήρια στα οποία θα δοθεί έμφαση και βαρύτητα, εξαρτώνται αμιγώς από τη φύση, το είδος, το μέγεθος και τον τύπο του εκάστοτε οργανισμού. Πρόκειται για μία ομάδα ποικιλόμορφων κριτηρίων που εξετάστηκαν και επισημάνθηκαν από αρκετούς μελετητές, όπως είναι οι Eiselt & Laporte (1996), Kim (2005), Badri et al. (1995), McCarthy & Atthirawong (2003), Yang & Lee (1997), Feng et al. (2010), Sopadang & Yaibuathet (2010), Rajkumar (2013) και ακόμα πιο πρόσφατα από τους Fang & Patrovi (2020), Engstrom et al. (2018), Wiesmann et al. (2017) και Panova & Hilletoft (2017). Ωστόσο, καμία από τις έρευνες αυτές δεν είναι επικεντρωμένη στην περίπτωση της Π. Στερεάς Ελλάδας και δεν αναφέρεται στο ζήτημα των περιφερειακών ανισοτήτων. Αμφότερα τα κενά αυτά θα καλυφτούν από την παρούσα μελέτη.

Αρχικά, όταν ομιλούμε περί περιφερειακών ανισοτήτων, αναφερόμαστε στους διαφορετικούς ρυθμούς ανάπτυξης των περιφερειακών. Οι έρευνες που επικεντρώθηκαν στο συγκεκριμένο κριτήριο ήταν ενδεικτικά αυτές των Henderson (1999), Krugman (1991), Thisse (2000), Berry (1988) και Myrdal (1957). Με εμβάθυνση στην ελληνική πραγματικότητα και το ζήτημα των περιφερειακών ανισοτήτων, παρατηρήθηκαν οι μελέτες των Παπαδασκαλόπουλος & Χριστοφάκης (2004) και Ψυχάρη κ.ά. (2011). Μάλιστα, η δεύτερη αναφερόμενη έρευνα επικεντρώθηκε στις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης του 2008 στην ένταση των περιφερειακών ανισοτήτων, ενώ η πρώτη αναφερόμενη, η οποία διεξήχθη το 2004, παρουσιάζει δεδομένα που αφορούν 17 έτη πριν. Η παρούσα έρευνα επεκτείνει τις δύο εν λόγω αναφερόμενες έρευνες που επικεντρώθηκαν στην Ελλάδα, επικαιροποιώντας την προκύπτουσα κατάσταση εν έτι 2021.

Στο σημείο αυτό, επισημαίνεται ότι καμία παρεμφερής έρευνα δεν παρατηρήθηκε μέσω της προσωπικής μελέτης της βιβλιογραφίας από την ερευνήτρια, που να καλύπτει ταυτόχρονα το ζήτημα της απόφασης για τη χωροταξική τοποθέτηση των οργανισμών και την περιφερειακή ανισότητα, καθώς επίσης και το ζήτημα εντοπισμού βασικών αξιολογικών κριτηρίων χωροθέτησης στην περίπτωση της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας. Η παρούσα εργασία, μέσω της εξειδίκευσής της στην περίπτωση της εν λόγω Περιφέρειας, πρόκειται να καλύψει ένα σημαντικό μελετητικό και ερευνητικό κενό της ελληνικής και διεθνούς βιβλιογραφίας και να αποτελέσει έναν χρήσιμο οδηγό για τις βιομηχανικές και βιοτεχνικές επιχειρήσεις, ως προς το ζήτημα των παραγόντων που ασκούν επιρροή στην απόφαση για τον τόπο εγκατάστασής τους, ώστε να αποκομιστούν τα μέγιστα δυνατά οφέλη από αυτόν.

Κεφάλαιο Δεύτερο

Βιβλιογραφική Ανασκόπηση

2.1 Οι παράγοντες χωροθέτησης των επιχειρήσεων

Η χωροθέτηση εγκαταστάσεων (facility location) αποτελεί ένα σύνθετο πρόβλημα για τις σύγχρονες επιχειρήσεις και απαιτεί λήψη αποφάσεων. Τα προβλήματα χωροθέτησης των βιομηχανικών εγκαταστάσεων έχουν σημαντικό αντίκτυπο στην παραγωγικότητα και την αποδοτικότητα των συστημάτων κατασκευής. Γενικά, τα προβλήματα χωροθέτησης αφορούν τόσο την επιλογή του τόπου εγκατάστασης των βιομηχανιών, όσο και τη βελτιστοποίηση του χώρου και της τοποθέτησης των εγκαταστάσεων (π.χ. μηχανήματα, τμήματα), εστιάζοντας στην ενίσχυση της απόδοσης του συστήματος εντός του χώρου των εγκαταστάσεων (Al-Zubaidi, Fantoni, & Faili, 2021).

Για την επίλυση των προβλημάτων χωροθέτησης των βιομηχανικών εγκαταστάσεων απαιτείται εκτενής και στοχευμένη ανάλυση χωροθέτησης (location analysis) στο πλαίσιο επιχειρησιακής έρευνας. Σύμφωνα με έρευνες (Eiselt & Laporte, 1996; Maccarthy & Atthirawong, 2003; Yang & Lee, 1997) οι κύριοι παράγοντες που επηρεάζουν την επιλογή αποφάσεων σχετικά με τη χωροθέτηση των επιχειρήσεων είναι οι εξής: (α) Το κόστος εγκατάστασης, το οποίο αφορά το κόστος της επένδυσης για την εγκατάσταση των μονάδων της επιχείρησης, δηλαδή το κόστος για αγορά γης, το κόστος για αγορά εξοπλισμού, το κόστος ανοικοδόμησης και τη σχετική φορολογία στην εκάστοτε περιοχή, (β) το νομοθετικό και φορολογικό πλαίσιο, που αφορά σε τι βαθμό το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο κάθε περιοχής είναι ελκυστικό για επενδύσεις, καθώς επίσης και κατά πόσο η πολιτική και οι στόχοι της εκάστοτε επιχείρησης συμβαδίζουν με την ισχύουσα νομοθεσία και φορολόγηση, (γ) τα λειτουργικά κόστη, όπου αφορούν τα κόστη ενοικίασης ή αποπληρωμής δόσεων δανείου, οι εργατικές αμοιβές, η συντήρηση του εξοπλισμού, καθώς και τα πάγια έξοδα όπως οι παροχές ΔΕΗ, νερού και Ίντερνετ, το κόστος των οποίων εξαρτάται άμεσα από τα δημοτικά τέλη της εκάστοτε περιοχής, (δ) τη ζήτηση, όπου περιέχονται πολλές φορές κοινωνικά κριτήρια όπως οι προτιμήσεις των καταναλωτών της εκάστοτε περιοχής, η παρεχόμενη ποιότητα προϊόντων και υπηρεσιών, η τιμή προϊόντων ή υπηρεσιών, η συχνότητα αγοράς, η αξία για τον πελάτη, (ε) ο ανταγωνισμός, που περιλαμβάνει έννοιες όπως τα μερίδια της αγοράς, την ένταση του ανταγωνισμού, τις τιμές των ανταγωνιστών και τις ακολουθούμενες στρατηγικές βρίσκουν θέση στην κατηγορία αυτή, (στ) η

προσβασιμότητα, δηλαδή η ευκολία πρόσβασης τόσο των πελατών όσο και των προμηθευτών για φόρτωση – εκφόρτωση, ο χρόνος μετάβασης των πελατών στο κέντρο εξυπηρέτησης, ο χρόνος μετάβασης των προμηθευτών, το οδικό δίκτυο και η διαθεσιμότητα μέσων μαζικής μεταφοράς αποτελούν σημαντικούς παράγοντες για τη λήψη αποφάσεων σχετικά με τη χωροθέτηση μιας επιχείρησης σε συγκεκριμένη περιοχή, (ζ) το εργατικό δυναμικό, που αναφέρεται στο εργατικό δυναμικό της περιοχής, δηλαδή στον πληθυσμό που μπορεί να εργαστεί ο οποίος εξαρτάται από κοινωνικά κριτήρια όπως είναι η ηλικία, η μόρφωση, η πρόσβαση σε τεχνολογία κ.α. και (η) η προσαρμοστικότητα, που εμπεριέχει έννοιες όπως η προσαρμογή της επιχείρησης στις ανάγκες και τις απαιτήσεις των πελατών, η προσαρμογή της στο ανταγωνιστικό της περιβάλλον και η αντιμετώπιση τυχόν αδυναμιών σε σχέση με τους ανταγωνιστές της, προς επίτευξη σταθερών κερδοφόρων διαστημάτων λειτουργίας σε αυτό.

Επιπλέον παράγοντες που μπορεί να επηρεάσουν την επιλογή του τόπου εγκατάστασης μίας επιχείρησης έχουν αναφερθεί κατά καιρούς στη βιβλιογραφία (Badri et al., 1995), όπως οι πρώτες ύλες, οι κλιματικές συνθήκες, η εξωτερική πολιτική κατάσταση κ.α. Σύμφωνα με την έρευνα που έγινε από τον Kim (2005) σχετικά με τα κριτήρια που επηρεάζουν την επιλογή τοποθεσίας για τους προμηθευτές ανταλλακτικών αυτοκινήτων στις Ηνωμένες Πολιτείες, οι περισσότεροι προμηθευτές πρώτης κατηγορίας επέλεξαν τις εγκαταστάσεις παραγωγής τους με βάση κυρίως την εγγύτητά τους σε συναρμολογητές/κατασκευαστές και αυτοκινητοβιομηχανίες, ακολουθούμενη από την εξέταση των εργασιακών σχέσεων. Η εγγύτητα δεν προσδιορίστηκε ως κρίσιμος παράγοντας για προμηθευτές χαμηλού επιπέδου, δεδομένου ότι γενικά ασχολούνται με μεγαλύτερο αριθμό γεωγραφικά διεσπαρμένων πελατών. Για τους προμηθευτές χαμηλού επιπέδου, οι καλές εργασιακές σχέσεις και οι υποδομές μεταφορών -αυτοκινητόδρομοι, αεροδρόμια- αποτελούν τα πιο σημαντικά κριτήρια.

Οι Feng et al. (2010) πρότειναν ένα υβριδικό ασαφές ολοκληρωμένο μοντέλο λήψης αποφάσεων για την επίλυση ενός προβλήματος επιλογής τοποθεσίας για μία περίπτωση κέντρων παραγωγής υψηλής τεχνολογίας στην Κίνα. Για αυτό το έργο, εξετάστηκαν πολλά κριτήρια και ομαδοποιήθηκαν σε έξι κατηγορίες, ήτοι επιχειρησιακό κλίμα, σύστημα υποστήριξης εφοδιαστικής αλυσίδας, εργατικοί πόροι, κυβερνητική επιρροή, επίδραση ομαδοποίησης βιομηχανιών και ποιότητα ζωής.

Οι Sopadang & Yaibuathet (2010) διεξήγαγαν μία άλλη έρευνα σχετικά με τα κριτήρια επιλογής του τόπου εγκαταστάτης Ταϊλανδών κατασκευαστών ηλεκτρονικών και αυτοκινητοβιομηχανιών για τη μετεγκατάστασή τους στις χώρες CLMV (Cambodia, Laos, Myanmar, και Vietnam), χαμηλού εισοδήματος και εργατικού δυναμικού. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα τρία πιο σημαντικά κριτήρια είναι η πολιτική σταθερότητα, ο όγκος της αγοράς και η πρόσβαση σε λιμάνια και αγορές. Το εκπαιδευτικό επίπεδο των εργαζομένων θεωρήθηκε το τέταρτο πιο σημαντικό κριτήριο, ενώ οι ερωτηθέντες από την αυτοκινητοβιομηχανία θεώρησαν την υποδομή ως το επόμενο πιο σημαντικό κριτήριο.

Σύμφωνα με τον Rajkumar (2013), ο οποίος χρησιμοποίησε μία τεχνική ανάλυσης για τον προσδιορισμό κριτηρίων για την επιλογή τοποθεσίας εταιρειών πληροφορικής στην Ινδία, αναφέρθηκαν επτά ομάδες κριτηρίων, ήτοι ανθρώπινο δυναμικό, τεχνολογία, κοινωνικοί παράγοντες, αναψυχή, βιομηχανικοί χώροι, οικονομικοί παράγοντες και κυβερνητικοί παράγοντες. Οι Wang et al. (2018) εφάρμοσαν μία σειρά μεθόδων MCDM (Multiple-criteria decision analysis) για την επιλογή τοποθεσίας μονάδας ηλιακής ενέργειας στο Βιετνάμ. Χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος Fuzzy AHP (Fuzzy analytic hierarchy process) για να προσδιοριστούν τα βάρη των κριτηρίων και η βέλτιστη τοποθεσία καθορίστηκε με τη μέθοδο TOPSIS. Εδώ, 15 κριτήρια ομαδοποιήθηκαν σε πέντε ομάδες, ήτοι κοινωνικοί παράγοντες, περιβάλλον, τεχνολογία, οικονομία και χαρακτηριστικά ιστότοπου. Οι Fang & Partovi (2020) χρησιμοποίησαν τον αλγόριθμο DEA και μία σταθμισμένη αναζήτηση αλγορίθμου (HITS) για να καθοδηγήσουν τη λήψη αποφάσεων τοποθεσίας εγκατάστασης, λαμβάνοντας υπόψη τα χαρακτηριστικά τοποθεσίας, όπως για παράδειγμα την ενοικίαση, απόσταση, συμβάντα εγκλήματος, βαθμολογίες πελατών και χαρακτηριστικά διαμονής, και να συγκρίνουν τα ανταγωνιστικά αποτελέσματα μεταξύ τοποθεσιών εγκαταστάσεων.

Πληθώρα εταιρειών μετεγκαταστάθηκαν στη χώρα καταγωγής τους ή έγιναν υπεράκτιες, κυρίως για τη μείωση του κόστους παραγωγής, ωστόσο, η εξωχώρια ανάθεση δραστηριοτήτων δεν είναι πάντα επιτυχής και επωφελής για τις επιχειρήσεις (Engstrom et al., 2018; Wiesmann et al., 2017). Τα τελευταία χρόνια παρατηρήθηκε ένας αυξανόμενος αριθμός περιπτώσεων, στις οποίες οι εταιρείες αποφάσισαν να επαναφέρουν την παραγωγή στη χώρα καταγωγής (εκ νέου απορρόφηση ή επιστροφή) ή σε παρακείμενη χώρα (πλησίον) σύμφωνα με τους Panova & Hilletoft (2017).

Από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση παρατηρείται ότι τα κριτήρια επιλογής του τόπου εγκατάστασης των επιχειρήσεων καλύπτουν τόσο ποσοτικές όσο και ποιοτικές πτυχές. Με μία γενικευμένη προσέγγιση, μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε επτά ομάδες, ήτοι εργασία, νόμοι και κανονισμοί, πολιτική κατάσταση, ποιότητα ζωής, υποδομές, οικονομία και περιβάλλον. Επιπλέον, στην επιλογή μίας διεθνούς τοποθεσίας, η οικονομία μίας πιθανής χώρας προορισμού αποτελεί τον κυριότερο παράγοντα επιλογής. Η επιλογή μίας τοποθεσίας εγκατάστασης της παραγωγής είναι ένας από τους πιο κρίσιμους παράγοντες στο στρατηγικό σχεδιασμό και μπορεί να έχει σημαντικό αντίκτυπο σε πολλές επιχειρησιακές αποφάσεις. Κατά την επιλογή της βέλτιστης τοποθεσίας, οι πιθανές τοποθεσίες λαμβάνονται υπόψη και αξιολογούνται βάσει πολλών αντικρουόμενων κριτηρίων. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε διφορούμενες ή υποκειμενικές κρίσεις από τους υπεύθυνους λήψης αποφάσεων.

Τα προβλήματα με τα οποία έρχονται αντιμέτωπες οι βιομηχανίες, όταν καλούνται να επιλέξουν τόπο εγκατάστασης των δομών τους, είναι τα εξής:

Αρχικά πρόκειται για την ύπαρξη διαθέσιμου κεφαλαίου. Πιο αναλυτικά, η εξασφάλιση των αναγκαίων κεφαλαίων για την επιχείρηση και οι όροι χρηματοδότησης μπορεί να διαφέρουν μεταξύ των διαφορετικών περιφερειών της χώρας, με συνέπεια να επηρεάζουν την επιλογή του τόπου εγκατάστασης. Οι τράπεζες δεν χρηματοδοτούν ισότιμα όλες τις επιχειρήσεις. Υπάρχει μία επιλεκτική χρηματοδότηση ανάλογα με τον κλάδο, το μέγεθος και την περιοχή εγκατάστασης της επιχείρησης. Έτσι, οι κλάδοι των οποίων τα προϊόντα βρίσκονται σε αυξημένη ζήτηση χρηματοδοτούνται πιο εύκολα από κλάδους των οποίων τα προϊόντα βρίσκονται σε ύφεση. Οι επιχειρήσεις μεγάλου μεγέθους θεωρούνται πιο αξιόπιστες από τις πιο μικρές, οικογενειακές επιχειρήσεις όσον αφορά τα προβλεπόμενα κέρδη και κατά συνέπεια την αποπληρωμή του δανείου. Επιχειρήσεις που επιθυμούν να εγκατασταθούν σε απομακρυσμένες προβληματικές περιφέρειες και περιοχές αντιμετωπίζουν σημαντικά προβλήματα βιωσιμότητας είτε εξαιτίας του γεωγραφικού αποκλεισμού είτε επειδή δυσκολεύονται να χρηματοδοτηθούν.

Δεύτερον, πρόκειται για τη διαθέσιμη έκταση και αξία γης. Πιο αναλυτικά, η διαθεσιμότητα έκτασης αποτελεί κρίσιμο παράγοντα στη διαδικασία χωροθέτησης μιας επιχείρησης, διότι η επάρκειά της είναι καθοριστική για την εγκατάσταση της μεταποιητικής μονάδας και των συνοδευτικών απαραίτητων χώρων όπως π.χ. αποθηκευτικοί χώροι και οι χώροι στάθμευσης. Οι ανάγκες των επιχειρήσεων για την απαραίτητη έκταση γης διαφέρουν από κλάδο σε κλάδο και από μονάδα σε μονάδα

ανάλογα με τη φύση της παραγωγικής διαδικασίας, το μέγεθος του εργοστασίου κ.α. Επιπροσθέτως, η αξία της γης διαφέρει μεταξύ των διαφορετικών περιφερειών της Ελλάδας και κυμαίνεται ανάλογα με την αντικειμενική αξία, η οποία ορίζεται από το κράτος. Έτσι, οι τιμές διαμορφώνονται κάθε φορά από παράγοντες, όπως είναι η γειτνίαση με μεγάλα αστικά κέντρα, οι υφιστάμενες υποδομές κάθε περιοχής και η σύνδεσή της με τα δίκτυα μεταφορών.

Τρίτον, πρόκειται για τις πρώτες ύλες και την ενέργεια. Οι πρώτες ύλες και η ενέργεια που απαιτείται για τη μεταφορά τους επηρεάζουν την χωροθέτηση μίας βιομηχανίας. Η ύπαρξη πρώτων υλών σε ορισμένες περιοχές δεν παίζει σημαντικό ρόλο για όλες τις βιομηχανίες. Για παράδειγμα, βιομηχανίες όπως οι εξορυκτικές, των οποίων το κόστος μεταφοράς των πρώτων υλών είναι μεγαλύτερο από αυτό του τελικού προϊόντος, είναι προσανατολισμένες προς τις τοποθεσίες παραγωγής των πρώτων υλών που χρησιμοποιούν. Κατά την ίδια έννοια, η αποδέσμευση της επιχείρησης από τον τόπο εξεύρεσης πρώτων υλών είναι ευκολότερη, όταν οι πρώτες ύλες χρησιμοποιούνται από την επιχείρηση για την παραγωγή του τελικού προϊόντος (ως δεύτερο στάδιο της παραγωγής, όπως για παράδειγμα για τη δημιουργία αλουμινίου από το βωξίτη δεν απαιτείται η επιχείρηση να είναι εγκατεστημένη στο χώρο εξόρυξης του μεταλλεύματος. Η γειτνίαση με τις πηγές ενέργειας αποτελούσε ιδιαίτερα κρίσιμο παράγοντα στην εγκατάσταση μίας παραγωγικής μονάδας (π.χ. υδατική ενέργεια, άνθρακας) παλαιότερα, αλλά σήμερα έχει μεγαλύτερη σημασία ο έλεγχος του κόστους της ενέργειας και της κανονικής παροχής της. Η απαιτούμενη ενέργεια δεν είναι το ίδιο καθοριστική για όλες τις βιομηχανίες, εφόσον για τις ενεργοβόρες βιομηχανίες, όπως του αλουμινίου, του χαλκού και των λιπασμάτων, είναι απαραίτητη η δυνατότητα προμήθειας ενέργειας χαμηλού κόστους.

Τέταρτον, πρόκειται για τα δίκτυα μεταφορών και επικοινωνίας, τα οποία παίζουν καθοριστικό ρόλο στην επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης. Η σημαντικότητα της εύκολης σύνδεσης με τα δίκτυα μεταφοράς και επικοινωνίας έγκεινται, πρωτίστως, στην προσπελασιμότητα προς τις πηγές των πρώτων υλών, τις περιοχές αγοράς και τα κέντρα συγκέντρωσης εργατικού δυναμικού. Επιπλέον, έχει σχέση με το κόστος παραγωγής, όπου δίνεται μεγαλύτερη βαρύτητα, είτε στο ποσοστό συμμετοχής είτε στο κόστος παραγωγής είτε στον καθορισμό της τιμής του τελικού προϊόντος, όπως αυτή διαμορφώνεται στους διάφορους τρόπους κατανάλωσης. Οι τεχνολογικές εξελίξεις στον τομέα των μεταφορών έχουν μειώσει σημαντικά το κόστος μεταφοράς υλικών και προϊόντων, σε βαθμό που αυτό να αποτελεί ένα μικρό ποσοστό

του συνολικού κόστους παραγωγής των βιομηχανικών επιχειρήσεων. Έτσι, σε αρκετούς κλάδους, το κόστος εργασίας είναι πολύ πιο σημαντικό από το μεταφορικό κόστος. Τα κομβικά σημεία και τα πολυτροπικά συστήματα μεταφοράς, όπου συνδυάζονται δρόμοι, σιδηρόδρομοι, θαλάσσιες μεταφορές (λιμάνια) και αεροδρόμια, αποτελούν ιδιαίτερα ελκυστικές τοποθεσίες για τη χωροθέτηση της βιομηχανίας.

Πέμπτον, πρόκειται για την αγορά και ζήτηση. Ο ρόλος της αγοράς στην επιλογή του τόπου εγκατάστασης μίας βιομηχανίας είναι σημαντικός, επειδή η αγορά είναι ο τόπος προσφοράς και ζήτησης του παραγόμενου προϊόντος. Η αγορά μπορεί να είναι είτε τα εμπορικά κέντρα συγκέντρωσης καταναλωτών, είτε άλλες βιομηχανικές επιχειρήσεις που αγοράζουν και χρησιμοποιούν το παραγόμενο προϊόν (ενδιάμεσο αγαθό). Ενδογενείς παράγοντες, όπως το είδος και ο κλάδος της επιχείρησης, σε συνδυασμό με εξωγενείς παράγοντες, όπως το κόστος μεταφοράς και η μεγιστοποίηση της ζήτησης, προσδιορίζουν την ανάγκη της επιχείρησης για γειτνίαση ή όχι με την αγορά και παίζουν κυρίαρχο ρόλο στην επιλογή του τόπου εγκατάστασης της βιομηχανίας.

Έκτον, πρόκειται για το εργατικό δυναμικό. Η χωροθέτηση της βιομηχανίας επηρεάζεται σημαντικά από παράγοντες που αφορούν το μέγεθος του εργατικού δυναμικού, το επίπεδο εξειδίκευσής του, το ύψος των αποδοχών του, αλλά και τη σύνθεση των φύλων, την εθνικότητα κ.α. Η εξεύρεση κατάλληλου εργατικού, δυναμικού σε ποσότητα και σε ποιότητα, αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την επιλογή του τόπου εγκατάστασης. Έτσι, ορισμένες επιχειρήσεις που έχουν ανάγκη από ειδικευμένο προσωπικό προτιμούν περιοχές όπου έχουν δημιουργηθεί θύλακες (π.χ. μητροπολιτικά κέντρα) εξειδικευμένου, στον απαιτούμενο τομέα, εργατικού δυναμικού, ενώ αντίστοιχα άλλες επιχειρήσεις μπορεί να προτιμούν πιο μικρά αστικά κέντρα όταν χρειάζονται προσωπικό χαμηλότερου βαθμού ειδίκευσης.

Έβδομον, πρόκειται για το φυσικό περιβάλλον. Το περιβάλλον αποτελεί σήμερα έναν από τους βασικότερους παράγοντες χωροθέτησης βιομηχανικών δραστηριοτήτων. Εξαιτίας των φυσικών του χαρακτηριστικών (φυσικοί πόροι, κεφάλαιο για τη γη, κλίμα κ.α.), μπορεί να αποτελέσει πόλο έλξης ή απώθησης μίας βιομηχανικής μονάδας, σύμφωνα πάντα με το είδος και τις ανάγκες της κάθε επιχείρησης. Η αυξανόμενη ανάγκη για προστασία του περιβάλλοντος, από την υποβάθμιση και τη ρύπανση που προκαλεί η βιομηχανία, επηρεάζει σημαντικά τις αποφάσεις για τη χωροθέτησή της. Γι' αυτό το λόγο, τα κράτη θεσπίζουν προληπτικά μέτρα προσπαθώντας να κατευθύνουν τη χωροθέτηση της βιομηχανίας, έτσι ώστε να

υποστούν την ελάχιστη δυνατή περιβαλλοντική υποβάθμιση. Ως εκ τούτου, για πολλές βιομηχανικές επιχειρήσεις, ειδικότερα αυτές που επιβαρύνουν περισσότερο το περιβάλλον, η επιλογή των περιοχών αυτών για τη χωροθέτησή τους επιβαρύνει σημαντικά το κόστος λειτουργίας τους από τα μέτρα που έχουν επιβληθεί από το κράτος με στόχο την προστασία των κατοίκων και του περιβάλλοντος. Τέτοια μέτρα μπορεί να είναι, επί παραδείγματι, η επιβολή «πράσινων φόρων», οι περιορισμοί στις εκπομπές αερίων κ.α.

Τέλος, πρόκειται για το επιχειρηματικό περιβάλλον. Η σημασία των χωροθετικών παραγόντων μεταβάλλεται διαχρονικά εξαιτίας των διαφορετικών απαιτήσεων των βιομηχανικών κλάδων, που προέρχονται από τις μεταβολές στα μέσα μεταφοράς και επικοινωνίας, στο εργατικό δυναμικό κ.α. Στο πλαίσιο αυτό, είναι προφανές ότι η δημιουργία ευνοϊκού επιχειρηματικού περιβάλλοντος, που επιτυγχάνεται με τον χωροταξικό σχεδιασμό, έχει αποτέλεσμα την προσέλκυση πρόσθετων επενδύσεων. Παράλληλα, είναι απαραίτητη η παροχή, από την πλευρά του κράτους, των αναγκαίων υποδομών, ώστε οι ιδιωτικές επιχειρηματικές πρωτοβουλίες να αποκτήσουν την απαιτούμενη ώθηση προς την επιθυμητή κατεύθυνση.

2.2 Οι χωρικές ανισότητες ως προσδιοριστικός παράγοντας του τόπου εγκατάστασης των βιομηχανιών

Η έννοια των χωρικών ανισοτήτων σχετίζεται άμεσα με την έννοια του περιφερειακού προβλήματος και των περιφερειακών ανισοτήτων. Για τον λόγο αυτό, κρίνεται απαραίτητο να αναφερθούν πρώτα οι δύο προαναφερθείσες έννοιες ώστε να γίνει καλύτερη κατανόηση των χωρικών ανισοτήτων.

Το περιφερειακό πρόβλημα αναφέρεται στους διαφορετικούς ρυθμούς ανάπτυξης μεταξύ των περιφερειών. Ως περιφερειακό πρόβλημα ορίζεται, η ύπαρξη ασύμμετρων αναπτυξιακών διαδικασιών είτε σε όλο τον κόσμο, είτε στο εσωτερικό μιας χώρας ή ενός γεωγραφικού χώρου γενικότερα (π.χ. Ευρωπαϊκή Ένωση), με αποτέλεσμα την οικονομική και κοινωνική ανισότητα. Ως κοινωνικές ανισότητες μπορούν να θεωρηθούν ανισότητες σε οικονομικές δραστηριότητες, στην απασχόληση/εργασία, στην περίθαλψη, στην εκπαίδευση και στην πολιτική δραστηριότητα. Παραδείγματα περιφερειακού προβλήματος στην Ελλάδα είναι οι μεγάλες ανισότητες που υπάρχουν στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ, την ευημερία, τις ευκαιρίες απασχόλησης και προόδου μεταξύ των νομών της χώρας κ.λπ.. Επιπλέον, ως κοινωνική

ανισότητα μπορεί να θεωρηθεί η συγκέντρωση του 50% του πληθυσμού, καθώς και του 60 - 65 % των οικονομικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων στις δύο μεγάλες πόλεις της χώρας, ήτοι η Αθήνα και η Θεσσαλονίκη. Επίσης, η περιοχή της Αττικής συγκεντρώνει το 50 - 55% του βιομηχανικού δυναμικού, το 65% των υπηρεσιών, το 50% των γιατρών και των νοσοκομειακών κλινών, το 55% των πτυχιούχων Ανωτάτων Σχολών, το 45% της απασχόλησης στη βιομηχανία και το 85% των εταιρειών. Ακόμη, στα χαρακτηριστικά του περιφερειακού προβλήματος στην Ελλάδα, εμπίπτουν τα περιβαλλοντικά προβλήματα λόγω της καταστροφής του περιβάλλοντος (πυρκαγιές, αυθαίρετη δόμηση κ.α.), η δημιουργία κοινωνικών προβλημάτων λόγω της υποβάθμισης των συνθηκών διαμονής και διαβίωσης στις δύο προαναφερόμενες μεγάλες πόλεις, η απώλεια δημογραφικής βάσης των λιγότερο ανεπτυγμένων νομών κ.λπ. (Παπαδασκαλόπουλος & Χριστοφάκης, 2004).

Η οικονομική κρίση μπορεί να επηρεάσει σημαντικά την κατάσταση των περιφερειακών ανισοτήτων, το οποίο παρατηρήθηκε και στην Ελλάδα. Σύμφωνα με τον Berry (1988), η οικονομική κρίση μπορεί να μειώσει τις περιφερειακές ανισότητες, ενώ μία πιθανή αύξηση των ανισοτήτων, δύναται να παρατηρηθεί σε περιόδους ανάπτυξης. Η εν λόγω προσέγγιση έρχεται σε συμφωνία με τη θεωρία της σωρευτικής αιτιότητας του Myrdal (1957), όπως επίσης και με τη συζήτηση για την επίπτωση των οικονομιών συγκέντρωσης στην περιφερειακή κατανομή των πόρων (Henderson, 1999; Krugman, 1991; Thisse, 2000).

Επιπλέον, έρευνες έχουν υποστηρίξει την εν λόγω παρατήρηση όπως αυτές των Petrakos & Saratsis (2000), Terrasi (1999) και Azzoni (2001). Ωστόσο, άλλες ερευνητικές εργασίες (Amin & Tomaney, 1995; Dunford, 1993) κατέληξαν στην ύπαρξη αντίθετων προτύπων. Νεότερες μελέτες ήρθαν στο προσκήνιο, για να δείξουν ότι η παγκόσμια οικονομική κρίση έχει διαφορετικές επιπτώσεις σε διαφορετικά χωρικά επίπεδα (Monastiriotis, 2011; Groot et al., 2011; Kunzmann, 2010; Bachtler & Davies, 2010; Hadjimichalis, 2011). Επίσης, υπάρχουν διάφορες έρευνες οι οποίες έχουν δείξει ότι οι ανισότητες μπορεί να ευνοήσουν την ανάπτυξη σε ορισμένες περιπτώσεις (Rebelo, 1991; Mirrlees, 1971), ενώ άλλες έρευνες υποστηρίζουν το αντίθετο (Perotti, 1996; Easterly, 2001) καθιστώντας το πρόβλημα ακόμη πιο περίπλοκο στην κατανόησή του.

Σε πρόσφατη μελέτη των Ψυχάρη κ.α (2011) έγινε μία προσπάθεια χαρτογράφησης των επιδράσεων της οικονομικής κρίσης στις ελληνικές περιφέρειες. Το κύριο ερωτήματα της έρευνας ήταν η επιρροή της οικονομικής κρίσης στην

μεταβολή μίας σειράς μεταβλητών σε περιφερειακό επίπεδο. Οι μεταβλητές που εξετάστηκαν ήταν η ανεργία, το δηλωθέν εισόδημα, οι αποταμιευτικές καταθέσεις, η κατασκευαστική δραστηριότητα, ο τουρισμός, οι εξαγωγές, η κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας για βιομηχανική και οικιακή χρήση, οι πωλήσεις ΙΧΕ αυτοκινήτων και η έναρξη και παύση εμπορικών επιχειρήσεων. Ένα από τα σημαντικότερα ευρήματα της εν λόγω έρευνας ήταν ότι υπάρχει μια γενικότερη τάση εξίσωσης των οικονομικών και κοινωνικών μεταβλητών προς τα κάτω και ότι οι πιο αναπτυγμένες και περισσότερο εκτεθειμένες στον διεθνή ανταγωνισμό περιφέρειες (με την Αττική να προηγείται) δείχνουν σημάδια εντονότερης επιβάρυνσης. Επίσης, παρατηρήθηκε ότι οι πιο προηγμένοι οικονομικοί κλάδοι είναι περισσότερο εκτεθειμένοι στην κρίση και δέχονται εντονότερες πιέσεις προς τα κάτω. Αξιοσημείωτο είναι, επίσης, το εύρημα ότι οι πιο παραδοσιακοί κλάδοι, όπως η γεωργία και ο τουρισμός, αποτελούν καταφύγιο, αλλά δεν είναι βέβαιο ότι μπορούν να αντισταθμίσουν τις απώλειες που προέρχονται από την γενικότερη οικονομική κρίση.

Σύμφωνα με τον Myrdal (1981) η λειτουργία της ελεύθερης αγοράς διευρύνει τις κοινωνικές και περιφερειακές ανισότητες που αποτελούν την κινητήριο δύναμη της ανισομερούς ανάπτυξης. Η διαδικασία αυτή σημαίνει την διαρκή συσσώρευση των αιτιών και των προϋποθέσεων ανάπτυξης σε ήδη ανεπτυγμένες περιοχές. Η μελέτη επικεντρώθηκε στις εσωτερικές και εξωτερικές οικονομίες της βιομηχανικής παραγωγής για την επιλογή του τόπου εγκατάστασης. Βρέθηκε ότι όταν η ανάπτυξη έχει συσσωρευτεί στο κέντρο, αρχίζει μια συνεχής ροή (κεφαλαίων, εργατικού δυναμικού, επιχειρηματιών, εμπορευμάτων, κ.λπ.) από την περιφέρεια προς αυτό, με στόχο τα υψηλότερα ποσοστά του κέρδους. Κατά συνέπεια, η περιφέρεια χάνει το καλύτερο εργατικό δυναμικό, το τοπικό κεφάλαιο, τους επιχειρηματίες και τα πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα. Κατά τον Myrdal (1957), το αποτέλεσμα αυτό ονομάζεται διαδικασία απομύζησης της περιφέρειας από το κέντρο.

Συνεπώς, παρατηρείται ότι οι χωρικές ανισότητες παίζουν σημαντικό ρόλο στον τομέα εγκατάστασης βιομηχανιών, διότι επηρεάζουν το πλήθος του εργατικού δυναμικού, το επίπεδο μόρφωσης, την πρόσβαση σε τεχνολογία, τη ζήτηση και άλλους σημαντικούς παράγοντες που είναι ζωτικής σημασίας για την επιβίωση μίας βιομηχανίας.

2.3 Οι οργανωμένες βιομηχανικές περιοχές (ΒΙ.ΠΕ) και οι κοινωνικοοικονομικές τους επιπτώσεις

Ως Βιομηχανική Περιοχή (ΒΙ.ΠΕ) ορίζεται η έκταση γης που αποκτάται από ένα φορέα ανάπτυξης της, οργανώνεται με βάση ένα ρυμοτομικό σχέδιο, εφοδιάζεται με όλα τα δίκτυα υποδομής και διατίθεται σε μορφή γηπέδων για την εγκατάσταση βιομηχανικών ή βιοτεχνικών επιχειρήσεων, στις οποίες παρέχει πρόσθετες υπηρεσίες και κίνητρα (Κόνσολας, 1985).

Στην Ελλάδα, οι Βιομηχανικές Περιοχές εντάσσονται στην ευρύτερη ομάδα των Βιομηχανικών και Επιχειρηματικών Περιοχών, όπως αυτές αναπτύχθηκαν από το νόμο 2545/1997. Οι Βιομηχανικές και Επιχειρηματικές περιοχές (ΒΕ.ΠΕ), αποτελούν χώρους, οι οποίοι πολεοδομούνται και οργανώνονται με βάση τις διατάξεις του Ν. 2545/97 και η βασική τους λειτουργία είναι η χωροθέτηση βιομηχανικής δραστηριότητας στο εσωτερικό τους. Οι εκτάσεις των ΒΕ.ΠΕ αποκτούνται από έναν φορέα ανάπτυξης, ο οποίος διαθέτει εκτάσεις και κτίρια, και εφοδιάζει τις περιοχές αυτές με τα κατάλληλα δίκτυα υποδομής. Οι επιχειρήσεις που εγκαθίστανται εντός των περιοχών αυτών αποκομίζουν πολλά οφέλη, όπως για παράδειγμα ότι λειτουργούν σε ένα ελεγχόμενο περιβάλλον. Τα δίκτυα υποδομών και άλλες υπηρεσίες που παρέχονται εντός των περιοχών αυτών, όπως μεταφορικά δίκτυα, εύκολη πληροφόρηση, καθώς και μειωμένη φορολογία αποτελούν σημαντικούς λόγους για την επιλογή εγκατάστασης από την πλευρά των επιχειρήσεων.

Ένας άλλος ορισμός της Βιομηχανικής περιοχής, την ορίζει ως χώρο που οργανώνεται με σκοπό την υποδοχή κάθε βιομηχανικής δραστηριότητας (Δασκαλάκης, 2006). Όπως ορίζει το άρθρο 5 παρ.6 του Ν. 2545/97, τα έργα υποδομής που πραγματοποιούνται εντός των περιοχών περιλαμβάνουν την κατασκευή και δημιουργία εγκαταστάσεων για την φιλοξενία επιχειρήσεων. Η Βιομηχανική Περιοχή έχει σαφής διάκριση από τον όρο της Βιομηχανική ζώνης καθώς, η δεύτερη αποτελεί έναν οργανωμένο χώρο υποδοχής βιομηχανικής και βιοτεχνικής δραστηριότητας χωρίς να είναι εφοδιασμένος με κάποια κατάλληλη υποδομή (Βλιάμος, 1988).

Οι Βιομηχανικές Περιοχές είναι γνωστό ότι συμβάλλουν κατά ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό στην ανάπτυξη της οικονομίας και της βιομηχανίας. Με την δημιουργία ΒΙ.ΠΕ σε μία περιοχή, προσελκύονται επενδυτικά κεφάλαια, αυξάνεται και ενισχύεται η απασχόληση και προωθείται η ανάπτυξη μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων. Επίσης, μέσω των βιομηχανικών περιοχών εμποδίζεται η ανάπτυξη των

μεγάλων μονο-αστικών κέντρων, ενισχύεται η ανάπτυξη υποανάπτυκτων περιοχών, επωφελούνται οι τοπικές κοινωνίες και οικονομίες μέσω της ενίσχυσης της οικονομικής δραστηριότητας και μεγιστοποιείται η απόδοση της χρησιμοποιούμενης εδαφικής έκτασης (Μαγγανά - Κακαουνάκη, 1990).

Με τη δημιουργία των ΒΙ.ΠΕ, παράγονται δύο βασικά χαρακτηριστικά που αξίζει να αναφερθούν. Το ένα είναι οι οικονομίες κλίμακας που πραγματοποιούνται από τις τεχνικές υποδομές και έργα και το δεύτερο, είναι οι εξωτερικές οικονομίες που παράγονται από την συνύπαρξη πολλών και διαφορετικών επιχειρήσεων στην ίδια περιοχή. Όσον αφορά τις εξωτερικές οικονομίες, ορίζονται ως τα οφέλη που αποκομίζουν οι επιχειρήσεις από την συγκέντρωση διαφόρων επιχειρήσεων στον ίδιο χώρο, όπως για παράδειγμα τη χρησιμοποίηση ορισμένων έργων και υποδομών που, εξαιτίας του υψηλού τους κόστους, να μην μπορούσαν να τις χρησιμοποιούσαν αν λειτουργούσαν μεμονωμένα. Ως προς τις οικονομίες κλίμακας, αυτές αφορούν την μείωση του λειτουργικού κόστους των επιχειρήσεων εξαιτίας του μεγάλου τους όγκου και της αύξησης του μεγέθους τους.

Για την προσέλκυση των επιχειρήσεων να εγκατασταθούν στις Βιομηχανικές Περιοχές, έχουν θεσπιστεί αρκετοί νόμοι στην Ελλάδα με σκοπό να αυξήσουν τα προσφερόμενα κίνητρα προς τις επιχειρήσεις. Αρχικά, ο Ν. 4458/1965 προέβλεπε ότι οι επιχειρήσεις που μετεγκαθίστανται στις Βιομηχανικές Περιοχές δεν υποχρεούνται να καταβάλλουν φόρους από τα χρήματα τα οποία έλαβαν από τις πωλήσεις των παλαιών εγκαταστάσεών τους, εφόσον χρησιμοποιούν το πλήρες ποσό για τη νέα τους εγκατάσταση. Ωστόσο, με το πέρασμα του χρόνου τα κίνητρα έγιναν ισχυρότερα. Ο Ν. 1312/1972 προβλέπει την παροχή 2% έως 2,5% του επιτοκίου που καταβάλλει το Δημόσιο στις Βιομηχανικές Περιοχές για τις επιχειρήσεις που έχουν εκδώσει ομόλογα για τη χρηματοδότησή τους, 3,5% για τα τραπεζικά τους δάνεια και 4 έως 5% για τα ομολογιακά δάνεια με δημόσια εγγραφή. Αργότερα, ο Ν. 1377/1973 αύξησε τα παραπάνω ποσοστά κατά ένα τοις εκατό. Ο Ν. 849/1978 εισήγαγε δάνεια από το κράτος για την ίδρυση εταιρειών, καλύπτοντας το 25% του κόστους μετεγκατάστασης, υπό ορισμένες προϋποθέσεις. Ένα άλλος Ν. 1116/1981, έδωσε το δικαίωμα σε επιχειρήσεις να απαλλάσσονται από την φορολογία κατά ποσό ίσο με το 60% του κόστους μετεγκατάστασης τους, και πάλι υπό ορισμένες προϋποθέσεις. Τέλος, ο Ν. 1262/1982 που προέβλεπε επιχορηγήσεις, επιδοτήσεις επιτοκίων, εξαγορές φόρων και επιταχυνόμενη απόσβεση επενδύσεων σε τέσσερις διαφορετικές κατηγορίες περιφερειών (Α, Β, Γ ή Δ) προέβλεπε ειδική πρόβλεψη για την προσφορά

βιομηχανικών περιοχών στις εγκατεστημένες επιχειρήσεις και μεγαλύτερη βοήθεια από το αντίστοιχο καθεστώς περιφερειακής βοήθειας.

Κεφάλαιο Τρίτο

Η Περιοχή Μελέτης - Η Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας

3.1 Εισαγωγή

Η Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας είναι μία από τις δεκατρείς (13) αυτοδιοικητικές περιφέρειες της χώρας, σύμφωνα με το Ν. 3852/2010 (ΦΕΚ 87 / τ. Α') «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης- Πρόγραμμα Καλλικράτης», η οποία ανήκει στο γεωγραφικό διαμέρισμα της Κεντρικής Ελλάδας. Συνορεύει με τις περιφέρειες Θεσσαλίας στα βόρεια, Δυτικής Ελλάδας στα δυτικά και νοτιοδυτικά, και την περιφέρεια Αττικής στα νοτιοανατολικά. Ο Κορινθιακός κόλπος βρίσκεται στα νότια και το Αιγαίο Πέλαγος στα ανατολικά. Πρόκειται για μία νέα αυτοδιοικητική αρχή η οποία περιλαμβάνει πέντε (5) περιφερειακές ενότητες, τη Βοιωτία, Εύβοια, Ευρυτανία, Φθιώτιδα και Φωκίδα, καταλαμβάνει συνολική έκταση 15.549 τετρ. χλμ., (ποσοστό 11,8% της συνολικής έκτασης της χώρας), με 230 χλμ. μήκος και 95 χλμ. πλάτος και διαθέτει εξαιρετικά ενδιαφέροντα και πολύμορφα γεωμορφολογικά, κοινωνικοοικονομικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά, που διαφέρουν μεταξύ των διαφορετικών περιφερειακών ενοτήτων, αλλά και μέσα σε κάθε ενότητα. Τα εν λόγω γεωμορφολογικά, κοινωνικοοικονομικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά, δημιουργούν ένα σύνολο σημαντικών πλεονεκτημάτων, όπως πλούσια και αξιόλογη παραγωγική βάση, πλούσια αγροτική παραγωγή και βιομηχανία, ορεινούς όγκους, λατομικές περιοχές, μεγάλα δάση, πεδιάδες, εσωτερικά και παραθαλάσσια νερά, ακτές ακόμα και νησί, σημαντικό φυσικό, πολιτιστικό και ιστορικό απόθεμα και δυνατότητες υπηρεσιών ειδικά στον τουρισμό και το εμπόριο. Το μεγαλύτερο τμήμα της Περιφέρειας είναι ορεινό ή ημιορεινό (ποσοστό 47,4% και 31,8% αντίστοιχα της συνολικής έκτασης) ενώ το πεδινό είναι μόλις το 20,8% της έκτασης. Υπάρχουν δίοδοι που επιτρέπουν τη διέλευση μέσα από τους ορεινούς όγκους, που έχουν αξιοποιηθεί. Επιπλέον, το υπέδαφος της Στερεάς Ελλάδας είναι πλούσιο σε κοιτάσματα μετάλλου (μαγνησίτης, σιδηρονικέλιο, βωξίτης, δολομίτης), σε μάρμαρο και χρώμιο. Η έδρα της περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας είναι η Λαμία, πρωτεύουσα του νομού Φθιώτιδας (pste.gov.gr, χ.χ.).

Η Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας, σε άμεση γειτνίαση με την Μητρόπολη της Αθήνας, καταλαμβάνει ένα εδαφικά κρίσιμο τμήμα του ηπειρωτικού κορμού της

Ελλάδας στον ενδιάμεσο χώρο μεταξύ της Αθήνας, Θεσσαλονίκης και Πάτρας, κυρίαρχων διεθνών πυλών της ελληνικής χερσονήσου αλλά και μεταξύ της Αθήνας και του αναδυόμενου βορειοδυτικού διδύμου Ιωάννινα – Ηγουμενίτσα στον άξονα της Αδριατικής. Δυνατά σημεία της ταυτότητά της στο διεθνή και ευρωπαϊκό περιφερειακό χώρο αποτελούν α) η πλούσια παραγωγική γεωργική γη με σημαντικότερη την πεδιάδα της Κοπαΐδας, β) η παραγωγική της εξειδίκευση στο δευτερογενή τομέα και η πρωτιά της στη μεταλλουργική βιομηχανία, ιδίως η συνδεδεμένη με το βωξίτη και την παραγωγή αλουμινίου, γ) οι πολιτιστικοί πόροι της, με προεξάρχοντες το Διεθνή Αρχαιολογικό Χώρο των Δελφών και το συμβολικό χώρο των Θερμοπυλών καθώς και την κοινή ιστορική παρουσία των επιμέρους τόπων της και δ) τα μεγάλα φυσικά ορεινά οικοσυστήματα και τοπία, οι ιδιότυποι θαλάσσιοι και νησιωτικοί χώροι, που αποτελούν αποθέματα βιοποικιλότητας ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος ή εναλλακτικών μορφών ενέργειας και αναψυχής.

Στην περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας υπάρχει σημαντικό πολιτιστικό απόθεμα που το συνθέτουν τα σημαντικά ευρήματα της Νεολιθικής περιόδου και τα μνημεία της Κλασικής και Ελληνιστικής περιόδου, τα ιστορικά μνημεία της Μεταβυζαντινής περιόδου (1453-1830) αλλά και Νεότερων Μνημείων. Σε αυτό το απόθεμα προστίθεται, επίσης, ο λαογραφικός πλούτος, οι σύγχρονες πολιτιστικές υποδομές όπως είναι τα μουσεία, τα λαογραφικά κέντρα, οι πινακοθήκες, τα ήθη και τα έθιμα και οι διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις. Τέλος, το αξιόλογο και σε αρκετές περιοχές εξαιρετικά αξιόλογο τοπίο, αποτελεί επίσης όχι μόνο φυσικό αλλά και ιστορικο-πολιτιστικό πόρο, αφού αποτυπώνει στο χώρο τον τρόπο ανάπτυξης αιώνων και χιλιετιών.

Όσον αφορά, ειδικότερα τους αρχαιολογικούς χώρους, οι Δελφοί τοποθετούνται στον κατάλογο αρχαιολογικών χώρων της χώρας με >100.000 επισκεπτών ετησίως, (6^η θέση, 322.900 επισκέπτες ετησίως, πηγή: ΕΣΥΕ), ενώ στην ιεράρχηση των περιφερειακών ενοτήτων της χώρας ως προς τον «μνημειακό δυναμισμό» (ΥΠΕΧΩΔΕ), υπάρχουν δύο περιφερειακές ενότητες της περιφέρειας, η ΠΕ Φωκίδας (7^{ος} όσον αφορά τους αρχαιολογικούς χώρους –Δελφοί και 3^η όσον αφορά τα μουσεία), και η ΠΕ Βοιωτίας (10^η όσον αφορά τα μουσεία — Οσίοις Λουκάς). Υπάρχουν, εξάλλου, πολλοί άλλοι σημαντικοί αρχαιολογικοί-θρησκευτικοί χώροι και εξαιρετικός πλούτος από άποψη παραδοσιακών οικισμών (νησιά κλπ.). Να σημειωθεί ότι η περιοχή διαθέτει και πλούσιο μυθολογικό απόθεμα και ιστορικά μνημεία από την αρχαία και νεότερη ιστορία. Ως προς τα μουσεία, αυτό των Δελφών τοποθετείται στον

κατάλογο των ελληνικών μουσείων με >50.000 επισκεπτών ετησίως, αλλά υπάρχουν και άλλα αξιόλογα μουσεία ή πινακοθήκες σε διάφορες περιοχές της περιφέρειας (pste.gov.gr, n.d.).

3.2 Δημογραφικές τάσεις και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του πληθυσμού

Η πληθυσμιακή εξέλιξη της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας, σύμφωνα με τα ευρήματα της τελευταίας απογραφής του ελληνικού πληθυσμού, το έτος 2011, εμφανίζει μείωση κατά 9,66%, η οποία είναι πολύ μεγαλύτερη από τη γενική τάση μείωσης (1.61%) σε επίπεδο χώρας, ενώ ταυτόχρονα καταγράφεται ίδια γενική τάση μεταξύ των Περιφερειακών Ενοτήτων με διακυμάνσεις του βαθμού μεταβολής (π.χ. μεγαλύτερη μείωση παρατηρείται στην ΠΕ Ευρυτανίας, ενώ η αντίστοιχη μείωση στην ΠΕ Εύβοιας κυμαίνεται κοντά στον εθνικό μέσο όρο). Ο πληθυσμός της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας ανήλθε σε 546.870 μόνιμους κατοίκους το 2011 και αντιστοιχεί στο 5,07% του συνολικού πληθυσμού της χώρας. Η βαθμιαία μείωση του πληθυσμού κατά τη δεκαετία 2001-2011 είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση της πληθυσμιακής πυκνότητας της Περιφέρειας, η οποία από 38,9 κατοίκους ανά τετ. χλμ. το 2001 μειώθηκε σε 35,17 κατοίκους ανά τετ. χλμ. το 2011. Η τιμή αυτή είναι αρκετά χαμηλότερη από την αντίστοιχη της χώρας (81,75 κάτοικοι ανά τετ. χλμ.). Όσον αφορά την κατανομή του πληθυσμού κατά φύλο και κατά ομάδες ηλικιών, διαπιστώνεται ότι η αναλογία των δύο φύλων στο σύνολο του πληθυσμού της Περιφέρειας είναι αντίστροφη αυτής που παρατηρείται στο σύνολο της χώρας, καθώς οι άντρες αποτελούν το 51% (49,2% για το σύνολο της χώρας) του συνολικού πληθυσμού στην Περιφέρεια, έναντι 49% των γυναικών (50,8% στο σύνολο της επικράτειας).

Η ανάλυση των επιμέρους δημογραφικών δεικτών καταδεικνύει ότι το πρόβλημα της πληθυσμιακής γήρανσης της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας είναι αρκετά μεγαλύτερο σε σχέση με το σύνολο της χώρας. Ειδικότερα, από τον υπολογισμό του δείκτη γήρανσης για την Περιφέρεια προκύπτει ότι κατά το έτος 2012 σε 100 παιδιά αντιστοιχούσαν 163,2 ηλικιωμένοι, ενώ για τη χώρα η αναλογία αυτή ανέρχεται σε 137. Παρατηρείται, λοιπόν, ότι το εργατικό δυναμικό της εν λόγω περιοχής τείνει να μειώνεται ανάλογα. Συνεπώς, το γεγονός αυτό αναμένεται να επηρεάσει την εγκατάσταση νέων βιομηχανιών στην περιφέρεια, όπου όπως αναλύθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο το μέγεθος του εργατικού δυναμικού, σε συνδυασμό με το

επίπεδο εξειδίκευσής του, το ύψος των αποδοχών του, τη σύνθεση των φύλων, την εθνικότητα κ.α. αποτελεί κυρίαρχο παράγοντα στην επιλογή του τόπου εγκατάστασης των βιομηχανιών (ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ, 2020).

3.3 Οικονομικά στοιχεία της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας

Κατά την τελευταία δεκαετία, η Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας (ΠΣΤΕ) ακολούθησε την γενικότερη κρίση της ελληνικής οικονομίας, καθώς δεν μπορούσε να μείνει ανεπηρέαστη. Μια διαρκή μείωση σε όλη την περίοδο 2010-2015 παρατηρήθηκε στο Ακαθάριστο Περιφερειακό Προϊόν, το οποίο από € 9,90 δις το 2010 (τρέχουσες τιμές, EUROSTAT) έφτασε τα € 7,96 δις το 2015, ενώ η μικρή ανάκαμψη που σημειώνεται τη τριετία 2016-18 (€ 8,767 δις το 2018) δεν αντισταθμίζει τις απώλειες εισοδήματος της προηγούμενης περιόδου. Το ΑΕΠ ανά κάτοικο στην Περιφέρεια διαμορφώνεται σε € 17.700 το 2010 (EUROSTAT), € 14.300 το 2015, € 15.200 το 2017 και € 15.800 το 2018. Η αποδυνάμωση της Περιφέρειας, τόσο ως προς το σύνολο της χώρας όσο και ως προς την ΕΕ28 αντανakλάται και στην εξέλιξη του ΑΕΠ ανά κάτοικο σε όρους αγοραστικής δύναμης (PPS) συγκρινόμενο με τον μέσο όρο της ΕΕ28. Ειδικότερα, το ΑΕΠ/κάτοικο στην ΠΣΤΕ μειώνεται από 82 το 2009 σε 73 το 2010 για να υποχωρήσει περαιτέρω στο 61 το 2015, ενώ το 2018 διαμορφώνεται στο 62 σημειώνοντας πολύ μικρή βελτίωση (μ.ο. Ε.Ε. 100 PPS). Το ίδιο μέγεθος στο σύνολο της χώρας μειώνεται από το 94 το 2009 στο 85 το 2010 και περαιτέρω στο 69 το 2015 και στο 68 το 2018. Η οικονομική κρίση αντέστρεψε ουσιαστικά την σύγκλιση, που παρατηρήθηκε ως προς το εισόδημα σε προηγούμενες περιόδους, της Περιφέρειας τόσο με τη χώρα όσο και με την ΕΕ28 (ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ, 2020).

3.4 Κλαδική διάρθρωση της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας

Η διάρθρωση της Περιφερειακής οικονομίας ανά τομέα παραγωγής χαρακτηρίζεται από την ισχυρή παρουσία του δευτερογενή τομέα σε σημαντικά υψηλότερο βαθμό από ότι στο σύνολο της χώρας και η σχετική μικρότερη συμμετοχή του τριτογενή τομέα. Ειδικότερα, το 2016 (ΕΛΣΤΑΤ) στο σύνολο της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας της Περιφέρειας το 38,1% προέρχεται από το δευτερογενή, έναντι 7,04% του πρωτογενή και 54,1% του τριτογενή. Το ίδιο έτος τα αντίστοιχα ποσοστά για το σύνολο της χώρας είναι 17,0% για τον δευτερογενή έναντι 4,1% του πρωτογενή και 78,9% του τριτογενή. Σημειώνεται ότι στη διάρκεια των ετών της οικονομικής κρίσης η

συμμετοχή του δευτερογενή τομέα στην Περιφερειακή Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία σημείωσε μικρή άνοδο από το 35,7% το 2010 στο 38,1% το 2017. Αντίστοιχο συμπέρασμα διατυπώνεται και ως προς τη διάρθρωση της απασχόλησης. Το 2016, το 19,3% της απασχόλησης στην ΠΣΤΕ αφορά στον πρωτογενή τομέα (έναντι 11,3% στη χώρα), το 21,8% στο δευτερογενή (έναντι 14,1% στη χώρα) και το 58,9% στον τριτογενή (74,5% στη χώρα). Επομένως, από τα παραπάνω στοιχεία παρατηρείται η σημαντική παρουσία του δευτερογενή τομέα στην εν λόγω Περιφέρεια.

3.5 Τομεακή και κλαδική εξειδίκευση

Η κλαδική εξειδίκευση της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας, προσδιορίζεται με βάση δύο κριτήρια. Το πρώτο κριτήριο είναι αυτό της εξειδίκευσης και αποτελεί τον λόγο του μεριδίου ενός κλάδου στην απασχόληση της περιφέρειας προς το μερίδιο του στην απασχόληση της ΕΕ27. Εάν η Περιφέρεια είναι περισσότερο εξειδικευμένη σε ένα κλάδο από την συνολική Ευρωπαϊκή οικονομία τότε αυτό μπορεί να αποτελεί μια ένδειξη ότι οι οικονομικές επιδράσεις του κλάδου στην Περιφέρεια είναι αρκετά ισχυρές ώστε να προσελκύουν οικονομική δραστηριότητα από άλλες περιφέρειες και ότι η διάχυση (spill-overs) και οι διασυνδέσεις είναι ισχυρότερες. Το δεύτερο κριτήριο είναι αυτό της εστίασης, δηλαδή το μέγεθος του κλάδου στην Περιφέρεια. Όσο μεγαλύτερο είναι το μερίδιο του κλάδου στη συνολική απασχόληση της Περιφέρειας τόσο πιθανότερο είναι να παρατηρηθεί διάχυση αποτελεσμάτων στην οικονομία. Με βάση τα στοιχεία των Eurostat και ΕΛΣΤΑΤ για το 2009 η τομεακή και κλαδική εξειδίκευση της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας αφορά τους κλάδους της Αλιείας και υδατοκαλλιέργειας, του εμπορίου, των κατασκευών, της παραγωγής βασικών μετάλλων, των πλωτών μεταφορών, του τουρισμού και της φυτικής και ζωικής παραγωγής (Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης για την Περιφέρεια της Στερεάς Ελλάδας, 2015)

Η αλιεία και η υδατοκαλλιέργεια παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη εξειδίκευση καθώς η συγκέντρωσή (με κριτήριο τη απασχόληση) είναι δέκα φορές μεγαλύτερη από τη συγκέντρωση στην ΕΕ27. Αντίστοιχη συγκέντρωση παρουσιάζει και η παραγωγή βασικών μετάλλων. Εξειδίκευση παρουσιάζουν επίσης οι πλωτές μεταφορές. Η φυτική και ζωική παραγωγή συνδυάζει τόσο την εξειδίκευση όσο και την εστίαση καθώς είναι ο μεγαλύτερος κλάδος με βάση την απασχόληση με μερίδιο 17,5%. Εκτός από τη φυτική και ζωική παραγωγή οι μεγαλύτερη κλάδοι (σε όρους απασχόλησης) στους

οποίους υπάρχει εστίαση της Περιφέρειας είναι το εμπόριο το οποίο συγκεντρώνει το 15,3% της απασχόλησης, οι κατασκευές (5,8%) και ο τουρισμός (5,1%). Αν και η περιφέρεια δεν παρουσιάζει σημαντική εξειδίκευση στα τρόφιμα και στα ποτά εντούτοις και οι δύο κλάδοι αποτελούν το απαραίτητο συμπλήρωμα τόσο της φυτικής και ζωικής παραγωγής όσο και της αλιείας και υδατοκαλλιέργειας. Τα τρόφιμα και ποτά αποτελούν μαζί με τη ζωική και φυτική παραγωγή και την αλιεία-υδατοκαλλιέργεια τη μεγάλη αλυσίδα αξίας της αγροδιατροφής με σημαντικές συνέργειες και συμπληρωματικότητες. (Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης για την Περιφέρεια της Στερεάς Ελλάδας, 2015).

3.6 Το ανθρώπινο δυναμικό και η ανεργία στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας

3.6.1 Το μορφωτικό επίπεδο του ανθρώπινου δυναμικού.

Στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας συγκεντρώνεται το 4,3% του μαθητικού πληθυσμού της χώρας. Ο μαθητικός πληθυσμός αντιστοιχεί μόλις στο 16,7% του συνολικού πληθυσμού της Περιφέρειας, αναλογία σημαντικά μικρότερη σε σχέση με αυτή της χώρας (19,3%). Ειδικότερα, η Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας εμφανίζει ένα πολύ υψηλό ποσοστό νέων 18-24 ετών που εγκαταλείπουν πρόωρα την εκπαίδευση (15,5%). Το αντίστοιχο ποσοστό σε επίπεδο χώρας ανέρχεται σε 11,4% και σε επίπεδο ΕΕ27 σε 12,8% (Eurostat 2012). Σε περιφερειακό επίπεδο, η επίδοση αυτή αποτελεί τη 5η χειρότερη. Σημειώνεται ότι τα ποσοστά πρόωρης εγκατάλειψης ανδρών και γυναικών κυμαίνονται σε παρόμοια επίπεδα (15% και 16% αντίστοιχα). Η περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας συγκεντρώνει το 3% του των σπουδαστών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης της χώρας, ενώ το ποσοστό του πληθυσμού της Περιφέρειας με γνώσεις τριτοβάθμιας εκπαίδευσης υπολείπεται σε σχέση με τη χώρα. Αντίστοιχα, οι σπουδαστές στην περιφέρεια αποτελούν το 21,6% του μαθητικού πληθυσμού της περιφέρειας, με το αντίστοιχο ποσοστό σε επίπεδο χώρας να ανέρχεται σε 30,5% (Eurostat 2012). Αλλά και συνολικά, το μερίδιο των ατόμων με γνώσεις τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στη Στερεά Ελλάδα αντιστοιχεί μόλις στο 17,2% της ηλικιακής ομάδας 25-64 ετών, με το αντίστοιχο ποσοστό σε επίπεδο χώρας να ανέρχεται σε 26,1% και στην ΕΕ27 σε 27,7% (Eurostat 2012). Θετικό στοιχείο αποτελεί ότι η περιφέρεια καταγράφει σημαντικό ρυθμό αύξησης του ποσοστού των ατόμων 25-64 ετών με τριτοβάθμια εκπαίδευση,

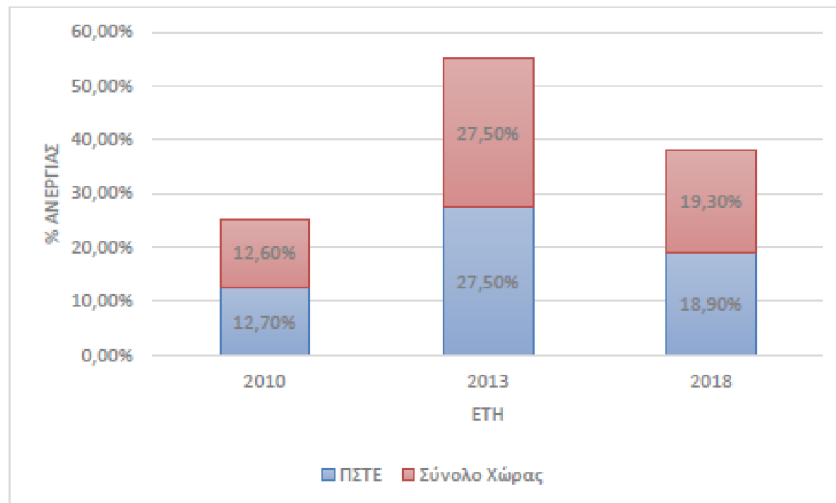
καθώς σε σχέση με το 2005 το ποσοστό έχει αυξηθεί κατά 3,2 ποσοστιαίες μονάδες. (Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης για την Περιφέρεια της Στερεάς Ελλάδας, 2015)

Γενικά, η Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας εξακολουθεί να στερείται ανθρώπινων πόρων υψηλής εξειδίκευσης. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι απόφοιτοι Δημοτικού κατέχουν το υψηλότερο ποσοστό συμμετοχής στο συνολικό εργατικό δυναμικό της Περιφέρειας (33,9%), σε αντίθεση με τους κατόχους πτυχίου ανώτερης ή ανώτατης σχολής που αντιπροσωπεύουν μόλις το 16,3% του εργατικού δυναμικού της Περιφέρειας. (Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης για την Περιφέρεια της Στερεάς Ελλάδας, 2015)

3.6.2. Κοινωνική Ανάπτυξη

Σχετικά με την κοινωνική ανάπτυξη της Περιφέρειας, οι δυσμενείς εξελίξεις που σημειώνονται στην αγορά εργασίας, σε συνδυασμό με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού οδήγησαν κατά τα προηγούμενα έτη στην σημαντική αύξηση του ποσοστού του πληθυσμού της ΠΣΤΕ που βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (περίπου 30%).

Η οικονομική κρίση που διανύει η χώρα κατά τα τελευταία χρόνια, είχε άμεσες αρνητικές επιπτώσεις και στη ΠΣΤΕ, στοιχεία τα οποία αποτυπώνονται τόσο στα ποσοστά ανεργίας που σημειώνονται, όσο και στα φαινόμενα της φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού. Το ποσοστό ανεργίας στο σύνολο του ενεργού πληθυσμού στην Περιφέρεια αυξήθηκε από το 12,7% το 2010 σε 27,5% το 2013 (EUROSTAT, συνολικός πληθυσμός 14-74), κινήθηκε δε σε επίπεδα αντίστοιχα αυτών της χώρας για τα ίδια έτη (12,6% το 2010 και 27,5% το 2013). Τα επόμενα έτη η ανεργία παρουσίασε σχετική αποκλιμάκωση τόσο στην Περιφέρεια όσο και στο σύνολο της χώρας και το 2018 διαμορφώνεται σε 18,9% για την ΠΣΤΕ και 19,3% για το σύνολο της χώρας. Το μορφωτικό επίπεδο του πληθυσμού κινείται σε επίπεδα χαμηλότερα αυτών της χώρας, γεγονός το οποίο μπορεί να θεωρηθεί αρνητικό για την επιλογή της Περιφέρειας ως τόπο εγκατάστασης βιομηχανιών αλλά αυτό αντισταθμίζεται με την εύκολη προσβασιμότητα λόγω της καλής σύνδεσης με το δίκτυο μεταφορών και επικοινωνιών, όπου εργατικό δυναμικό από γειτονικές περιφέρειες (όπως π.χ. Αττική) μπορεί να απασχοληθεί στις βιομηχανίες της ΠΣΤΕ.

Εικόνα 1. Εξέλιξη της ανεργίας ΠΣΤΕ σε σχέση με το σύνολο της χώρας την περίοδο 2010 – 2018

Πηγή: ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ (2020)

Η ΠΣΤΕ εμφανίζει υψηλό ποσοστό νέων 18-24 ετών που εγκαταλείπουν την εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση και εξακολουθεί να στερείται ανθρώπινων πόρων υψηλής εξειδίκευσης. Το ποσοστό ανεργίας στους νέους 15-24 ετών κινείται σταθερά σε επίπεδα υψηλότερα αυτών της χώρας και διαμορφώνεται σε 36,9% για την ΠΣΤΕ το 2010 (έναντι 33,0% στο σύνολο της χώρας, EUROSTAT 2019) για να ανέλθει στα εξαιρετικά υψηλά επίπεδα του 59,5% το 2013 (έναντι 58,3%). Στη συνέχεια παρουσιάζει μικρή πτώση και διαμορφώνεται σε 51,1% το 2018 παραμένοντας σε πολύ υψηλότερα επίπεδα αυτών του συνόλου της χώρας (39,9%).

Για το 2018, έτος για το οποίο διατίθενται δεδομένα από τη EUROSTAT σε περιφερειακό επίπεδο, το 31,1% του πληθυσμού της ΠΣΤΕ βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας. Σημειώνεται, ότι για τα προηγούμενα έτη το αντίστοιχο στοιχείο παρέχεται από τη EUROSTAT στο επίπεδο της Κεντρικής Ελλάδας (συνυπολογίζοντας και την Περιφέρεια Θεσσαλίας). Για τη χωρική ενότητα της Κεντρικής Ελλάδας το ποσοστό του πληθυσμού που βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν 32,8% το 2010 ενώ κυμάνθηκε σε επίπεδα μεγαλύτερα του 40% για την περίοδο 2014-2016. Τα αντίστοιχα ποσοστά στο σύνολο της χώρας ήταν 27,7% το 2010, 34,8% το 2015 και 31,8% το 2018, επίπεδα δηλαδή σημαντικά χαμηλότερα αυτών της ΠΣΤΕ με εξαίρεση το τελευταίο έτος.

Η αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού επιδιώκεται μέσα από την υλοποίηση της Περιφερειακής Στρατηγικής, η οποία καταγράφει τα χαρακτηριστικά της φτώχειας στην ΠΣΤΕ και διακρίνει έξι πληθυσμιακές ομάδες ως

ομάδες υψηλής προτεραιότητας για την αντιμετώπιση του κινδύνου της φτώχειας. Επιπλέον, η στρατηγική καταγράφει τις υπάρχουσες ανάγκες όσον αφορά τις παρεμβάσεις για τη μείωση του κοινωνικού αποκλεισμού, οι οποίες αφορούν κατά προτεραιότητα σε έντεκα πληθυσμιακές ομάδες της ΠΣΤΕ, οι οποίες αναγνωρίζονται ως πλέον ευάλωτες, ενώ για τους ΡΟΜΑ έχει εξειδικευτεί και εφαρμόζεται ιδιαίτερη Περιφερειακή Στρατηγική. Στον τομέα των Υποδομών Υγείας, κατά την τρέχουσα προγραμματική περίοδο του ΕΣΠΑ 2014- 2020, υλοποιείται η δεύτερη φάση του έργου του Γενικού Νοσοκομείου Χαλκίδας (phasing-in) με την ολοκλήρωση του οποίου το σύνολο του πληθυσμού της Περιφέρειας θα έχει πρόσβαση σε βελτιωμένες υπηρεσίες υγείας. Οι τοπικές υποδομές πρωτοβάθμιας υγείας χρήζουν περαιτέρω ενίσχυσης (ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ, 2020).

Πίνακας 1. SWOT Ανάλυση

Δυνατότητες και ευκαιρίες	Προβλήματα και απειλές
Δυνατότητες	Προβλήματα
• Εγγύτητα με την Αθήνα • Πλούσια παραγωγική γεωργική γη και εξειδίκευση στον αγροτικό τομέα και την κτηνοτροφία • Πρώτη θέση στη βιομηχανία μετάλλων ιδίως του αλουμινίου • Μεγάλη συγκέντρωση στην αλιεία και υδατοκαλλιέργειες • Συγκέντρωση ερευνητικού δυναμικού σε επιχειρήσεις • Σημαντικοί πολιτιστικοί πόροι (π.χ. Δελφοί, Θερμοπύλες) • Ορεινά οικοσυστήματα, θαλάσσιοι και νησιωτικοί χώροι που ευνοούν την εξειδίκευση στον τουρισμό • Σημαντικές Ιαματικές πηγές • Εθνικά δίκτυα μεταφορών (ΠΑΘΕ, Σιδηρόδρομος) • Υπαρξη ΤΕΙ και ΕΒΕΤΑΜ • Υπαρξη σημαντικού δυναμικού ανανεώσιμων πηγών ενέργειας	• Εξάρτηση από την Αθήνα (ειδικά η βιομηχανική περιοχή) • Εξειδίκευση σε δραστηριότητες χαμηλής τεχνολογικής έντασης • Δυσίμορ στην οικονομική δραστηριότητα • Συνολικά χαμηλά επίπεδα δαπανών ΕΤΑ στις επιχειρήσεις παρά την ύπαρξη ερευνητικής δραστηριότητας σε μικρό σχετικά αριθμό επιχειρήσεων και κλάδων. • Χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης ανθρώπινου δυναμικού αλλά μεγάλη συγκέντρωση ερευνητικού προσωπικού σε λίγες επιχειρήσεις και κλάδους • Μικρή ικανότητα απορρόφησης στις επιχειρήσεις εκτός των μεγάλων επιχειρήσεων • Έλλειψη καινοτομικής κουλτούρας στις επιχειρήσεις • Ανυπαρξία εξειδίκευσης ΕΤΑ • Μικρή διείσδυση ΤΠΕ • Σημαντική επιβάρυνση του περιβάλλοντος και του υδροφόρου ορίζοντα στις βιομηχανικές περιοχές
Ευκαιρίες	Απειλές
• Εκσυγχρονισμός του αγροτικού τομέα με έμφαση στην ποιότητα και ασφάλεια • Αξιοποίηση συνεργιών με γεωργία-τρόφιμα κτηνοτροφία • Διασύνδεση αγροτικού τομέα με τον κλάδο των τροφίμων και τη βιομηχανία της εμπειρίας. • Διαφοροποίηση τουριστικού προϊόντος και ανάπτυξη της βιομηχανίας της εμπειρίας. • Ανάπτυξη διασυνδέσεων της βιομηχανίας μετάλλων και των σχετικών δραστηριοτήτων με τις αντίστοιχες επιχειρήσεις τη Θεσσαλίας • Εκσυγχρονισμός κτηνοτροφίας και εισαγωγή συστημάτων ολοκληρωμένης διαχείρισης. • Διαφοροποίηση και αύξηση της προστιθέμενης αξίας των προϊόντων υδατοκαλλιέργειας με εκτροφή ψαριών κατάλληλων για μεταποίηση • Εκσυγχρονισμός και αύξηση της παραγωγικότητας στις υδατοκαλλιέργειες • Διάχυση περιβαλλοντικών τεχνολογιών και τεχνολογιών εξοικονόμησης ενέργειας • Αξιοποίηση συνεργιών με άλλες περιφέρειες (Αττική-Θεσσαλία) για την χρήση υποδομών καινοτομίας και μεταφορά τεχνολογίας • Αξιοποίηση τεχνολογιών πληροφορικής τον εκσυγχρονισμό των κλάδων	• Αρνητικές επιπτώσεις της πανδημίας του κορωνοϊού • Αύξηση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων • Αύξηση της ανεργίας • Ανταγωνισμός από χώρες χαμηλού κόστους • Συρρίκνωση εσωτερικής αγοράς • Μη αξιοποίηση της κομβικής θέσης της Περιφέρειας και μη ενίσχυση των εθνικών και διεθνών συνδέσεων • Έλλειψη ρευστότητας για υλοποίηση νέων επενδυτικών σχεδίων λόγω της οικονομικής κρίσης των προηγούμενων ετών • Μη συμβάδιση του παραγωγικού/ επιχειρηματικού περιβάλλοντος με τις σύγχρονες απαιτήσεις αξιοποίησης νέων τεχνολογιών – διατήρηση παραδοσιακών τρόπων οργάνωσης

Πηγή: ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ (2020)

3.7 Έργα της περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας ανά τομέα παρέμβασης

Σύμφωνα με τα αναλυτικά στοιχεία παρακολούθησης της πορείας υλοποίησης των Έργων του ΠΔΕ της Περιφέρειας ανά Σ.Α. και τομέα παρέμβασης μέχρι τον Ιούνιο του 2020 αποτυπώνονται υλοποιούμενα έργα συνολικού ύψους 516.860.837,72€.

Πίνακας 2. Κόστος υλοποιούμενων έργων ανά τομέα παρέμβασης

ΤΟΜΕΑΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ	ΠΟΣΟ
ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΑ	16.351.134,05€
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΠΟΒΛΗΤΩΝ	11.350.690,53€
ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΙΝΔΥΝΩΝ	68.475.348,21€
ΥΔΑΤΙΝΟΙ ΠΟΡΟΙ - ΥΓΡΑ ΑΠΟΒΛΗΤΑ	7.038.388,14€
ΑΠΟΔΟΤΙΚΗ ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΠΟΡΩΝ	10.191.351,09€
ΥΔΡΕΥΣΗ - ΑΡΔΕΥΣΗ	32.537.163,41€
ΠΡΑΣΙΝΕΣ ΠΟΛΕΙΣ	12.116.198,23€
ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΥΓΕΙΑΣ	3.821.221,84€
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ	610.599,00€
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	13.909.954,93€
ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ	25.758.521,20€
ΑΣΤΙΚΗ, ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΤΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	157.932,82€
ΛΙΜΕΝΙΚΑ	26.723.532,05€
ΟΔΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ	96.732.116,09€
ΥΔΑΤΟΔΡΟΜΙΑ	1.812.500,00€
ΟΔΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ	144.814.832,40€
ΑΣΤΙΚΗ ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑ	2,370,300,00€
ΕΦΟΔΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΥΣΙΔΑ	3.266.500,00€
ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	6.660.000,00€
ΜΝΗΜΕΙΑ - ΜΟΥΣΕΙΑ - ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ	27.197.193,01€
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΒΟΛΗ	3.399.000,00€
ΠΟΡΟΣ ΠΤΑ - ΕΚΤΟΣ ΕΔΡΑΣ	1.566.360,72€
ΣΥΝΟΛΟ	516.860.837,72€

Πηγή: ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ (2020)

Το μεγαλύτερο μέρος των έργων και κατά συνέπεια το μεγαλύτερο κόστος αφορά σε έργα συγκοινωνιακών υποδομών βελτίωσης της οδικής ασφάλειας με τον προϋπολογισμό των έργων να ανέρχεται σε 144.814.832,40 €, ποσοστό δηλαδή 28,02 % του συνόλου των έργων. Ακολουθούν με 96.732.116,09 € ή ποσοστό 18,72% τα

έργα οδικών υποδομών, τα έργα πρόληψης και διαχείρισης κινδύνων με 68.475.348,21 € ή ποσοστό 13,25%, τα έργα ύδρευσης και άρδευσης ύψους 32.537.163,41 € ή ποσοστό 6,30%, τα έργα προστασίας και ανάδειξης μνημείων, μουσείων και αρχαιολογικών χώρων με 27.197.193,01 € ή ποσοστό 5,26%, τα λιμενικά έργα με προϋπολογισμό 26.723.532,05 € ή ποσοστό 5,17 % κ.α..

Σύμφωνα με τα αναλυτικά στοιχεία παρακολούθησης της πορείας υλοποίησης των συγχρηματοδοτούμενων έργων του ΕΣΠΑ 2014-2020 και των λοιπών συγχρηματοδοτούμενων πόρων της Περιφέρειας ανά τομέα παρέμβασης, αποτυπώνονται υλοποιούμενα έργα συνολικού εγκεκριμένου προϋπολογισμού 190.818.687,63 €.

Πίνακας 3. Κόστος συμβασιοποιημένων έργων ανά τομέα παρέμβασης

ΤΟΜΕΑΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ	Π/Υ ΕΡΓΩΝ
ΑΝΤΙΠΛΗΜΜΥΡΙΚΑ	654.324,55€
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ - ΕΡΕΥΝΑ - ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ	800.000,00€
ΔΙΑΦΟΡΑ	42.258.535,22€
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	26.845.573,22€
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	240.000,00€
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ	4.760.076,39€
ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΕΣ	35.457.982,81€
ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ - ΜΟΥΣΕΙΑ - ΜΝΗΜΕΙΑ	3.073.514,42€
ΥΓΕΙΑ - ΠΡΟΝΟΙΑ	54.479.133,27€
ΥΔΡΕΥΣΗ - ΑΠΟΧΕΤΕΥΣΗ	8.852.613,81€
ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΚΤΙΡΙΩΝ	12.937.832,75€
INTERREG EUROPE - BALKAN MED - ADRIAN	459.101,19€
ΣΥΝΟΛΟ	190.818.687,63€

Πηγή: ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ (2020)

Για την ενίσχυση της ΠΣΤΕ διατυπώθηκε ένα αναπτυξιακό όραμα, το οποίο συνίσταται στο να μπορεί να απαντά στις απειλές και να προωθεί τις ευκαιρίες που της παρουσιάζονται και να αναπτύσσει τις δυνατότητες της. Για την υλοποίηση αυτού του οράματος η Περιφέρεια Στερεάς πρέπει στο τέλος της περιόδου 2021-2025 να έχει επιτύχει τα παρακάτω: (α) να συνδυάζει καταλλήλως την αναπτυξιακή συνεισφορά όλων των παραγωγικών τομέων, να επιβάλλει τη συμβολή τους στη συνολική

ανταγωνιστικότητα της, να έχει περιορίσει τον αναπτυξιακό δυϊσμό και να έχει επιτύχει σε σημαντικό βαθμό την ομογενοποίηση του οικονομικού και κοινωνικού της χώρου, (β) να έχει επιτύχει ένα αξιόλογο επίπεδο διατηρησιμότητας της ανάπτυξης και να έχει ενσωματώσει τις απαιτήσεις της αειφορίας στην οικονομική δραστηριότητα και στη χρήση του χώρου, (γ) να συνδυάζει με επιτυχία και στο καταλληλότερο εκάστοτε μίγμα, τον στρατηγικό ρόλο των περιφερειακών μηχανισμών, τη συνεχή επέκταση της επιχειρηματικότητας, την παραγωγική κινητοποίηση των ενδογενών χρηματοδοτικών πόρων και την προσέλκυση εξωτερικών επενδύσεων και δραστηριοτήτων υψηλής τεχνογνωσίας και (δ) να διασφαλίσει την προστασία και την αποκατάσταση του περιβάλλοντος από την αυθαίρετη οικιστική δραστηριότητα αλλά και την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος (σε συνεργασία με τις δράσεις του ΕΤΑ για την ενίσχυση της αειφορικής αλυσίδας) (ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ, 2020).

Το αναπτυξιακό όραμα για την ανάπτυξη των υποδομών στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας σκοπεύει να κινηθεί στους ακόλουθους Ειδικούς Αναπτυξιακούς Στόχους:

Αρχικά, πρόκειται για τα Δίκτυα και τις Μεταφορές. Η εξέλιξη της Περιφέρειας σε κόμβο δικτύων μεταφορών, εθνικού και ευρωπαϊκού επιπέδου, αποτελεί κεντρική προτεραιότητα του σχεδιασμού μας. Στο πλαίσιο αυτό, σχεδιάζονται έργα για την επέκταση, τη βελτίωση και τον εκσυγχρονισμό των υφισταμένων υποδομών (ενεργειακά δίκτυα, δίκτυα επικοινωνιών, οδικά δίκτυα, λιμάνια, υδατοδρόμια κλπ). Επιπλέον, σχεδιάζονται έργα που θα συμβάλλουν στην άρση των ελλείψεων του υφιστάμενου οδικού δικτύου, των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων και της επικινδυνότητας για τους κατοίκους συγκεκριμένων περιοχών. Τέλος, σχεδιάζονται έργα για την ενίσχυση της οδικής ασφάλειας. Η μεταφορική διάσταση της απόδοσης έμφασης στην υλοποίηση επιπρόσθετων παρακαμπτήριων οδών, με δεδομένη τη διάσχιση της Περιφέρειας από τον κεντρικού εθνικού αυτοκινητόδρομο, αλλά και την αναγκαιότητα ισόρροπης και δίκαιης διασύνδεσης του με την περιφερειακή ενδοχώρα, θα απέδιδε πολλαπλά οφέλη, μεταφορικά, ασφάλειας αλλά και αναπτυξιακά.

Επίσης, αναφορικά με την εφοδιαστική αλυσίδα, προτεραιότητα της Περιφέρειας αποτελεί η ενίσχυση δράσεων που θα συμβάλλουν στον μετριασμό της ενδοπεριφερειακής ανισορροπίας σε σχέση με υποδομές σχετιζόμενες με την εφοδιαστική αλυσίδα. Κρίσιμη παράμετρο αποτελεί η παράλληλη ενίσχυση και αναβάθμιση των σημαντικών μεταφορικών κόμβων στην περιοχή, οι οποίοι αναμένεται να διευκολύνουν την ανάπτυξη της εφοδιαστικής αλυσίδας και την παροχή

ενός ισορροπημένου δικτύου ακόμα και για τις πιο απομονωμένες και δυσπρόσιτες περιοχές.

Όσον αφορά την ολοκληρωμένη ανάπτυξη των αστικών, αγροτικών και παράκτιων περιοχών. Νέες θεματικές χωρικές επενδύσεις που συμβάλλουν στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη των περιοχών και στην άμβλυνση των χωρικών ανισοτήτων. Το εν λόγω αναπτυξιακό όραμα φαίνεται ότι θα βελτιώσει σημαντικά την Περιφέρεια, μετατρέποντάς την σε πόλο έλξης επενδυτών και εγκατάστασης βιομηχανιών. Την βελτίωση αυτή θα επιταχύνει η υλοποίηση του αναπτυξιακού οράματος για την ενίσχυση της εξωστρέφειας το οποίο στοχεύει στα εξής: (α) Πολιτισμός, όπου προτεραιότητα είναι η προστασία και ανάδειξη μνημείων, αρχαιολογικών χώρων και τόπων ιστορικού ενδιαφέροντος αλλά και ο εκσυγχρονισμός μουσείων και πολιτιστικών κέντρων, ώστε να προστατευθεί η πολιτιστική κληρονομιά και να ενισχυθεί το τουριστικό προϊόν της περιοχής μας, (β) Προώθηση της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας ως προορισμού τεσσάρων εποχών, όπου είναι συνυφασμένη με την προώθηση τουρισμού με έμφαση στις ανερχόμενες και μη παραδοσιακές αγορές καθώς και προώθηση - ανάπτυξη υποδομών για εναλλακτικές μορφές τουρισμού, (γ) Εξωστρέφεια αγροδιατροφικού και μεταποιητικού τομέα, όπου διευκόλυνση της συμμετοχής των παραγωγών και των επιχειρήσεων σε διεθνείς - εγχώριες εκθέσεις, σε εμπορικές αποστολές, θα αυξήσει την εξωστρέφεια συμβάλλοντας στην προώθηση των τοπικών προϊόντων. Η έμμεση και άμεση στήριξη των υφιστάμενων, αλλά και νέων επιχειρηματικών πρωτοβουλιών, σε συνδυασμό με τις δράσεις του πρώτου Αναπτυξιακού Στόχου, με έμφαση στην στήριξη της συνδυαστικής δημιουργικότητας και την αξιοποίηση νέων καινοτόμων εργαλείων και τρόπων οργάνωσης αποτελεί κρίσιμο στοιχείο.

Τέλος, αναφορικά με τη δημιουργία Οργανισμού Διαχείρισης Προορισμού, αυτό, αποτελεί έναν μηχανισμό που θα συνεργεί με άλλους τοπικούς οργανισμούς και φορείς, με σκοπό την ανάδειξη της Περιφέρειας σε προορισμό διεθνούς εμβέλειας. Θα σχεδιάζει και υλοποιεί ολοκληρωμένα σχέδια τουριστικής προβολής, σε συνεργασία με κάθε εμπλεκόμενο φορέα στον τομέα του τουρισμού (επιμελητήρια, ενώσεις ξενοδόχων, Δήμους, παραγωγούς τοπικών προϊόντων, εφορείες αρχαιοτήτων, πολιτιστικοί σύλλογοι).

Κεφάλαιο Τέταρτο

Περιφερειακές και Χωρικές Ανισότητες στον Τόπο

Εγκατάστασης των Βιομηχανιών Μεταποίησης στη

Στερεά Ελλάδα

4.1 Οι χωρικές ανισότητες στην περιφέρεια της Στερεάς Ελλάδας

Όπως προαναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, η έννοια των χωρικών ανισοτήτων σχετίζεται άμεσα με την έννοια του περιφερειακού προβλήματος και των περιφερειακών ανισοτήτων, δηλαδή τους διαφορετικούς ρυθμούς ανάπτυξης μεταξύ των περιφερειών ή και ενδοπεριφερειακά. Ως περιφερειακό πρόβλημα ορίζεται, η ύπαρξη ασύμμετρων αναπτυξιακών διαδικασιών είτε σε όλο τον κόσμο, είτε στο εσωτερικό μιας χώρας ή ενός γεωγραφικού χώρου γενικότερα (π.χ. Ευρωπαϊκή Ένωση), με αποτέλεσμα την οικονομική και κοινωνική ανισότητα. Ως κοινωνικές ανισότητες μπορούν να θεωρηθούν ανισότητες σε οικονομικές δραστηριότητες, στην απασχόληση/εργασία, στην περίθαλψη, στην εκπαίδευση, στην πολιτική δραστηριότητα. Παραδείγματα περιφερειακού προβλήματος στην Ελλάδα είναι οι μεγάλες ανισότητες που υπάρχουν στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ, την ευημερία, τις ευκαιρίες απασχόλησης και προόδου μεταξύ των περιφερειών της χώρας ή και μεταξύ των νομών των περιφερειών (ενδοπεριφερειακά).

Όσον αφορά την περιφέρεια της Στερεάς Ελλάδας, σύμφωνα με την έκθεση ενός Επιχειρησιακού Προγράμματος που αφορούσε τις χωρικές ανισότητες μεταξύ των περιφερειών Θεσσαλίας- Στερεάς Ελλάδας- Ηπείρου για την προγραμματική περίοδο 2007 – 2013 (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα, ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ- ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ- ΗΠΕΙΡΟΥ, 2007), παρατηρήθηκε ότι ο Ν. Βοιωτίας παρουσιάζει στοιχεία υψηλής ανάπτυξης όσον αφορά το κατά κεφαλήν ΑΕΠκκ συγκριτικά με το σύνολο των υπολοίπων νομών της Χωρικής Ενότητας Θεσσαλίας- Στερεάς Ελλάδας- Ηπείρου (ΘΣΗ), φαινόμενο το οποίο παρατηρήθηκε να είναι διαχρονικό. Το γεγονός αυτό αποτελεί συνέπεια της ύπαρξης στο νομό αρκετών μεγάλων βιομηχανιών μεταποίησης, οι οποίες έχουν διαχυθεί σε αυτόν από την Αττική, τόσο λόγω του αναπτυξιακού νόμου όσο και λόγω πιέσεων που ασκήθηκαν από τον περιβαλλοντικό και χωρικό σχεδιασμό.

Λαμβάνοντας υπόψη και τη σημερινή κατάσταση, η Στερεά Ελλάδα τόσο σε επίπεδο περιφέρειας όσο και σε επίπεδο νομών κατέχει την πρωτιά. Όχι μόνο η Βοιωτία

αλλά και οι υπόλοιποι νομοί της περιφέρειας έχουν κ.κ.ΑΕΠ υψηλότερο του μέσου όρου της χωρικής ενότητας Θεσσαλίας- Στερεάς Ελλάδας- Ηπείρου.

Γενικά, παρατηρήθηκε ότι σε όλες τις περιφέρειες υπάρχουν ενδοπεριφερειακές ανισότητες ανάπτυξης σε επίπεδο νομού (διανομαρχιακές). Στη Στερεά Ελλάδα, η διαφορά μεταξύ του πρώτου νομού (Βοιωτία) – που υπερβαίνει το μέσο όρο του ΑΕΠ_{κκ} της Περιφέρειας (182%) - και των υπολοίπων είναι πολύ μεγάλη. Η ανάλυση των χωρικών ανισοτήτων βασίστηκε και σε άλλους δείκτες/παράγοντες πέραν του κ.κ.ΑΕΠ, διότι από μόνο του δεν αποτελεί ενδεικτικό παράγοντα. Για παράδειγμα, ο «Συνθετικός Δείκτης Ευημερίας και Ανάπτυξης» (ΣΔΕΑ) (Πετράκος, 2004) και η μεταβολή του πληθυσμού χρησιμοποιήθηκαν ως παράγοντες και λήφθηκαν υπόψη συνδυαστικά. Η σύνδεση του πληθυσμού με το επίπεδο ανάπτυξης πραγματοποιείται σε δύο σημεία. Αφενός, η προσέλκυση/απόθεση πληθυσμού εξαρτάται από τις δυνατότητες εισοδήματος και απασχόλησης που προσφέρει μια περιοχή σε μια δεδομένη χρονική περίοδο. Αφετέρου, η πληθυσμιακή δυναμική αποτελεί παράγοντα που επηρεάζει τις μελλοντικές αναπτυξιακές προοπτικές μιας περιοχής, όπως η επιλογή του τόπου για εγκατάσταση βιομηχανιών. Οι πληθυσμιακές αλλαγές φαίνονται στον Πίνακα 4, όπου παρατηρείται μείωση πληθυσμού στις πεδινές περιοχές των τριών περιφερειών, λόγω της ύπαρξης της προηγούμενης πληθυσμιακή δυναμικής διαπεριφερειακής ζώνης που τις διαχωρίζει. Γενικά, μια προσεκτική παρατήρηση των δεδομένων υποδεικνύει ότι ο μόνος συστηματικός παράγοντας αύξησης του πληθυσμού είναι η ύπαρξη αστικού κέντρου.

Πίνακας 4. Πληθυσμιακές εξελίξεις

	Πραγματικός πληθυσμός			Μόνιμος Πληθυσμός	
	1991	2001	Ποσοστό 2001 στη ΧΕ ΘΣΗ	Μεταβολή 91-01	
ΕΛΛΑΔΑ	10.251.336	10.961.758		7,0%	7,0%
ΧΕ ΘΣΗ	1.656.377	1.713.037	100%	3,4%	1,9%
Π.Ηπείρου	339.576	353.820	20,7%	4,2%	2,8%
Π.Στερεάς Ελλάδας	582.212	605.329	35,3%	2,6%	1,5%
Π. Θεσσαλίας	734.589	753.888	44,0%	4,0%	1,8%
Ν.Αρτας	78.704	78.134	4,6%	-0,7%	-2,6%
Ν. Θεσπρωτίας	44.102	46.091	2,7%	4,5%	4,4%

Ν. Ιωαννίνων	158.142	170.239	9,9%	7,6%	5,4%
Ν. Πρεβέζης	58.628	59.365	3,5%	1,2%	1,9%
Ν. Καρδίτσας	126.841	129.541	7,6%	2,1%	-2,4%
Ν. Λάρισας	270.612	279.305	16,3%	3,2%	3,8%
Ν. Μαγνησίας	198.393	206.995	12,1%	4,3%	4,5%
Ν. Τρικάλων	138.743	138.047	8,1%	-0,5%	-3,9%
Ν. Βοιωτίας	134.040	131.085	7,7%	-2,2%	-1,2%
Ν. Ευβοίας	208.408	215.136	12,6%	3,2%	2,6%
Ν. Ευρυτανίας	24.307	32.053	1,9%	31,9%	-4,3%
Ν. Φθιώτιδας	171.274	178.771	10,4%	4,4%	3,8%
Ν. Φωκίδας	44.183	48.284	2,8%	9,3%	3,0%

Επιπλέον, μία άλλη διαφοροποίηση με την οποία αξιολογούνται οι χωρικές ανισότητες ανά περιφέρεια αφορά τη διάρθρωση της οικονομικής βάσης, σε νομαρχιακό επίπεδο, που παρουσιάζει στοιχεία για την τομεακή δομή της απασχόλησης, όπως φαίνεται στον Πίνακα 5.

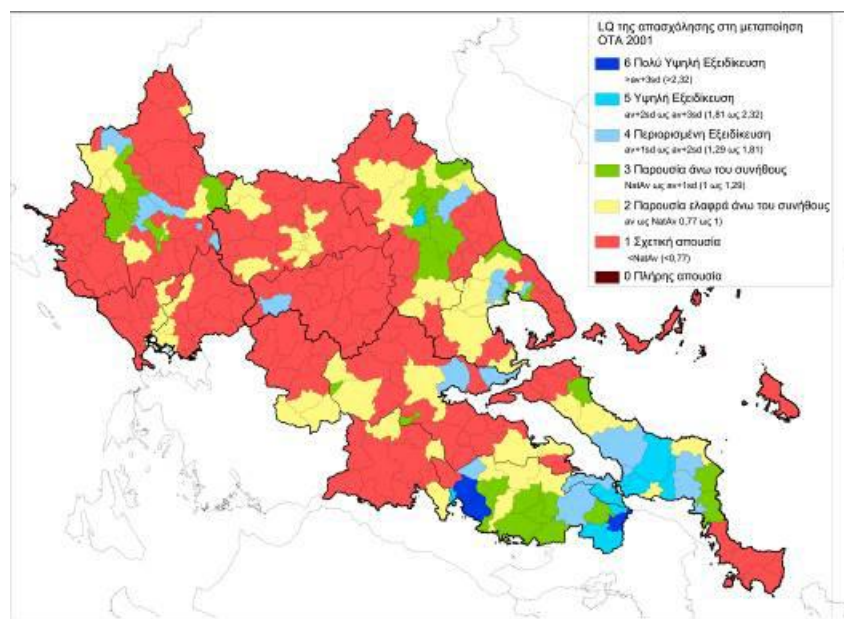
Πίνακας 5. Τομεακή κατανομή της απασχόλησης, 2001

	Απασχολούμενοι	Πρωτογενής	Δευτερογενής	Τριτογενής	%Πρωτογενή	%Δευτερογενή	%Τριτογενή	%Ανέργων
ΕΛΛΑΔΑ	4.101.717	594.625	891.969	2.401.733	15,2%	23,2%	61,8%	13,2%
ΕΛΛΑΔΑ χωρίς Αττική	2.522.527	570.686	528.974	1.300.695	23,8%	22,0%	54,2%	14,4%
ΧΕ ΘΕΣΗ	578.99	146.440	123.673	282.530	26,5%	22,4%	51,1%	13,2%
Ήπειρος	114.425	25.348	22.580	60.999	23,3%	20,7%	56,0%	14,8%
Στερεά Ελλάδα	198.114	46.668	49.342	89.476	25,2%	26,6%	48,2%	13,3%
Θεσσαλία	266.460	74.424	51.751	132.055	28,8%	20,0%	51,1%	12,5%
Ν.Αρτας	24.164	7.809	4.437	10.816	33,9%	19,2%	46,9%	13,8%
Ν. Θεσπρωτίας	16.375	4.425	2.896	7.733	29,4%	19,2%	51,4%	13,3%
Ν. Ιωαννίνων	64.496	6.843	11.775	32.662	13,3%	23,0%	63,7%	15,3%
Ν. Πρεβέζης	20.390	6.271	3.473	9.788	32,1%	18,8%	50,1%	15,4%
Ν. Καρδίτσας	41.357	17.616	6.636	17.606	43,2%	13,6%	43,2%	15,7%
Ν. Λάρισας	106.431	30.798	20.993	52.393	29,6%	20,1%	50,3%	10,8%
Ν. Μαγνησίας	71.495	11.771	16.218	39.043	17,6%	24,2%	58,2%	14,3%
Ν. Τρικάλων	47.177	14.339	9.005	23.114	30,9%	19,4%	49,8%	11,2%
Ν. Βοιωτίας	48.373	12.369	13.506	18.899	27,6%	30,2%	42,2%	13,0%
Ν. Ευβοίας	70.762	11.437	20.707	34.643	17,1%	31,0%	51,9%	14,0%
Ν. Ευρυτανίας	6.284	1.846	1.116	2.976	31,1%	18,8%	50,1%	14,5%

Ν. Φθιώτιδας	61.208	19.018	11.431	26.939	33,1%	19,9%	46,9%	12,1%
Ν. Φωκίδας	11.497	1.998	2.582	6.020	18,8%	24,4%	56,8%	16,2%

Στην περίπτωση του δευτερογενούς τομέα απασχόλησης, τέσσερις νομοί, ήτοι η Βοιωτία, Εύβοια, Φωκίδα και Μαγνησία, έχουν ποσοστό απασχόλησης υψηλότερο από το αντίστοιχο του εθνικού μέσου όρου. Ωστόσο οι λόγοι είναι διαφορετικοί για κάθε περίπτωση. Για παράδειγμα, στις δύο πρώτες περιπτώσεις αντανακλούν τη χωρική διάχυση της μεταποίησης της Αττικής, στη Φωκίδα συνδέονται με την επεξεργασία ορυκτού πλούτου, ενώ η Μαγνησία αποτελεί περίπτωση παραδοσιακού κέντρου (που υπέστη πιέσεις αποβιομηχάνισης κατά την προηγούμενη δεκαετία).

Μία πιο αναλυτική - από γεωγραφική άποψη - ανάλυση της χωρικής ανισότητας του τμήματος του δευτερογενούς τομέα με το υψηλότερο αναπτυξιακό δυναμικό, της μεταποίησης, έγινε με τη χρήση του δείκτη του Λόγου Χωροθέτησης (Location Quotient-LQ) της απασχόλησης στον τόπο κατοικίας¹ και παρουσιάζεται στην Εικόνα 2.

Εικόνα 2. Χάρτης απεικόνισης χωρικών ανισοτήτων με βάση το Λόγο Χωροθέτησης

Ο χάρτης δείχνει με αρκετή ακρίβεια τις περιοχές συγκέντρωσης της μεταποίησης: ζώνη Οινόφυτα-Σχηματάρι-Χαλκίδα (ζώνη "αποκέντρωσης"/διάχυσης

¹ Τιμές $LQ > 1$ υποδηλώνουν σχετική παρουσία του τομέα στην τοπική οικονομική βάση μεγαλύτερη της μέσης εθνικής, δηλ. εξειδίκευση (Στοιχεία: ΕΣΥΕ, επεξεργασία ΣΑ).

της βιομηχανίας της Αττικής), Ασπρα Σπίτια, ζώνη Βόλου-Λάρισας, ζώνη Ιωαννίνων (στην πραγματικότητα η συγκέντρωση είναι ακόμα υψηλότερη). Η χρήση της απασχόλησης στον τόπο κατοικίας ως μεταβλητής, έναντι της απασχόλησης στον τόπο εργασίας – που δεν καταγράφεται πλέον σε επίπεδο ΟΤΑ από την ΕΣΥΕ - θα τόνιζε ακόμα τις συγκεντρώσεις, και ιδίως αυτή στη ΝΑ Βοιωτία. Είναι σαφές ότι η χωρική κατανομή της μεταποίησης πολώνεται, με έντονες αιχμές υπο-νομαρχιακής κλίμακας, και έντονη αντίθεση με τον υπόλοιπο χώρο. Παράλληλα, αναδεικνύεται ένας υπαρκτός, αν και διαφοροποιημένος εσωτερικά, άξονας ανάπτυξης της μεταποίησης κατά μήκος του ΠΑΘΕ (Πάτρα-Αθήνα-Θεσσαλονίκη-Εύζωνοι), ενώ είναι σαφής και η απουσία της μεταποίησης από τις ορεινές και ημιορεινές περιοχές κυρίως λόγω δυσκολίας στην προσβασιμότητα.

Έχοντας μια ολοκληρωμένη εικόνα από την ανάλυση των χωρικών ανισοτήτων με τη χρήση διαφορετικών δεικτών/συντελεστών παρατηρείται, γενικά, ότι στη Στερεά Ελλάδα η κατάσταση μπορεί να χαρακτηριστεί με όρους «δυϊσμού». Με στατιστικούς όρους, ο δυϊσμός εντοπίζεται μεταξύ Βοιωτίας και λοιπής περιφέρειας, δεδομένου του πολύ υψηλού ΑΕΠκκ της πρώτης. Ωστόσο, η χρήση του κ.κ.ΑΕΠ, ως δείκτη, οδηγεί σε μεγάλο βαθμό σε μία πλασματική εικόνα και για αυτό από μόνος του δεν αποτελεί ενδεικτικό παράγοντα για την εξαγωγή συμπερασμάτων. Πιο ρεαλιστικές χωρικές ανισότητες είναι αυτές μεταξύ ορεινών (συμπεριλαμβανομένης και της ειδικής νησιωτικής περιοχής που αντιπροσωπεύει η Εύβοια) και πεδινών ζωνών, που σε μεγάλο βαθμό συμπίπτει και με την αντίθεση μεταξύ της ευρύτερης ζώνης κατά μήκος του ΠΑΘΕ και της λοιπής περιφέρειας. Οι κλασικές αναπτυξιακές δραστηριότητες συγκεντρώνονται στην πρώτη. Ωστόσο, επισημαίνονται ότι σε ορισμένες ορεινές περιοχές, ιδίως προς τα δυτικά, έχουν αρχίσει να εμφανίζονται τάσεις μιας ανάπτυξης άλλου τύπου, βασισμένης στο μη συμβατικό (μη θαλάσσιο) τουρισμό.

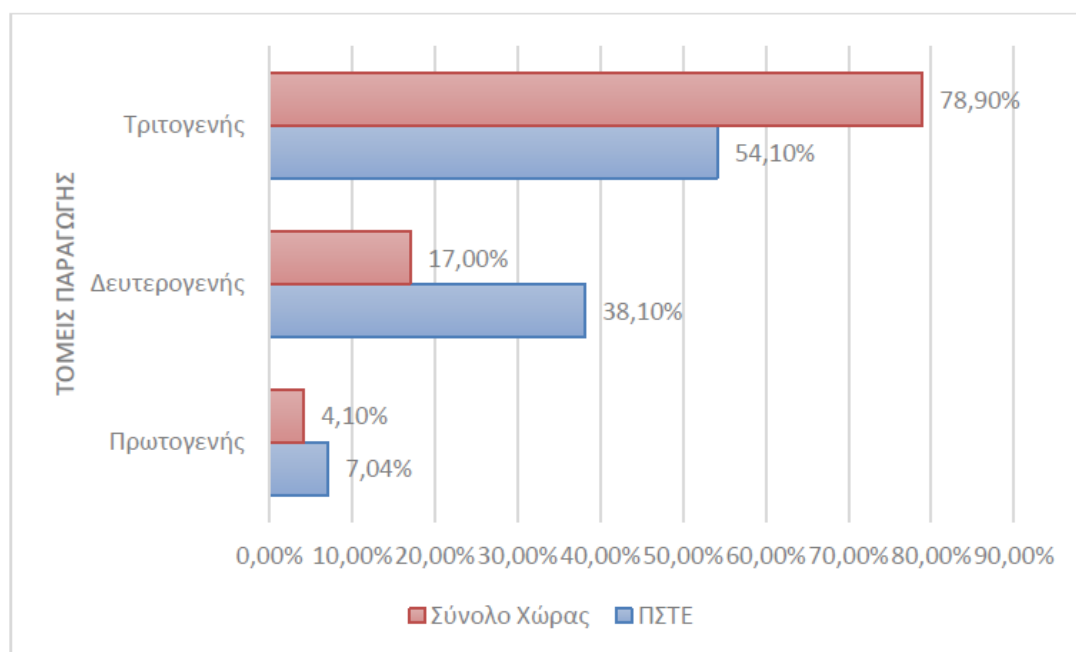
4.2 Ανάλυση των βασικών αναπτυξιακών χαρακτηριστικών της Στερεάς Ελλάδας

Στο περιφερειακό πρόγραμμα ανάπτυξης της περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας για τα έτη 2021 – 2025 (ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ, 2020), παρουσιάζονται και αναλύονται τα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά της περιφέρειας και οι τομείς που χρήζουν παρεμβάσεων. Οι 5 βασικοί πυλώνες ανάπτυξης στους οποίους επικεντρώνεται το

πρόγραμμα ανάπτυξης είναι η Έξυπνη Ανάπτυξη, η Πράσινη Ανάπτυξη, η Ανάπτυξη Υποδομών, η Κοινωνική Ανάπτυξη και η Ενίσχυση της εξωστρέφειας.

Η επικαιροποίηση της υφιστάμενης κατάστασης στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας - υπό την καθοριστική επίδραση της οικονομικής κρίσης από το 2008 και μετά, μέχρι τα πλέον πρόσφατα στοιχεία του 2018 – η οποία αποτιμήθηκε μέσω διαφόρων τεχνικών και αναλύσεων, όπως η ανάλυση SWOT, παράγει ένα σύνθετο πλαίσιο σημαντικά θετικών αναπτυξιακών χαρακτηριστικών με ανοδική πορεία την τελευταία περίοδο. Τα εν λόγω αναπτυξιακά χαρακτηριστικά αναδεικνύουν σημαντικές δυνατότητες αναπτυξιακής δυναμικής για την Στερεά Ελλάδα και προσεγγίζουν σε μεγάλο βαθμό την ενίσχυση του ρόλου της ως μία κομβική Περιφέρεια με ποικίλες οικονομικές δραστηριότητες και συγκριτικά πλεονεκτήματα εξωστρέφειας σε εγχώριο και διεθνές επίπεδο. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι τα χαρακτηριστικά αυτά έρχονται αντιμέτωπα με μία σειρά από αρνητικά σημεία ή αδυναμίες, τα οποία σχετίζονται με χρόνιες διαρθρωτικές συνιστώσες του κοινωνικοοικονομικού περιβάλλοντος, όπως για παράδειγμα τα αποτελέσματα της πρόσφατης οικονομικής κρίσης ή της ακόμη πιο πρόσφατης πανδημίας του COVID-19. Γενικά, υπάρχει μία πλειάδα ευκαιριών που προκύπτουν τόσο από το εθνικό όσο και από το διεθνές περιβάλλον, παράλληλα όμως με απειλές κυρίως από το εξωτερικό μακροοικονομικό και κοινωνικοπολιτικό περιβάλλον.

Σχετικά με τη διάρθρωση της Περιφερειακής οικονομίας ανά τομέα παραγωγής, αυτή χαρακτηρίζεται από την ισχυρή παρουσία του δευτερογενή τομέα σε σημαντικά υψηλότερο βαθμό από ότι στο σύνολο της χώρας, καθώς και την σχετική μικρότερη συμμετοχή του τριτογενή τομέα. Πιο συγκεκριμένα, το έτος 2016 (σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ) το 38,1% της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας της Περιφέρειας προέρχεται από το δευτερογενή τομέα, έναντι του 7,04% που προέρχεται από τον πρωτογενή και το 54,1% από τον τριτογενή. Το ίδιο έτος τα αντίστοιχα ποσοστά για το σύνολο της χώρας είναι 17,0% για τον δευτερογενή έναντι 4,1% του πρωτογενή και 78,9% του τριτογενή.

Διάγραμμα 1. Ποσοστιαία διάρθρωση τομέων παραγωγής στην ΠΣΤΕ σε σχέση με το σύνολο της χώρας για το έτος 2016

4.3 Επιχειρήσεις δευτερογενούς τομέα στην περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας

Η περιφέρεια της Στερεάς Ελλάδας φημίζεται για τη βιομηχανική της ιστορία καθώς καταλαμβάνει μεγάλο μέρος του παραγωγικού τομέα της χώρας. Εντός των ορίων της ΠΣΤΕ λειτουργούν πολλές Βιομηχανικές Υποδομές οι οποίες διακρίνονται ΒΙ.ΠΕ., ΒΙ.ΠΑ.-ΒΙΟ.ΠΑ. Αυτές συνοψίζονται ως εξής: ΒΙ.ΠΕ. στην Βοιωτία (ΒΙ.ΠΕ. Θίσβης, ΒΙ.ΠΕ. Οινοφύτων-Σχηματαρίου-Τανάγρας, ΒΙ.ΠΕ. Ελληνικής Αεροπορικής Βιομηχανίας), ΒΙ.ΠΕ. στη Φθιώτιδα (ΒΙ.ΠΕ. Λαμίας), ΒΙ.ΠΑ.-ΒΙΟ.ΠΑ. στην Εύβοια (ΒΙΟ.ΠΑ. Χαλκίδας), ΒΙ.ΠΑ.-ΒΙΟ.ΠΑ. στη Φθιώτιδα, ΒΙ.ΠΑ.-ΒΙΟ.ΠΑ. στη Φωκίδα (ΒΙΟ.ΠΑ. Άμφισσας) και τέλος, Επιχειρηματικό Πάρκο Τύπου Α' Μαντουδίου (ΕΠ.ΠΑ. Μαντουδίου) στη θέση Φούρνοι Μαντουδίου της Περιφερειακής ενότητας Εύβοιας.

Η ΒΙ.ΠΕ. Οινοφύτων-Σχηματαρίου-Τανάγρας αποτελεί μία «άτυπη» βιομηχανική ζώνη 1.400 επιχειρήσεις, η οποία καλύπτει μεν μεγάλη εδαφική έκταση και παρουσιάζει αρκετά πλεονεκτήματα (κυρίως λόγω της γειτνιάσής της με την Αττική και της παράδοσης της περιοχής στον δευτερογενή τομέα).

Η ΒΙ.ΠΕ. Θίσβης, η οποία ιδρύθηκε το 1987, έχει τις εγκαταστάσεις της στην Δημοτική Ενότητα Θίσβης του Δήμου Θηβαίων του Ν. Βοιωτίας με έδρα τη

Δομβραίνα, έκτασης 3.987 στρεμμάτων. Έχει περιορισμένα όρια, μέγεθος, σκοπό και χρήσεις γης (Ν. 4458/65 και Ν. 742/77) και αποτελεί την μοναδική θεσμοθετημένη ΒΙ.ΠΕ. του Ν. Βοιωτίας.

Η περιοχή στην οποία βρίσκεται το εργοστάσιο της Ελληνικής Αεροπορικής Βιομηχανίας (ΕΑΒ) στο Σχηματάρι Βοιωτίας θεωρείται σήμερα βιομηχανική περιοχή. Η ΕΑΒ ιδρύθηκε το 1975 με σκοπό να παρέχει στις Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις υπηρεσίες και προϊόντα για την υποστήριξη των πτητικών τους μέσων. Πλέον, η ΕΑΒ αποτελεί την μεγαλύτερη αεροναυπηγική και αμυντική εταιρία της χώρας, ενώ συγκαταλέγεται ανάμεσα στις πιο σημαντικές Βιομηχανίες Αεροναυπηγικής και Ηλεκτρονικών στον κόσμο.

Η ΒΙ.ΠΕ. Λαμίας ιδρύθηκε το 1979 και έχει συνολική έκταση 1.625 στρέμματα. Οι υποδομές της περιλαμβάνουν εσωτερικό οδικό δίκτυο, δίκτυο ύδρευσης, δίκτυο αποχέτευσης όμβριων και ακάθαρτων υδάτων, μονάδα καθαρισμού αποβλήτων, φυσικό αέριο, ηλεκτροφωτισμό κόμβου εισόδου, ηλεκτροδότηση κ.α.. Στην ΒΙ.ΠΕ. είναι εγκατεστημένες 55 επιχειρήσεις.

Το ΒΙΟ.ΠΑ της Χαλκίδας διαχειρίζεται η ΕΤΒΑ ΒΙ.ΠΕ. Οι υποδομές του περιλαμβάνουν εσωτερικό οδικό δίκτυο, δίκτυο ύδρευσης και αποχέτευσης όμβριων και ακάθαρτων υδάτων, ηλεκτροδότηση, τηλεφωνοδότηση και υπό κατασκευή Κέντρο Εξυπηρέτησης (Γραφείο Διοίκησης).

Το ΒΙΟ.ΠΑ. της Άμφισσας διαχειρίζεται η ΕΤΒΑ ΒΙ.ΠΕ. Οι υποδομές του περιλαμβάνουν εσωτερικό οδικό δίκτυο, δίκτυο ύδρευσης και αποχέτευσης όμβριων και ακάθαρτων υδάτων, ηλεκτροδότηση, και τηλεφωνοδότηση.

Με κοινή Υπουργική Απόφαση εγκρίθηκε, στις 31 Δεκεμβρίου 2012, η δημιουργία του επιχειρηματικού πάρκου τύπου Α' Μαντουδίου (ΕΠ.ΠΑ. Μαντουδίου) στη θέση Φούρνοι Μαντουδίου Δήμου Μαντουδίου – Λίμνης – Αγ. Άννας της Περιφερειακής Ενότητας Εύβοιας. Ως εταιρεία ανάπτυξης του ΕΠ.ΠΑ. Μαντουδίου ορίστηκε η Βιομηχανική Περιοχή Βόρειας Εύβοιας Α.Ε.. Το ΕΠ.ΠΑ. Μαντουδίου θα περιλαμβάνει α) Ζώνη Υποδοχής Παραγωγικών Δραστηριοτήτων έκτασης 728,7 περίπου στρεμμάτων και β) Λιμενική Ζώνη έκτασης 20,1 περίπου στρεμμάτων. Οι προβλεπόμενες υποδομές του ΕΠ.ΠΑ. Μαντουδίου περιλαμβάνουν κτίρια διοίκησης και συναφών υποστηρικτικών λειτουργιών, οδικό δίκτυο, δίκτυο ύδρευσης και αποχέτευσης αστικών λυμάτων, βιομηχανικών αποβλήτων και όμβριων, δίκτυα ηλεκτροδότησης και ηλεκτροφωτισμού, ευρυζωνικό δίκτυο, δίκτυο αγωγών μεταφοράς θαλάσσιου ύδατος κλπ.

Σε περιφερειακό επίπεδο, η δραστηριότητα της ελληνικής μεταποίησης έχει ισχυρό οικονομικό αντίκτυπο στις περιφέρειες της Κεντρικής Μακεδονίας, της Πελοποννήσου και της Στερεάς Ελλάδας, ενώ έχει επίσης σημαντική συμβολή στην τοπική οικονομία της Θεσσαλίας. Συγκεκριμένα, στις δραστηριότητες μεταποίησης οφείλεται περίπου το 60% της ακαθάριστης αξίας που παράγεται στην Στερεά Ελλάδα. Επίσης, στις δραστηριότητες της μεταποίησης οφείλεται άμεσα περίπου το 15% της απασχόλησης στην Στερεά Ελλάδα (σε απόλυτους όρους, περίπου 28 χιλ. θέσεις εργασίας).

4.4 Παράγοντες επιλογής του τύπου εγκατάστασης των βιομηχανιών μεταποίησης στην Στερεά Ελλάδα

Όπως προαναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, οι κύριοι παράγοντες επιλογής τύπου εγκατάστασης βιομηχανιών συνοψίζονται στο κόστος εγκατάστασης το νομοθετικό και φορολογικό πλαίσιο, τα λειτουργικά κόστη, τη ζήτηση, τον ανταγωνισμό, την προσβασιμότητα, το εργατικό δυναμικό και την προσαρμοστικότητα.

Σύμφωνα με το ερωτηματολόγιο που δημιουργήθηκε για την εν λόγω ερευνητική εργασία, οι παράγοντες που εξετάστηκαν για την επιλογή της Στ. Ελλάδας ως τόπου εγκατάστασης των μεταποιητικών βιομηχανιών συνοψίζονται σε: α) Τις επιτρεπόμενες χρήσεις γης (π.χ. σχέδιο πόλης, επιτρεπόμενο ύψος, εμβαδόν οικοδομών) καθώς και οι αντίστοιχες τιμές γης, β) τις υφιστάμενες υποδομές δικτύων ηλεκτροδότησης, τηλεπικοινωνιών, αποχέτευσης, βιολογικών καθαρισμών, διαχείρισης απορριμμάτων και τοπικών οδικών συνδέσεων και την άμεση πρόσβαση σε δίκτυα μεταφορών (όπως αυτοκινητόδρομοι, σιδηρόδρομος υψηλής ταχύτητας, αεροδρόμια), γ) το εργατικό δυναμικό, δ) την προσβασιμότητα, δηλαδή η εύκολη και άμεση πρόσβαση στις αγορές, ε) το κόστος μεταφοράς πρώτων υλών και τελικού προϊόντος στ) τη γειτνίαση με προμηθευτές και συνεργάτες και την εγγύτητα με επιχειρήσεις ίδιου κλάδου ζ) την προ – υπάρχουσα συγκέντρωση οικονομικής δραστηριότητας και η) την ποιότητα του περιβάλλοντος.

Στο σημείο αυτό, διευκρινίζεται ότι η επίλυση των ζητημάτων χωροθέτησης επισημάνθηκε ως καθοριστικός παράγων από τις μελέτες των Eiselt & Laporte (1996), Maccarthy & Atthirawong (2003), Sopadang & Yaibuathet (2010) και Yang & Lee (1997), οι οποίοι συν τοις άλλοις, επεσήμαναν την προσαρμοστικότητα, την

προσβασιμότητα και τη διατήρηση των ανταγωνιστικών επιπέδων των επιχειρήσεων. Οι ίδιοι ερευνητές ανέφεραν και το μέγεθος της οικονομικής δραστηριότητας, ως σημαντικό προσδιοριστικό παράγοντα επιλογής τόπου εγκατάστασης, καταλήγοντας σε ευθυγράμμιση με την παρούσα έρευνα. Το κόστος μεταφοράς πρώτων υλών επισημάνθηκε ως βασικός προσδιοριστικός παράγων και αξιολογικό κριτήριο από τους Badri et al. (1995) και Feng et al. (2010). Η σημασία της διευκόλυνσης προσβασιμότητας του εργατικού δυναμικού επισημάνθηκε από τον Kim (2005), ο οποίος έρχεται σε συμφωνία με την παρούσα έρευνα. Η οικονομική δραστηριοποίηση και οι χρήσεις γης είναι δύο σημαντικοί αξιολογικοί παράγοντες, που πέραν από τους ανωτέρω αναφερόμενους μελετητές, υποστηρίχθηκαν και από τον Rajkumar (2013), με τον οποίο επίσης έρχεται σε συμφωνία η παρούσα έρευνα μέσω των ερευνητικών της αποτελεσμάτων.

Για όλους τους προαναφερόμενους παράγοντες που έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην επιλογή της Στ. Ελλάδας ως τόπο εγκατάστασης των βιομηχανιών τους, δίνονται ποσοτικά αποτελέσματα σε επόμενο κεφάλαιο (κεφ. 6).

Κεφάλαιο Πέμπτο

Ποσοτική Ανάλυση της Επίδρασης των Χωρικών Ανισοτήτων στην Ανάπτυξη της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας

5.1 Η διαχρονική εξέλιξη του περιφερειακού προβλήματος στην Ελλάδα και οι παράγοντες που το επηρεάζουν

Η Ελλάδα, λόγω της γεωγραφικής της θέσης, τόσο σε σχέση με την υπόλοιπη Ευρώπη όσο και σε σχέση με τα γεωγραφικά της χαρακτηριστικά, παρουσιάζει έντονο περιφερειακό πρόβλημα (Petrakos & Psycharis, 2006). Αυτό οφείλεται κυρίως σε δύο λόγους: (α) Η αυξημένη απόστασή της από τα μεγάλα οικονομικά αστικά κέντρα της Ευρώπης δημιουργεί ορισμένους περιορισμούς λόγω του μεγάλου κόστους μεταφοράς καθώς και του μεγάλων χρονικών περιόδων μεταφοράς. Επίσης, η μη γειτνίαση με χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (πλην Βουλγαρίας) οδηγεί σε μειωμένες οικονομικές συναλλαγές με αυτές, δημιουργώντας προβλήματα ανάπτυξης στις συνοριακές περιφέρειες και (β) λόγω των γεωγραφικών χαρακτηριστικών της Ελλάδας, η οποία απαρτίζεται από πολλά νησιά και ορεινές απομακρυσμένες περιοχές, καθώς και λόγω της έλλειψης υποδομών, η πρόσβαση σε αυτές τις περιοχές είναι δύσκολη, χρονοβόρα και με αυξημένο κόστος μεταφοράς. Επομένως, σε αυτές τις περιοχές παρατηρείται έντονα το περιφερειακό πρόβλημα διότι υπάρχει μείωση του πληθυσμού - ο οποίος προτιμά να κατοικεί σε αστικά κέντρα - και κατά συνέπεια μείωση των επιχειρήσεων και βιομηχανιών στις εν λόγω περιοχές λόγω έλλειψης εργατικού δυναμικού και δύσκολης προσβασιμότητας καθώς όπως προαναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο τόσο το εργατικό δυναμικό όσο και η προσβασιμότητα αποτελούν κύριους παράγοντες επιλογής τόπου εγκατάστασης βιομηχανιών (Eiselt & Laporte, 1996; Maccarthy & Atthirawong, 2003; Yang & Lee, 1997).

Στη μελέτη των Ψυχάρη κ.α. (2011) μελετήθηκαν οι επιδράσεις της οικονομικής κρίσης στις ελληνικές περιφέρειες και ο αντίκτυπός της στο περιφερειακό πρόβλημα. Οι μεταβλητές που εξετάστηκαν ήταν η ανεργία, το δηλωθέν εισόδημα, οι αποταμιευτικές καταθέσεις, η κατασκευαστική δραστηριότητα, ο τουρισμός, οι εξαγωγές, η κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας, οι πωλήσεις ΙΧΕ αυτοκινήτων και η έναρξη και παύση εμπορικών επιχειρήσεων. Από τη μελέτη προέκυψαν ορισμένα ενδιαφέροντα συμπεράσματα τα οποία συνοψίζονται ως εξής: (α) όλες οι περιφέρειες

έχουν επηρεαστεί αρνητικά από την οικονομική κρίση, (β) υπάρχει μια γενικότερη τάση εξίσωσης των οικονομικών και κοινωνικών μεταβλητών προς τα κάτω, (γ) οι πιο αναπτυγμένες και περισσότερο εκτεθειμένες στον διεθνή ανταγωνισμό περιφέρειες (Αττική) δείχνουν σημάδια εντονότερης επιβάρυνσης, (δ) καθώς και οι λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες έχουν επίσης χειροτερέψει τη θέση τους, η ιεραρχία παραμένει η ίδια, (ε) οι πιο προηγμένοι οικονομικοί κλάδοι είναι περισσότερο εκτεθειμένοι στην κρίση και δέχονται εντονότερες πιέσεις προς τα κάτω και (ζ) οι πιο παραδοσιακοί κλάδοι (γεωργία, τουρισμός) αποτελούν καταφύγιο αλλά δεν είναι βέβαιο ότι μπορούν να αντισταθμίσουν τις απώλειες που προέρχονται από την γενικότερη την οικονομική κρίση. Επομένως, παρατηρήθηκε ότι πολλές φορές η οικονομική κρίση έκανε το περιφερειακό ζήτημα πιο έντονο όπως παρατηρήθηκε και σε άλλες μελέτες της παγκόσμιας βιβλιογραφίας (Amin & Tomaney, 1995; Dunford, 1993) οι οποίες αναλύθηκαν στο κεφάλαιο 2.

Σύμφωνα με έρευνες σχετικά με την εξέλιξη του κατά κεφαλήν ΑΕΠ των 51 νομών της Ελλάδας, τη χρονική περίοδο 1981-2005, παρατηρήθηκε ότι η πλειοψηφία των νομών βρίσκεται κάτω από το μέσο όρο της χώρας. Συνεπώς, φαίνεται ότι υπάρχει έντονο το περιφερειακό πρόβλημα όσον αφορά το κ.κ.ΑΕΠ, καθώς λίγοι είναι εκείνοι οι νομοί που ξεπερνούν το μέσο όρο διατηρώντας μια μεγάλη απόκλιση στις τιμές από τους υπόλοιπους. Συγκεκριμένα, το 1981, οι νομοί που βρίσκονταν πάνω από το μέσο όρο της χώρας ήταν μόλις 16. Πρώτος νομός στην κατάταξη ήταν η Βοιωτία, με κατά κεφαλήν ΑΕΠ σχεδόν διπλάσιο του μέσου όρου της χώρας, ενώ στη συνέχεια ακολουθούσε η Κορινθία. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός, ότι η Αττική, ο πλέον εύπορος νομός της Ελλάδας, εμφανίζεται το 1981 στην 14η θέση στην κατάταξη. Αυτό το παράδοξο συνδέεται άμεσα με την εμφάνιση της Βοιωτίας και της Κορινθίας στις δύο πρώτες θέσεις, καθώς εκεί εδρεύει σημαντικό τμήμα του παραγωγικού δυναμικού της Αττικής μετά τη διάχυση των βιομηχανιών της γεγονός το οποίο έρχεται σε συμφωνία με τα ευρήματα της έρευνας του (Myrdal, 1956) που αναλύθηκαν στο κεφάλαιο 2 της εν λόγω εργασίας, δηλαδή επιβεβαιώνει ότι η λειτουργία της ελεύθερης αγοράς διευρύνει τις κοινωνικές και περιφερειακές ανισότητες που αποτελούν την κινητήριο δύναμη της ανισομερούς ανάπτυξης. Ωστόσο, το 2005, οι νομοί που βρίσκονταν πάνω από το μέσο όρο της χώρας ήταν μόλις 4 από τους 51. Οι νομοί Βοιωτίας και Κορινθίας διατηρούν τις δύο πρώτες θέσεις, ενώ οι επόμενες δύο αντιστοιχούν στην Αττική και στις Κυκλάδες. Γενικά, παρατηρήθηκε ότι οι ανισότητες μεταξύ των νομών για το διάστημα 1981-2005 αυξήθηκαν. Ήδη μετά τον πρώτο χρόνο

οι τιμές αποκλίνουν και μέχρι το 1991 οι νομοί είναι σχετικά ίσα κατανομημένοι γύρω από το μέσο όρο του ΑΕΠ της χώρας. Από το 1992 και μετά τείνουν να διατηρούν αυτή την απόκλιση, αλλά παρατηρείται ότι η πλειοψηφία των νομών ακολουθεί μια πτωτική πορεία. Έτσι, ενώ η τιμή εκκίνησης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ των νομών ήταν η ίδια, το 2005 οι τιμές τους είναι αρκετά διαφοροποιημένες.

Ωστόσο, καθώς το κ.κ.ΑΕΠ δεν αποτελεί αντιπροσωπευτικό συντελεστή, οι μελέτες εστιάστηκαν στο συνδυασμό του ΑΕΠ και του ΣΔΕΑ (Σύνθετο Δείκτη Ευημερίας και Ανάπτυξης). Ο σταθμισμένος Συντελεστής Διακύμανσης για το κατά κεφαλήν ΑΕΠ παρουσιάζει αρχικά, τα πρώτα έτη της μελέτης, χαμηλές τιμές (0,15-0,18), οι οποίες όμως διαχρονικά δεν παραμένουν σταθερές. Μετά το 1998, παρατηρείται μια μεγάλη αύξηση των τιμών που συνεχίζεται μέχρι και το 2005. Βάσει του κατά κεφαλήν ΑΕΠ, το εύρος της διασποράς μεγαλώνει παρουσιάζοντας έτσι μια όξυνση των περιφερειακών ανισοτήτων. Ο σταθμισμένος Συντελεστής Διακύμανσης για το ΣΔΕΑ παρουσιάζει ιδιαίτερα υψηλές τιμές (0,5), αλλά διαχρονικά σταθερές. Έτσι, σύμφωνα με τα παραπάνω το ύψος των ανισοτήτων είναι πολύ υψηλότερο όταν μετράται με το ΣΔΕΑ. Όμως, οι ανισότητες εμφανίζονται διαχρονικά σταθερές, σε αντίθεση με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ που εμφανίζει το ύψος των ανισοτήτων πολύ χαμηλότερο αλλά διαχρονικά να αυξάνεται.

Όσον αφορά τις δημογραφικές εξελίξεις, οι οποίες παίζουν καθοριστικό ρόλο στο περιφερειακό πρόβλημα, στην τελευταία απογραφή του 2011 ο πληθυσμός της χώρας ήταν 10,816,286. Συγκεκριμένα η κατανομή του πληθυσμού στις περιφέρειες ήταν η εξής (ΕΛΣΤΑΤ, 2011):

- ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ (Έδρα: Κομοτηνή,η) - 608,182
- ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ (Έδρα: Θεσσαλονίκη) - 1,882,108
- ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ (Έδρα: Κοζάνη) - 283,689
- ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΟΥ (Έδρα: Ιωάννινα) - 336,856
- ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ (Έδρα: Λάρισα) - 732,762
- ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ (Έδρα: Λαμία) - 547,390
- ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ (Έδρα: Κέρκυρα) - 207,855
- ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ (Έδρα: Πάτρα) - 679,796
- ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ (Έδρα: Τρίπολις,) - 577,903

- ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ (Έδρα: Αθήναι) - 3,828,434
- ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ (Έδρα: Μυτιλήνη) - 199,231
- ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ (Έδρα: Ερμούπολις) - 309,015
- ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΡΗΤΗΣ (Έδρα: Ηράκλειον) - 623,065

Από τα στοιχεία αυτά παρατηρείται ότι ο μεγαλύτερος πληθυσμός της χώρας διαμένει στις δύο μεγάλες περιφέρειες (Αττικής και Κεντρικής Μακεδονίας).

Επίσης, η εξέλιξη του πληθυσμού (σε χιλιάδες) ανά περιφέρεια για τη χρονική περίοδο 2002 – 2006 παρουσιάζεται παρακάτω:

Πίνακας 6. Η εξέλιξη του πληθυσμού (σε χιλιάδες) ανά περιφέρεια για τη χρονική περίοδο 2002 – 2006

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	2002	2003	2004	2005	2006	Ρυθμός μεταβολής
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ	606,5	605,9	606,7	607,7	607,3	0,1%
ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	1895,3	1905,6	1910,4	1915,5	1923,6	1,47%
ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	294,7	294,7	294,5	294,3	294,0	-0,2%
ΗΠΕΙΡΟΥ	337,6	339,4	341,4	343,5	346,8	2,6%
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	738,7	737,8	737,5	737,4	737,1	-0,2%
ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	560,3	560,1	558,9	557,9	556,9	1,1%
ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	214,7	217,4	219,5	221,8	224,5	4,4%
ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	726,4	729,2	731,3	733,4	735,7	1,2%
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	600,5	600,3	598,7	597,4	595,9	-0,7%
ΑΤΤΙΚΗΣ	3910,1	3928,0	3956,7	3987,6	4017,2	2,73%
ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	204,3	203,6	202,8	202,1	201,4	-1,48%
ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	300,9	302,1	302,8	303,5	304,5	1,2%
ΚΡΗΤΗΣ	597,7	599,4	600,6	602,0	603,6	1,0%

Πηγή: EUROSTAT (2008)

Η περιφέρεια Αττικής παρουσιάζει μεγάλο ρυθμό αύξησης του πληθυσμού περίπου 2,73% για την περίοδο 2002-2006. Επίσης, υψηλό ρυθμό αύξησης του πληθυσμού παρουσιάζει και η κεντρική Μακεδονία με 1,47% στην ίδια χρονική περίοδο.

5.2 Αναγκαιότητα και μέσα περιφερειακής πολιτικής.

5.2.1 Λόγοι άσκησης περιφερειακής πολιτικής.

Ο κύριος σκοπός άσκησης περιφερειακής πολιτικής είναι η επίτευξη της εθνικής ανάπτυξης, με ταυτόχρονη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων. Το αναπτυξιακό

πρότυπο της κάθε περιφέρειας διαφοροποιείται και απαιτούνται διαφορετικές στρατηγικές ανάπτυξης, οι οποίες θα προσαρμόζονται στα διακριτά χαρακτηριστικά της κάθε περιφέρειας. Η άσκηση περιφερειακής πολιτικής αποσκοπεί κυρίως στην οικονομική ανάπτυξη, αλλά για να το πετύχει αυτό, πρέπει να μειώσει τις περιφερειακές ανισότητες και τα ατομικά συμφέροντα των εκτελεστικών τους οργάνων, ώστε να έχουν όλοι ως κοινό απώτερο σκοπό την οικονομική αλλά και κοινωνική ανάπτυξη. Αξίζει να αναφερθεί ότι συντρέχουν διάφοροι λόγοι για την άσκηση περιφερειακής πολιτικής, οι οποίοι χωρίζονται σε 1) οικονομικούς, 2) κοινωνικο-πολιτικούς και 3) περιβαλλοντικούς λόγους. Στους οικονομικούς λόγους περιλαμβάνονται η διόρθωση της ανεπάρκειας των δυνάμεων της αγοράς, η πλήρης απασχόληση των συντελεστών της παραγωγής, η οικονομική μεγέθυνση των πόρων και η ανακατανομή τους, η χωροθέτηση των επιχειρήσεων, η ενίσχυση της συνοχής μεταξύ των περιφερειών κ.α.

Αντίστοιχα, στους κοινωνικο-πολιτικούς λόγους συμπεριλαμβάνονται η περιφερειακή ανεργία, η προσπάθεια επίτευξης δίκαιης κατανομής εισοδήματος, η ενίσχυση των κοινωνικών και πολιτιστικών περιφερειακών προτύπων, ενώ στους περιβαλλοντικούς λόγους ανήκουν η προστασία του περιβάλλοντος και η βιώσιμη (αιφόρος) ανάπτυξη.

5.2.1.1. Μέσα άσκησης περιφερειακής πολιτικής.

Κύριο εργαλείο άσκησης της Εθνικής περιφερειακής πολιτικής είναι ο περιφερειακός προγραμματισμός. Ως Περιφερειακός Προγραμματισμός ορίζεται ο τύπος της δημόσιας δράσης που σχετίζεται άμεσα με τον έλεγχο της αναπτυξιακής πραγματικότητας, μέσω μίας συστηματικής προσπάθειας προσδιορισμού και προσανατολισμού των δράσεων σε μία δεδομένη κλίμακα χώρου, η οποία είναι κατά κανόνα μεγαλύτερη από την τοπική και μικρότερη από την εθνική και ονομάζεται περιφέρεια προγραμματισμού, με σκοπό τον εκ των προτέρων έλεγχο μίας μελλοντικής, σαφώς προσδιορισμένης χρονικά, αναπτυξιακής κατάστασης (Παπαδασκαλόπουλος & Χριστοφάκης, 2002).

Η περιφερειακή πολιτική είναι ένα πεδίο πολιτικής, το οποίο περιλαμβάνει τις παρεμβάσεις που γίνονται στις περιφέρειες από την πλευρά του Δημοσίου τομέα με στόχο τη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων και την ανάπτυξη των λιγότερο ανεπτυγμένων περιφερειών. Παρατηρούνται τρεις διακρίσεις στον Περιφερειακό

Προγραμματισμό: α) Διαπεριφερειακός προγραμματισμός ή περιφερειακός προγραμματισμός σε εθνικό επίπεδο ή εθνικός προγραμματισμός για περιφερειακή ανάπτυξη, β) Περιφερειακός Προγραμματισμός σε περιφερειακό επίπεδο ή διατοπικός προγραμματισμός και γ) Προγραμματισμός χωροθέτησης των οικονομικών δραστηριοτήτων ή χωροταξικός προγραμματισμός. Ο Περιφερειακός Προγραμματισμός θα πρέπει να ακολουθεί τρία στάδια, τα οποία είναι εξίσου σημαντικά για την επιδίωξη της περιφερειακής ανάπτυξης, ήτοι η διαμόρφωση της Στρατηγικής Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΣΠΑ), η διαμόρφωση του Περιφερειακού Προγράμματος και η τελική εφαρμογή του. Σχετικά με τους φορείς που εμπλέκονται στη διαδικασία του περιφερειακού προγραμματισμού, κατηγοριοποιούνται ως εξής: 1) Φορείς Δημοσίου και Ευρύτερου Δημοσίου Τομέα, 2) Πανεπιστήμια – φορείς Έρευνας και τεχνολογικής Ανάπτυξης, 3) Φορείς Ιδιωτικού Τομέα και 4) Κοινωνικοί Φορείς (Παπαδασκαλόπουλος & Χριστοφάκης, 2002). Ως μέσο άσκησης περιφερειακής πολιτικής μπορεί να θεωρηθεί και η δημιουργία ΒΙ.ΠΕ. και οι νόμοι που θεσπίζονται για την προσέλκυση επιχειρήσεων να εγκατασταθούν σε αυτές, τα οποία αναφέρονται συνοπτικά στο κεφάλαιο 2 της εργασίας. Ειδικότερα, η θέσπιση τέτοιων νόμων για τη δημιουργία ΒΙ.ΠΕ. φαίνεται να συγκαταλέγεται στην κατηγορία «Προγραμματισμός χωροθέτησης των οικονομικών δραστηριοτήτων ή χωροταξικός προγραμματισμός» του Περιφερειακού Προγραμματισμού.

Κεφάλαιο Έκτο

Ανάλυση των Αποτελεσμάτων και Συμπεράσματα

6.1 Ποσοτική ανάλυση των παραγόντων επιλογής της Στερεάς

Ελλάδας ως τόπο εγκατάστασης βιομηχανιών μεταποίησης

Όπως προαναφέρθηκε και αναλύθηκε σε προηγούμενα κεφάλαια της παρούσας εργασίας, η επιλογή του τόπου εγκατάστασης μίας βιομηχανίας και η διαχείριση χωροθέτησής της αποτελούν πολύ-παραγοντικά ζητήματα. Στο σημείο αυτό, αξίζει να σημειωθεί ότι οι κυριότεροι παράγοντες που επηρεάζουν την επιλογή τόπου εγκατάστασης μίας βιομηχανίας - οι οποίοι μελετήθηκαν περαιτέρω στην παρούσα εργασία - είναι οι επιτρεπόμενες χρήσεις γης, υφιστάμενες υποδομές (π.χ. δικτύων ηλεκτροδότησης, τηλεπικοινωνιών, αποχέτευσης, βιολογικών καθαρισμών, διαχείρισης απορριμμάτων και τοπικών οδικών συνδέσεων), η προσβασιμότητα, το εργατικό δυναμικό, το κόστος μεταφοράς πρώτων υλών, η γειτνίαση με προμηθευτές και συνεργάτες, η προ – υπάρχουσα συγκέντρωση οικονομικής δραστηριότητας (Badri et al., 1995; Feng et al., 2010; Kim, 2005; Rajkumar, 2013; Sopadang & Yaibuathet, 2010; Wang et al., 2018).

Μία καλά οργανωμένη και σωστά διαχειριζόμενη εταιρεία μπορεί να αντιμετωπίσει το αναπτυσσόμενο ανταγωνιστικό της περιβάλλον μέσω διαφόρων μεθόδων για να καλύψει τις ανάγκες βιωσιμότητάς της και τις ανάγκες των καταναλωτών της. Για την επίτευξη των στόχων της και τη μεγιστοποίηση των κερδών της πρέπει να επιτύχει αποτελεσματικά τους βασικούς ετήσιους στόχους της, ώστε να διατηρηθεί υγιής και ανταγωνιστική. Η θεωρητική ανάλυση των μεθόδων αντιμετώπισης του αυξανόμενου ανταγωνισμού, σε συνδυασμό με την πληθώρα περιπτώσιολογικών μελετών από τον πραγματικό επιχειρηματικό κόσμο, δείχνει ότι η διαχείριση μιας βιομηχανίας είναι ένα εξαιρετικά περίπλοκο θέμα. Όπως δείχνει η σύντομη μελέτη περίπτωσης που πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια της παρούσας εργασίας, κάθε εταιρεία οφείλει να επιλέξει την καλύτερη θέση εγκατάστασής της, η οποία όχι μόνο αντικατοπτρίζει τις συνθήκες της βιομηχανίας στην οποία λειτουργεί, αλλά και την εταιρική κουλτούρα της εταιρείας.

Ο στόχος της ποσοτικής έρευνας είναι να βρεθούν οι σχέσεις μεταξύ των διαφορετικών παραγόντων που επηρεάζουν την επιλογή τόπου εγκατάστασης μιας επιχείρησης. Η ποσοτική έρευνα αναφέρεται στη συστηματική μελέτη ενός

φαινομένου χρησιμοποιώντας στατιστικές μεθόδους, μαθηματικά μοντέλα και αριθμητικά δεδομένα, συνήθως, χρησιμοποιώντας ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα παρατηρήσεων.

Η μέθοδος στατιστικής ανάλυσης των επιλεγμένων ερευνητικών δεδομένων είναι μία ποσοτική μέθοδος που μας επιτρέπει να προσδιορίσουμε τις απόψεις του πλήθους για ένα συγκεκριμένο ζήτημα ανά πάσα στιγμή και να αντλήσουμε ενδιαφέρουσες συσχετίσεις και παρατηρήσεις που προσδιορίζουν σε σημαντικό βαθμό τον υπό μελέτη πληθυσμό μας. Σε αυτή τη μελέτη, χρησιμοποιήθηκε ένα δομημένο ερωτηματολόγιο για τη συλλογή δειγμάτων δεδομένων. Τέλος, χρησιμοποιήθηκε το SPSS (v.26) για τη στατιστική ανάλυση και για την κατασκευή των διαγραμμάτων (Statistical Package for Social Sciences) με τις μεθόδους περιγραφικής και διερευνητικής στατιστικής.

Η ανάλυση έγινε αφού λήφθηκε υπόψη η χρονολογία ίδρυσης της επιχείρησης, ο αριθμός εργαζομένων, καθώς επίσης και ο ετήσιος κύκλος εργασιών. Αρχικά πρέπει να σημειωθεί ότι το δείγμα των 173 ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα ήταν ομοιόμορφα κατανομημένο σε όλες τις ομάδες. Κάθε ομάδα αποτελούνταν από ικανοποιητικό αριθμό ατόμων, ικανό για ασφαλή εξαγωγή συμπερασμάτων. Αναφορικά με το έτος ιδρύσεως, το 23,7% των επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην έρευνα, ιδρύθηκε το 1970-1980. Το 57,8% των επιχειρήσεων έχει έδρα την Π.Ε. Φθιώτιδας και το 42,2% έχει έδρα την Π.Ε. Βοιωτίας. Το 34,7% ασχολείται με τον Βιοτεχνικό κλάδο, ενώ το 30,1% με τον Βιομηχανικό. Πρέπει να σημειωθεί ότι στην ερώτηση για τον κύκλο εργασιών τους, το 72,8% έχει ετήσιο κύκλο εργασιών μικρότερο από 2.000.000 ευρώ κατ' έτος, ενώ το 5,2% έχει <50.000.000 ευρώ κατ' έτος, ενώ για το 12,7% παρατηρήθηκε όμοια συμπεριφορά σχεδόν σε όλες τις απαντήσεις κατά την διάρκεια της ανάλυσης των αποτελεσμάτων της έρευνας. Το 64,2% των βιομηχανιών απασχολούν από 1-9 εργαζόμενους, ενώ μόλις το 1,7% έχουν πάνω από 250 άτομα εργατικό δυναμικό. Δηλαδή, οι περισσότερες επιχειρήσεις της μελέτης περίπτωσης μπορούν να θεωρηθούν ως μικρομεσαίες.

Από τη συλλογή πληροφοριών και την επεξεργασία τους με στατιστικά εργαλεία (spss) διεξήχθησαν ορισμένα ενδιαφέροντα αποτελέσματα. Ειδικότερα, το 22% συμφωνούν απόλυτα με την υπόθεση ότι οι χρήσεις γης καθώς και οι τιμές της παίζουν σημαντικό ρόλο στην επιλογή του τόπου εγκατάστασης μίας βιομηχανίας, ενώ από 9,8% διαφωνούν απόλυτα. Το 24,9% δήλωσε πως οι υφιστάμενες υποδομές ηλεκτροδότησης υπήρξαν εξαιρετικά καθοριστικές. Ωστόσο, το 34,1% δήλωσε πως

δεν έλαβε καθόλου υπόψη του τις υφιστάμενες υποδομές για την αποχέτευση. Επιπλέον, το 22% δήλωσε πως δεν επηρεάστηκε καθόλου από τις υφιστάμενες υποδομές για τις Τηλεπικοινωνίες, ενώ το 11% επηρεάστηκε πάρα πολύ. Το 23,1% δήλωσε πως επηρεάστηκε μερικώς από τις τοπικές οδικές συνδέσεις.

Περιγραφική Ανάλυση

Πίνακας 7. Πότε ιδρύθηκε η επιχείρησή σας

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1970-1980	41	23,7	23,7	23,7
	1981-1990	26	15,0	15,0	38,7
	1991-2000	12	6,9	6,9	45,7
	2001-2010	35	20,2	20,2	65,9
	2011-2020	27	15,6	15,6	81,5
	Πριν το 1969	1	,6	,6	82,1
	Πριν το 1970	31	17,9	17,9	100,0
	Total	173	100,0	100,0	

Το 23,7% των επιχειρήσεων ιδρύθηκε το 1970-1980, ενώ μόλις μία επιχείρηση ιδρύθηκε το 1969.

Πίνακας 8. Σε ποια Περιφερειακή Ενότητα (πρώην Νομαρχία) εδρεύει η επιχείρησή σας

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Π.Ε. Βοιωτίας	73	42,2	42,2	42,2
	Π.Ε. Φθιώτιδας	100	57,8	57,8	100,0
	Total	173	100,0	100,0	

Το 57,8% των επιχειρήσεων έχει έδρα την Π.Ε. Φθιώτιδας και το 42,2% έχει έδρα την Π.Ε. Βοιωτίας

Πίνακας 9. Ποιος είναι ο κλάδος δραστηριοποίησης της επιχείρησής σας

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΑΓΡΟΤΟΒΙΟΤΕΧΝΙΚΗ	3	1,7	1,7	1,7
	Βιομηχανικός	52	30,1	30,1	31,8
	βιομηχανικός κ εμπορικός	2	1,2	1,2	32,9
	Βιοτεχνικός	60	34,7	34,7	67,6
	Εμπορικός	23	13,3	13,3	80,9
	Εμπορικός και βιομηχανικός	3	1,7	1,7	82,7
	Επαγγελματικός	19	11,0	11,0	93,6

Επαγγελματικός Βιομηχανικός	2	1,2	1,2	94,8
Κατασκευαστικός	3	1,7	1,7	96,5
μεταποίηση	6	3,5	3,5	100,0
Total	173	100,0	100,0	

Το 34,7% ασχολείται με τον Βιοτεχνικό κλάδο, ενώ το 30,1% με τον Βιομηχανικό.

Πίνακας 10. Ποιος είναι ο ετήσιος κύκλος εργασιών της επιχείρησής σας

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Λιγότερο από 2.000.000 ευρώ κατ' έτος	126	72,8	72,8	72,8
	Μεταξύ 10.000.001 και 50.000.000 ευρώ κατ' έτος	10	5,8	5,8	78,6
	Μεταξύ 2.000.000 και 10.000.000 ευρώ κατ' έτος	28	16,2	16,2	94,8
	Περισσότερα από 50.000.000 ευρώ κατ' έτος	9	5,2	5,2	100,0
	Total	173	100,0	100,0	

Το 72,8% έχει ετήσιο κύκλο εργασιών λιγότερο από 2.000.000 ευρώ κατ' έτος, ενώ το 5,2% έχει περισσότερα από 50.000.000 ευρώ κατ' έτος.

Πίνακας 11. Ποιο είναι το σύνολο του ισολογισμού της επιχείρησής σας

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Λιγότερο από 2.000.000 ευρώ κατ' έτος	132	76,3	76,3	76,3
	Μεταξύ 10.000.000 και 43.000.000 ευρώ κατ' έτος	8	4,6	4,6	80,9
	Μεταξύ 2.000.000 και 10.000.000 ευρώ κατ' έτος	24	13,9	13,9	94,8
	Περισσότερα από 43.000.000 ευρώ κατ' έτος	9	5,2	5,2	100,0
	Total	173	100,0	100,0	

Το 76,3% έχει σύνολο του ισολογισμού λιγότερο από 2.000.000 ευρώ κατ' έτος, ενώ το 4,6% έχει μεταξύ 10.000.000 και 43.000.000 ευρώ κατ' έτος.

Πίνακας 12. Πόσους εργαζόμενους απασχολεί η επιχείρησή σας

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1-9	111	64,2	64,2	64,2
	10-49	41	23,7	23,7	87,9
	250+	3	1,7	1,7	89,6
	50-249	18	10,4	10,4	100,0
	Total	173	100,0	100,0	

Το 64,2% των επιχειρήσεων απασχολούν από 1 -9 εργαζόμενους, ενώ μόλις το 1,7% έχουν πάνω από 250 άτομα.

Πίνακας 13. Οι επιτρεπόμενες χρήσεις γης (σχέδιο πόλης, επιτρεπόμενο ύψος, εμβαδόν οικοδομών) καθώς και οι αντίστοιχες τιμές γης, καθόρισαν την εγκατάσταση της επιχείρησης στον χώρο που δραστηριοποιείται.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	17	9,8	9,8	9,8
	2	17	9,8	9,8	19,7
	3	26	15,0	15,0	34,7
	4	23	13,3	13,3	48,0
	5	27	15,6	15,6	63,6
	6	25	14,5	14,5	78,0
	7	38	22,0	22,0	100,0
	Total	173	100,0	100,0	

Το 22% συμφωνούν απόλυτα με το ερώτημα, ενώ από 9,8% διαφωνούν απόλυτα και απλά διαφωνούν.

Πίνακας 14. Οι υφιστάμενες υποδομές δικτύων ηλεκτροδότησης, τηλεπικοινωνιών, αποχέτευσης, βιολογικών καθαρισμών, διαχείρισης απορριμμάτων και τοπικών οδικών συνδέσεων υπήρξαν καθοριστικές για την επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης- Ηλεκτροδότηση

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 (Καθόλου)	33	19,1	19,1	19,1
	10 (Πάρα πολύ)	2	1,2	1,2	20,2
	2	3	1,7	1,7	22,0
	3	25	14,5	14,5	36,4
	4 (Μερικώς)	38	22,0	22,0	58,4
	5	15	8,7	8,7	67,1
	6	10	5,8	5,8	72,8
	7 (Πάρα πολύ)	43	24,9	24,9	97,7
	8 (Πάρα πολύ)	2	1,2	1,2	98,8
	9 (Πάρα πολύ)	2	1,2	1,2	100,0
	Total	173	100,0	100,0	

Το 24,9% δήλωσε πως οι υφιστάμενες υποδομές υπήρξαν καθοριστικές για την ηλεκτροδότηση.

Πίνακας 15. Οι υφιστάμενες υποδομές δικτύων ηλεκτροδότησης, τηλεπικοινωνιών, αποχέτευσης, βιολογικών καθαρισμών, διαχείρισης απορριμμάτων και τοπικών οδικών συνδέσεων υπήρξαν καθοριστικές για την επιλογή του τύπου εγκατάστασης της επιχείρησης.- Αποχέτευση

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 (Καθόλου)	59	34,1	34,1	34,1
	2	24	13,9	13,9	48,0
	3	28	16,2	16,2	64,2
	4 (Μερικώς)	23	13,3	13,3	77,5
	5	15	8,7	8,7	86,1
	6	12	6,9	6,9	93,1
	7 (Πάρα πολύ)	12	6,9	6,9	100,0
	Total	173	100,0	100,0	

Το 34,1% δήλωσε πως δεν έλαβε καθόλου υπόψιν του τις υφιστάμενες υποδομές για την αποχέτευση.

Πίνακας 16. Οι υφιστάμενες υποδομές δικτύων ηλεκτροδότησης, τηλεπικοινωνιών, αποχέτευσης, βιολογικών καθαρισμών, διαχείρισης απορριμμάτων και τοπικών οδικών συνδέσεων υπήρξαν καθοριστικές για την επιλογή του τύπου εγκατάστασης της επιχείρησης.- Τηλεπικοινωνίες

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 (Καθόλου)	38	22,0	22,0	22,0
	2	31	17,9	17,9	39,9
	3	28	16,2	16,2	56,1
	4 (Μερικώς)	27	15,6	15,6	71,7
	5	17	9,8	9,8	81,5
	6	13	7,5	7,5	89,0
	7 (Πάρα πολύ)	19	11,0	11,0	100,0
	Total	173	100,0	100,0	

Το 22% δήλωσε πως δεν επηρεάστηκε καθόλου από τις υφιστάμενες υποδομές για τις τηλεπικοινωνίες, ενώ το 11% επηρεάστηκε πάρα πολύ.

Πίνακας 17. Οι υφιστάμενες υποδομές δικτύων ηλεκτροδότησης, τηλεπικοινωνιών, αποχέτευσης, βιολογικών καθαρισμών, διαχείρισης απορριμμάτων και τοπικών οδικών συνδέσεων υπήρξαν καθοριστικές για την επιλογή του τύπου εγκατάστασης της επιχείρησης-Τοπικές Οδικές Συνδέσεις

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 (Καθόλου)	13	7,5	7,5	7,5
	2	20	11,6	11,6	19,1
	3	40	23,1	23,1	42,2
	4 (Μερικώς)	30	17,3	17,3	59,5
	5	25	14,5	14,5	74,0
	6	15	8,7	8,7	82,7
	7 (Πάρα πολύ)	30	17,3	17,3	100,0
	Total	173	100,0	100,0	

Το 23,1% δήλωσε πως επηρεάστηκε μερικώς από τις τοπικές οδικές συνδέσεις.

Πίνακας 18. Οι υφιστάμενες υποδομές δικτύων ηλεκτροδότησης, τηλεπικοινωνιών, αποχέτευσης, βιολογικών καθαρισμών, διαχείρισης απορριμμάτων και τοπικών οδικών συνδέσεων υπήρξαν καθοριστικές για την επιλογή του τύπου εγκατάστασης της επιχείρησης-Βιολογικοί Καθαρισμοί

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 (Καθόλου)	93	53,8	53,8	53,8
	2	24	13,9	13,9	67,6
	3	15	8,7	8,7	76,3
	4 (Μερικώς)	13	7,5	7,5	83,8
	5	17	9,8	9,8	93,6
	6	3	1,7	1,7	95,4
	7 (Πάρα πολύ)	8	4,6	4,6	100,0
	Total	173	100,0	100,0	

Το 53,8% δήλωσε πως οι υφιστάμενες υποδομές δικτύων ηλεκτροδότησης, τηλεπικοινωνιών, αποχέτευσης, βιολογικών καθαρισμών, διαχείρισης απορριμμάτων και τοπικών οδικών συνδέσεων δεν υπήρξαν καθοριστικές για την επιλογή του τύπου εγκατάστασης της επιχείρησης, ενώ το 4,6% δήλωσαν πως υπήρξαν καθοριστικοί.

Πίνακας 19. Οι υφιστάμενες υποδομές δικτύων ηλεκτροδότησης, τηλεπικοινωνιών, αποχέτευσης, βιολογικών καθαρισμών, διαχείρισης απορριμμάτων και τοπικών οδικών συνδέσεων υπήρξαν καθοριστικές για την επιλογή του τύπου εγκατάστασης της επιχείρησης- Διαχείριση Απορριμμάτων

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 (Καθόλου)	69	39,9	39,9	39,9
	2	40	23,1	23,1	63,0
	3	15	8,7	8,7	71,7
	4 (Μερικώς)	24	13,9	13,9	85,5
	5	7	4,0	4,0	89,6
	6	6	3,5	3,5	93,1
	7 (Πάρα πολύ)	12	6,9	6,9	100,0
	Total	173	100,0	100,0	

Το 39,9% δήλωσε πως δεν επηρεάστηκε καθόλου για την διαχείριση απορριμμάτων ,ενώ το 3,5% επηρεάστηκε για τη διαχείριση απορριμμάτων.

Πίνακας 20. Η άμεση πρόσβαση σε δίκτυα μεταφορών (όπως αυτοκινητόδρομοι, σιδηρόδρομος υψηλής ταχύτητας, αεροδρόμια) ήταν καθοριστική για την επιλογή του τύπου εγκατάστασης της επιχείρησης-Αυτοκινητόδρομοι

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	15	8,7	8,7	8,7
	2	13	7,5	7,5	16,2
	3	40	23,1	23,1	39,3
	4	19	11,0	11,0	50,3
	5	27	15,6	15,6	65,9
	6	19	11,0	11,0	76,9
	7	40	23,1	23,1	100,0
	Total	173	100,0	100,0	

Το 23,1% συμφωνούν απόλυτα ότι η άμεση πρόσβαση σε δίκτυα μεταφορών θα επηρεάσουν για την επιλογή του τύπου εγκατάστασης της επιχείρησης.

Πίνακας 21. Η άμεση πρόσβαση σε δίκτυα μεταφορών (όπως αυτοκινητόδρομοι, σιδηρόδρομος υψηλής ταχύτητας, αεροδρόμια) ήταν καθοριστική για την επιλογή του τύπου εγκατάστασης της επιχείρησης-Σιδηρόδρομος υψηλών ταχυτήτων

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	100	57,8	57,8	57,8
	2	22	12,7	12,7	70,5
	3	20	11,6	11,6	82,1
	4	5	2,9	2,9	85,0
	5	6	3,5	3,5	88,4

6	7	4,0	4,0	92,5
7	13	7,5	7,5	100,0
Total	173	100,0	100,0	

Το 57,8% διαφωνούν απόλυτα ότι η άμεση πρόσβαση σε δίκτυα μεταφορών θα τους επηρεάσει, όπως ο σιδηρόδρομος υψηλών ταχυτήτων.

Πίνακας 22. Η άμεση πρόσβαση σε δίκτυα μεταφορών (όπως αυτοκινητόδρομοι, σιδηρόδρομος υψηλής ταχύτητας, αεροδρόμια) ήταν καθοριστική για την επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης-Αεροδρόμια

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	122	70,5	70,5	70,5
	2	13	7,5	7,5	78,0
	3	7	4,0	4,0	82,1
	4	12	6,9	6,9	89,0
	5	5	2,9	2,9	91,9
	6	3	1,7	1,7	93,6
	7	11	6,4	6,4	100,0
	Total	173	100,0	100,0	

Το 70,5% διαφωνούν απόλυτα ότι η άμεση πρόσβαση σε δίκτυα μεταφορών θα τους επηρεάσουν στην επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης, όπως τα αεροδρόμια.

Πίνακας 23. Η ύπαρξη Επιχειρηματικών Υποδομών όπως, Β.Ε.ΠΕ. (Βιομηχανικές Επιχειρηματικές Περιοχές), ΒΙΟ.ΠΑ. (Βιοτεχνικά Πάρκα), Τεχνολογικά Πάρκα, Πάρκα Επιχειρήσεων, Πάρκα Αποθηκών-Logistics καθόρισε την επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	80	46,2	46,2	46,2
	2	15	8,7	8,7	54,9
	3	17	9,8	9,8	64,7
	4	32	18,5	18,5	83,2
	5	9	5,2	5,2	88,4
	6	13	7,5	7,5	96,0
	7	7	4,0	4,0	100,0
	Total	173	100,0	100,0	

Το 46,2% δήλωσε πως διαφωνεί απόλυτα πως οι βιομηχανικές επιχειρηματικές περιοχές καθόρισαν την επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης.

Πίνακας 24. Καθόρισε κάποιο συγκεκριμένο χρηματοδοτικό/επενδυτικό πρόγραμμα απευθυνόμενο σε συγκεκριμένη περιφερειακή ενότητα για την επιλογή της συγκεκριμένης Περιφερειακής Ενότητας ως τόπου εγκατάστασης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δεν ξέρω/Δεν απαντώ	12	6,9	6,9	6,9
	Ναι	30	17,3	17,3	24,3
	Όχι	131	75,7	75,7	100,0
	Total	173	100,0	100,0	

Το 75,7% των ερωτηθέντων απάντησε πως δεν καθόρισε κάποιο συγκεκριμένο χρηματοδοτικό/επενδυτικό πρόγραμμα απευθυνόμενο σε συγκεκριμένη περιφερειακή ενότητα την επιλογή της συγκεκριμένης περιφερειακής ενότητας ως τόπου εγκατάστασης, ενώ αντίθετα το 17,3% υποστηρίζει πως την καθόρισε.

Πίνακας 25. Η ύπαρξη συγκεκριμένου ανθρώπινου δυναμικού (εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό, μηχανικοί, λογιστές, ερευνητές) καθόρισε την επιλογή της Περιφερειακής Ενότητας εγκατάστασης της επιχείρησης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	79	45,7	45,7	45,7
	2	12	6,9	6,9	52,6
	3	14	8,1	8,1	60,7
	4	41	23,7	23,7	84,4
	5	19	11,0	11,0	95,4
	7	8	4,6	4,6	100,0
	Total	173	100,0	100,0	

Το 45,7% δήλωσε πως διαφωνεί απόλυτα πως η ύπαρξη συγκεκριμένου ανθρώπινου δυναμικού καθόρισε την επιλογή της περιφερειακής ενότητας εγκατάστασης της επιχείρησης.

Πίνακας 26. Η δυνατότητα αμεσότερης πρόσβασης στις αγορές σε σχέση με άλλα σημεία της Περιφέρειας, καθόρισε την επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	37	21,4	21,4	21,4
	2	27	15,6	15,6	37,0
	3	12	6,9	6,9	43,9
	4	44	25,4	25,4	69,4
	5	21	12,1	12,1	81,5
	6	5	2,9	2,9	84,4
	7	27	15,6	15,6	100,0

Total	173	100,0	100,0
-------	-----	-------	-------

Το 25,4% συμφωνεί μερικώς πως η δυνατότητα αμεσότερης πρόσβασης στις αγορές, σε σχέση με άλλα σημεία της περιφέρειας, καθόρισε την επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης.

Πίνακας 27. Η ελαχιστοποίηση του κόστους μεταφοράς πρώτων υλών ήταν καθοριστική για τον τόπο εγκατάστασης της επιχείρησης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	37	21,4	21,4	21,4
	2	25	14,5	14,5	35,8
	3	12	6,9	6,9	42,8
	4	29	16,8	16,8	59,5
	5	31	17,9	17,9	77,5
	6	9	5,2	5,2	82,7
	7	30	17,3	17,3	100,0
	Total	173	100,0	100,0	

Το 21,4% διαφωνεί απόλυτα πως η ελαχιστοποίηση του κόστους μεταφοράς πρώτων υλών ήταν καθοριστική για τον τόπο εγκατάστασης της επιχείρησης.

Πίνακας 28. Η ελαχιστοποίηση κόστους μεταφοράς τελικού προϊόντος επηρέασε καθοριστικά την επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δεν ξέρω/Δεν απαντώ	11	6,4	6,4	6,4
	Ναι	76	43,9	43,9	50,3
	Όχι	86	49,7	49,7	100,0
	Total	173	100,0	100,0	

Το 49,7% υποστηρίζει πως η ελαχιστοποίηση κόστους μεταφοράς τελικού προϊόντος δεν επηρέασε καθοριστικά την επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης, ενώ το 43,9% υποστηρίζει πως την επηρέασε.

Πίνακας 29. Η γειτνίαση με προμηθευτές και συνεργάτες ήταν σημαντικός παράγοντας για την επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	36	20,8	20,8	20,8
	2	23	13,3	13,3	34,1
	3	16	9,2	9,2	43,4
	4	30	17,3	17,3	60,7

5	28	16,2	16,2	76,9
6	19	11,0	11,0	87,9
7	21	12,1	12,1	100,0
Total	173	100,0	100,0	

Το 20,8% διαφωνεί απόλυτα πως η γειτνίαση με προμηθευτές και συνεργάτες ήταν σημαντικός παράγοντας για την επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης.

Πίνακας 30. Παράγοντες όπως η ποιότητα περιβάλλοντος, η αναψυχή, η ασφάλεια έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης-Ποιότητα Περιβάλλοντος

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 (Καθόλου)	29	16,8	16,8	16,8
	2	37	21,4	21,4	38,2
	3	30	17,3	17,3	55,5
	4 (Μερικώς)	30	17,3	17,3	72,8
	5	20	11,6	11,6	84,4
	6	8	4,6	4,6	89,0
	7 (Πάρα πολύ)	19	11,0	11,0	100,0
	Total	173	100,0	100,0	

Το 21,4% δεν συμφωνεί πως παράγοντες όπως η ποιότητα περιβάλλοντος, η αναψυχή, η ασφάλεια έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης.

Πίνακας 31. Παράγοντες όπως η ποιότητα περιβάλλοντος, η αναψυχή, η ασφάλεια έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης-Επιλογές Αναψυχής

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 (Καθόλου)	80	46,2	46,2	46,2
	2	30	17,3	17,3	63,6
	3	19	11,0	11,0	74,6
	4 (Μερικώς)	20	11,6	11,6	86,1
	5	9	5,2	5,2	91,3
	6	6	3,5	3,5	94,8
	7 (Πάρα πολύ)	9	5,2	5,2	100,0
	Total	173	100,0	100,0	

Το 46,2% διαφωνεί απόλυτα πως παράγοντες, όπως η ποιότητα περιβάλλοντος, η αναψυχή, η ασφάλεια έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης.

Πίνακας 32. Παράγοντες όπως η ποιότητα περιβάλλοντος, η αναψυχή, η ασφάλεια έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης. [Αίσθηση Ασφάλειας

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 (Καθόλου)	29	16,8	16,8	16,8
	2	30	17,3	17,3	34,1
	3	35	20,2	20,2	54,3
	4 (Μερικώς)	40	23,1	23,1	77,5
	5	11	6,4	6,4	83,8
	6	8	4,6	4,6	88,4
	7 (Πάρα πολύ)	20	11,6	11,6	100,0
	Total	173	100,0	100,0	

Το 23,1% συμφωνεί μερικώς πως παράγοντες, όπως η ποιότητα περιβάλλοντος, η αναψυχή, η ασφάλεια έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης.

Πίνακας 33. Η προ υπάρχουσα συγκέντρωση οικονομικής δραστηριότητας σε ένα τόπο διαδραμάτισε ρόλο στην επιλογή αυτού του τόπου εγκατάστασης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	33	19,1	19,1	19,1
	2	9	5,2	5,2	24,3
	3	19	11,0	11,0	35,3
	4	35	20,2	20,2	55,5
	5	40	23,1	23,1	78,6
	6	20	11,6	11,6	90,2
	7	17	9,8	9,8	100,0
	Total	173	100,0	100,0	

Το 23,1% συμφωνεί πως η προϋπάρχουσα συγκέντρωση οικονομικής δραστηριότητας σε ένα τόπο διαδραμάτισε ρόλο στην επιλογή αυτού του τόπου εγκατάστασης.

Πίνακας 34. Η εγγύτητα των επιχειρήσεων του ίδιου κλάδου (επιτρέπει μια ανταλλαγή γνώσεων και ιδεών μέσω της άμεσης επαφής και της ελεύθερης κυκλοφορίας του εργατικού δυναμικού, «επιβάλλοντας» στις επιχειρήσεις έναν έντονο ρυθμό καινοτομίας, υψηλότερη παραγωγικότητα μειώνοντας τους κινδύνους και τη διάρκεια της διαδικασίας καινοτομίας, λόγω της άμεσης ή της ανεπίσημης μεταφοράς πληροφοριών μεταξύ εταιρών, εταιρειών και των πελατών τους, ή μεταξύ επιχειρήσεων και ερευνητικών) επηρέασε την τελική επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	67	38,7	38,7	38,7
	2	12	6,9	6,9	45,7
	3	27	15,6	15,6	61,3

4	35	20,2	20,2	81,5
5	23	13,3	13,3	94,8
6	7	4,0	4,0	98,8
7	2	1,2	1,2	100,0
Total	173	100,0	100,0	

Το 38,7% διαφωνεί απόλυτα, πως η εγγύτητα των επιχειρήσεων του ίδιου κλάδου, επηρέασε την τελική επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης.

Πίνακας 35. Η επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης ελήφθη με βάση τα στάδια του κύκλου ζωής του προϊόντος της

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	58	33,5	33,5	33,5
	2	19	11,0	11,0	44,5
	3	25	14,5	14,5	59,0
	4	19	11,0	11,0	69,9
	5	19	11,0	11,0	80,9
	6	19	11,0	11,0	91,9
	7	14	8,1	8,1	100,0
	Total	173	100,0	100,0	

Το 33,5% διαφωνεί απόλυτα πως η επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης ελήφθη με βάση τα στάδια του κύκλου ζωής του προϊόντος της.

Πίνακας 36. Πιστεύετε ότι υπάρχουν ανισότητες (οικονομικού, μορφωτικού επιπέδου, επιπέδου υποδομών και προσβάσεων σε αγορές και πρώτες ύλες) μεταξύ των Π.Ε. της Π. Στερεάς Ελλάδος, που είναι καθοριστικές για την εγκατάσταση μεταποιητικών επιχειρήσεων σε αυτές

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δεν ξέρω/Δεν απαντώ	22	12,7	12,7	12,7
	Ναι	111	64,2	64,2	76,9
	Όχι	40	23,1	23,1	100,0
	Total	173	100,0	100,0	

Το 64,2% πιστεύει πως υπάρχουν ανισότητες (οικονομικού, μορφωτικού επιπέδου, επιπέδου υποδομών και προσβάσεων σε αγορές και πρώτες ύλες) μεταξύ των Π.Ε. της Π. Στερεάς Ελλάδος, που είναι καθοριστικές για την εγκατάσταση μεταποιητικών επιχειρήσεων σε αυτές, ενώ αντίθετα το 23,1% πιστεύει πως δεν υπάρχουν ανισότητες.

Πίνακας 37. Θεωρείτε ότι ο τόπος εγκατάστασης της επιχείρησής σας επελέγη με συναισθηματικά (1) ή με ορθολογικά (7) κριτήρια

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	21	12,1	12,1	12,1
	2	15	8,7	8,7	20,8
	3	16	9,2	9,2	30,1
	4	37	21,4	21,4	51,4
	5	24	13,9	13,9	65,3
	6	23	13,3	13,3	78,6
	7	37	21,4	21,4	100,0
	Total	173	100,0	100,0	

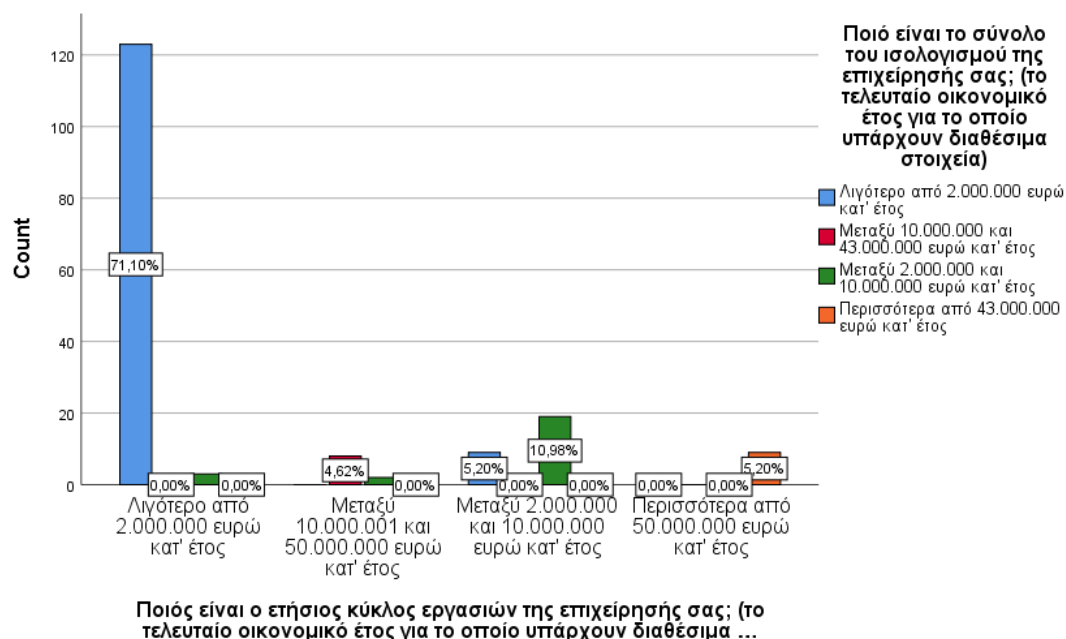
Το 21,4% συμφωνεί απόλυτα και μερικώς με το παραπάνω ερώτημα.

Πίνακας 38. Θα μετακινούσατε την επιχείρησή σας σε άλλη Π.Ε. της Π. Στερεάς Ελλάδας με την υπόθεση ότι το κράτος θα σας επιδοτούσε 100% τα έξοδα μετάβασης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δε θα μετακινούσα την επιχείρησή μου σε άλλο σημείο της Περιφέρειας, ακόμα και αν το κράτος επιδοτούσε 100% τη μετακίνηση	117	67,6	67,6	67,6
	Π.Ε. Βοιωτίας	16	9,2	9,2	76,9
	Π.Ε. Ευβοίας	5	2,9	2,9	79,8
	Π.Ε. Ευρυτανίας	2	1,2	1,2	80,9
	Π.Ε. Φθιώτιδας	27	15,6	15,6	96,5
	Π.Ε. Φωκίδας	6	3,5	3,5	100,0
	Total	173	100,0	100,0	

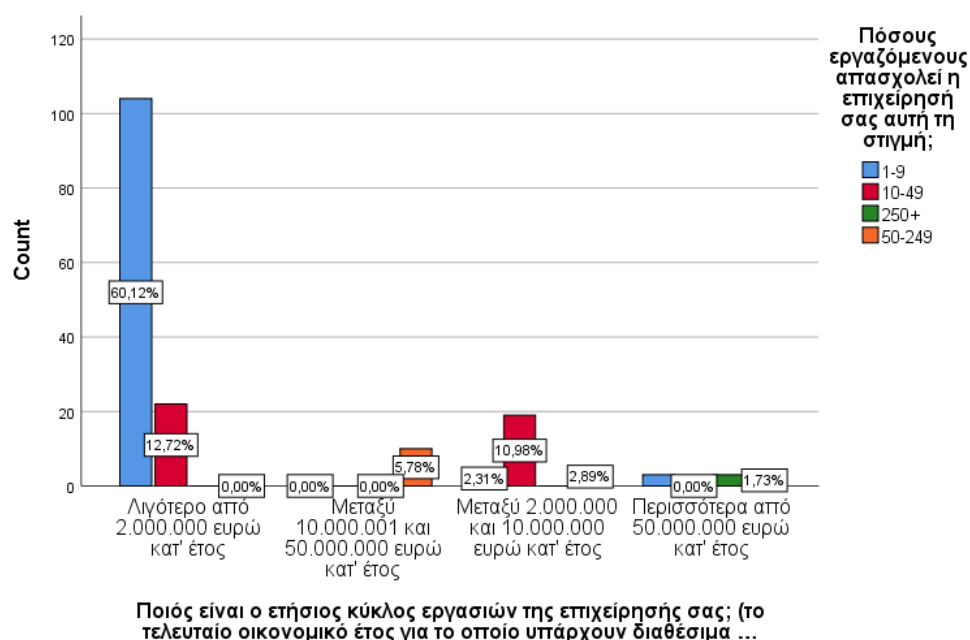
Το 67,6% δήλωσε πως δεν θα μετακινήσει την επιχείρησή του σε άλλη περιοχή, ενώ το 15,6% δήλωσε πως θα την μετακινούσε στην Π.Ε. Φθιώτιδας και μόλις το 1,2% στην Π.Ε. Ευρυτανίας.

Ραβδογράμματα

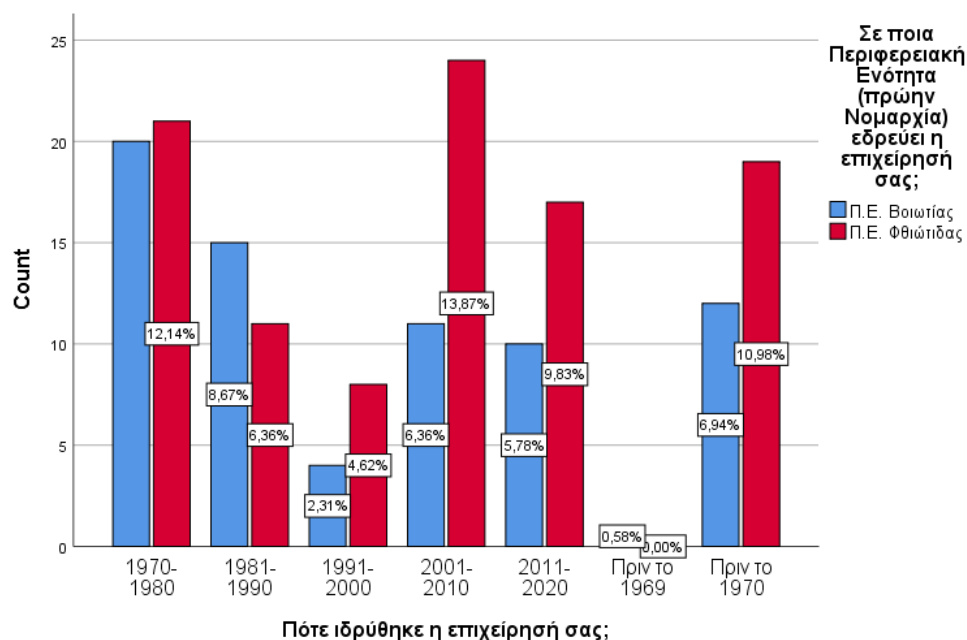
Ραβδόγραμμα 1. Κύκλος εργασιών – σύνολο ισολογισμού

Το 71,10% των επιχειρήσεων έχουν συνολικό ενεργητικό κάτω από 2,000,000 εκατ. ευρώ.

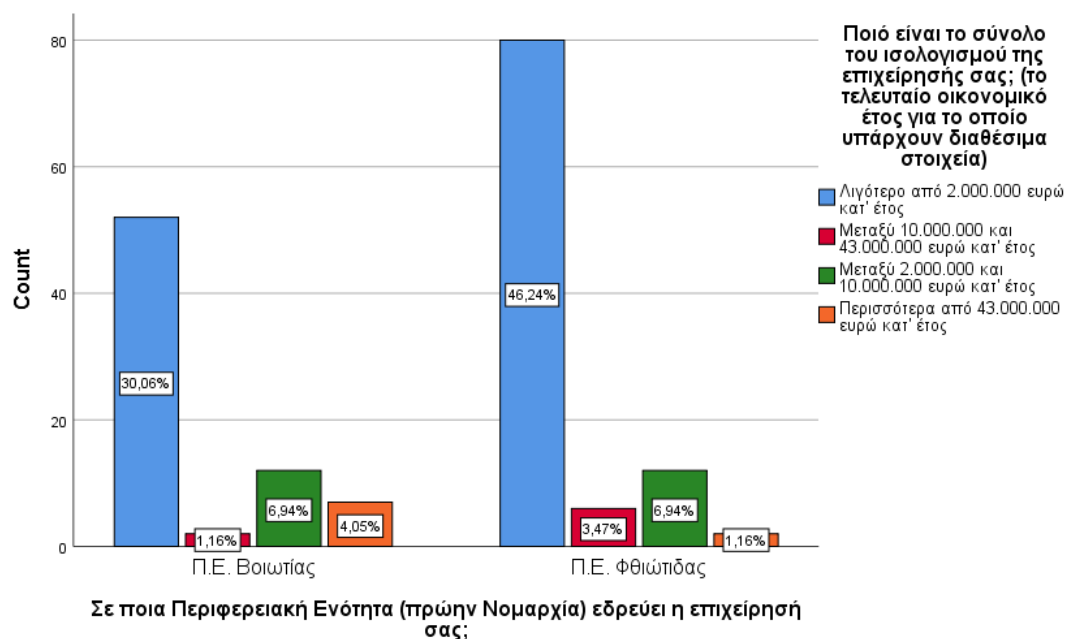
Ραβδόγραμμα 2. Κύκλος εργασιών – εργαζόμενοι

Το 60,12% των επιχειρήσεων έχουν συνολικό ετήσιο κύκλο εργασιών κάτω από 2 εκατ. ευρώ και 1-9 εργαζόμενους, ενώ αντίθετα το 1,73% των επιχειρήσεων έχουν πάνω από 250 άτομα προσωπικό και κύκλο εργασιών πάνω από 50 εκατ. ευρώ.

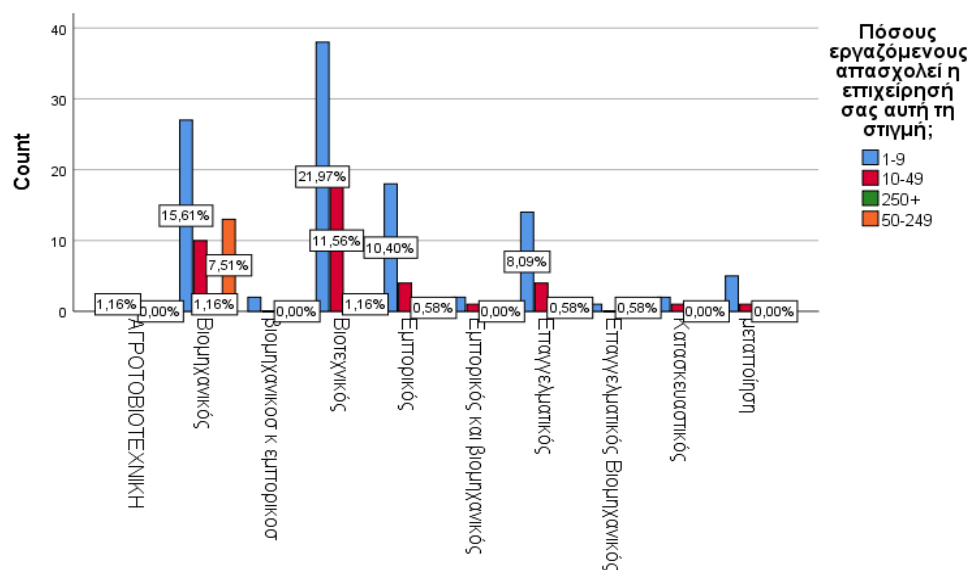
Ραβδόγραμμα 3. Π.Ε.-Έτος ίδρυσης

Το 13,87% των επιχειρήσεων ιδρύθηκαν το 2001-2010 και έχουν έδρα την Π.Ε. Φθιώτιδας, ενώ μόλις το 0,58% των επιχειρήσεων ιδρύθηκε πριν το 1969.

Ραβδόγραμμα 4. Π.Ε.-Σύνολο ισολογισμού

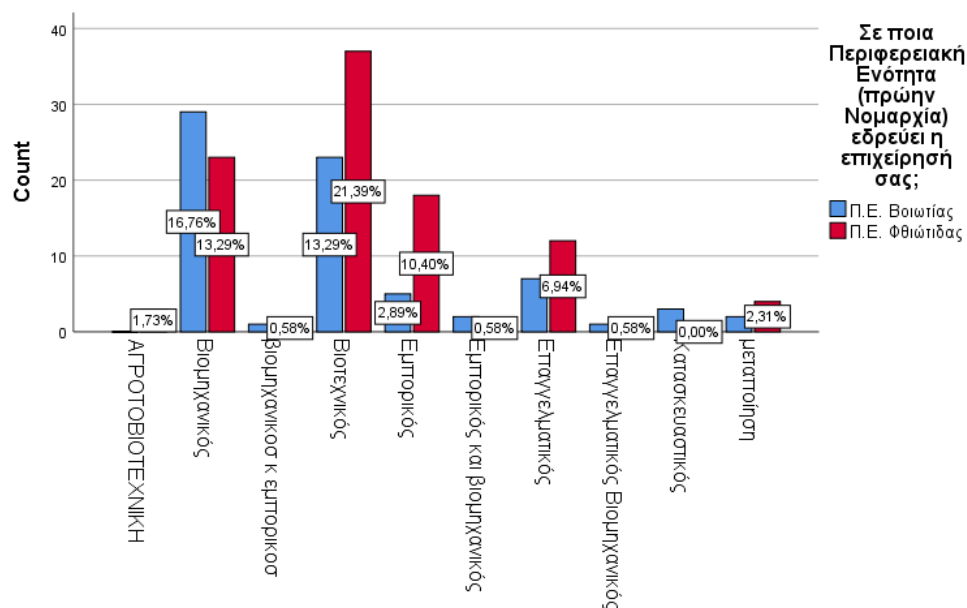
Το 46,24% των επιχειρήσεων με ισολογισμό κάτω από 2 εκατ. Ευρώ, έχουν έδρα την Π.Ε. Φθιώτιδας, ενώ το 4,05% με περισσότερα από 43 εκατ. Ευρώ, έχουν έδρα την Π.Ε Βοιωτίας.

Ποιος είναι ο κλάδος δραστηριοποίησης της επιχείρησής σας;

Ραβδόγραμμα 5. Κλάδος-εργαζόμενοι

Το 21,97% των επιχειρήσεων απασχολούν 1-9 άτομα και ο κλάδος τους είναι ο βιοτεχνικός, ενώ το 15,61% έχει ως κλάδο τον βιομηχανικό.

Ποιος είναι ο κλάδος δραστηριοποίησης της επιχείρησής σας;

Ραβδόγραμμα 6. Κλάδος-Π.Ε.

Το 21,39% των επιχειρήσεων που εδρεύει στην Π.Ε. Φθιώτιδας ανήκει στον βιοτεχνικό κλάδο, ενώ το 16,76% των επιχειρήσεων που εδρεύει στην Π.Ε. Βοιωτίας, έχει ως κλάδο τον βιομηχανικό.

Διερευνητική ανάλυση

Oneway*πότε ιδρύθηκε η επιχείρηση

Στην παρακάτω ανάλυση, χρησιμοποιήθηκε ως εξαρτημένη μεταβλητή η ερώτηση «πότε ιδρύθηκε η επιχείρηση»

Η συγκεκριμένη ανάλυση μάς δείχνει αν ο χρόνος που ιδρύθηκε η επιχείρηση μπορεί να επηρεάσει την απόφαση για τον τόπο που θα εγκατασταθεί η επιχείρηση. Θέλουμε να εξετάσουμε αν υπάρχει διαφορά μέσα στα χρόνια για την επιλογή τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης και αν οι παραπάνω παράγοντες έχουν αλλάξει μέσα στα χρόνια. Επιλέξαμε την Ανάλυση Διακύμανσης ή Ανάλυση Διασποράς (ANOVA) επειδή πραγματοποιείται έλεγχος υποθέσεων με στόχο να ανιχνευθούν εάν υπάρχουν διαφορές στις μέσες τιμές περισσότερων από δύο πληθυσμών. Για να δοθεί απάντηση στο συγκεκριμένο ερώτημα, κατασκευάζουμε έναν έλεγχο υποθέσεων με μηδενική υπόθεση H_0 ότι όλα τα δείγματα προέρχονται από πληθυσμούς με την ίδια μέση τιμή έναντι μίας εναλλακτικής υπόθεσης ότι τουλάχιστον δύο μέσες τιμές είναι διαφορετικές.

Πίνακας 39. Έλεγχος Ανοva με την μεταβλητή «πότε ιδρύθηκε η επιχείρηση»

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Η άμεση πρόσβαση σε δίκτυα μεταφορών (όπως αυτοκινητόδρομοι, σιδηρόδρομος υψηλής ταχύτητας, αεροδρόμια) ήταν καθοριστική για την επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης. [Αυτοκινητόδρομοι]	Between Groups	13,103	6	2,184	,562	,760
	Within Groups	645,244	166	3,887		
	Total	658,347	172			
Η άμεση πρόσβαση σε δίκτυα μεταφορών (όπως αυτοκινητόδρομοι, σιδηρόδρομος υψηλής ταχύτητας, αεροδρόμια) ήταν καθοριστική για την επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης. [Σιδηρόδρομος υψηλών ταχυτήτων]	Between Groups	36,131	6	6,022	1,708	,122
	Within Groups	585,152	166	3,525		
	Total	621,283	172			
Η άμεση πρόσβαση σε δίκτυα μεταφορών (όπως αυτοκινητόδρομοι, σιδηρόδρομος υψηλής ταχύτητας, αεροδρόμια) ήταν καθοριστική για την επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης. [Αεροδρόμια]	Between Groups	45,555	6	7,593	2,526	,053
	Within Groups	498,977	166	3,006		
	Total	544,532	172			
Η ύπαρξη Επιχειρηματικών Υποδομών όπως, Β.Ε.ΠΕ. (Βιομηχανικές Επιχειρηματικές Περιοχές), ΒΙΟ.ΠΑ. (Βιοτεχνικά Πάρκα), Τεχνολογικά Πάρκα, Πάρκα Επιχειρήσεων, Πάρκα Αποθηκών-Logistics καθόρισε την επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης.	Between Groups	42,686	6	7,114	2,072	,059
	Within Groups	569,869	166	3,433		
	Total	612,555	172			
Η ύπαρξη συγκεκριμένου ανθρώπινου δυναμικού (εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό, μηχανικοί, λογιστές, ερευνητές) καθόρισε την επιλογή της Περιφερειακής Ενότητας εγκατάστασης της επιχείρησης.	Between Groups	20,641	6	3,440	1,073	,381
	Within Groups	532,238	166	3,206		
	Total	552,879	172			
Η δυνατότητα αμεσότερης πρόσβασης στις αγορές σε σχέση με άλλα σημεία της Περιφέρειας, καθόρισε την επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης.	Between Groups	25,303	6	4,217	1,019	,415
	Within Groups	687,275	166	4,140		
	Total	712,578	172			

Η ελαχιστοποίηση του κόστους μεταφοράς πρώτων υλών ήταν καθοριστική για τον τόπο εγκατάστασης της επιχείρησης.	Between Groups	28,680	6	4,780	1,063	,387
	Within Groups	746,638	166	4,498		
	Total	775,318	172			
Η γειτνίαση με προμηθευτές και συνεργάτες ήταν σημαντικός παράγοντας για την επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης.	Between Groups	13,042	6	2,174	,514	,797
	Within Groups	702,241	166	4,230		
	Total	715,283	172			
Η προϋπάρχουσα συγκέντρωση οικονομικής δραστηριότητας σε ένα τόπο διαδραμάτισε ρόλο στην επιλογή αυτού του τόπου εγκατάστασης.	Between Groups	49,633	6	8,272	2,387	,051
	Within Groups	575,222	166	3,465		
	Total	624,855	172			
Η εγγύτητα των επιχειρήσεων του ίδιου κλάδου (επιτρέπει μια ανταλλαγή γνώσεων και ιδεών μέσω της άμεσης επαφής και της ελεύθερης κυκλοφορίας του εργατικού δυναμικού, «επιβάλλοντας» στις επιχειρήσεις έναν έντονο ρυθμό καινοτομίας, υψηλότερη παραγωγικότητα μειώνοντας τους κινδύνους και τη διάρκεια της διαδικασίας καινοτομίας, λόγω της άμεσης ή της ανεπίσημης μεταφοράς πληροφοριών μεταξύ εταιρών, εταιρειών και των πελατών τους, ή μεταξύ επιχειρήσεων και ερευνητικών) επηρέασε την τελική επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης;	Between Groups	8,149	6	1,358	,464	,835
	Within Groups	486,360	166	2,930		
	Total	494,509	172			
Η επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης ελήφθη με βάση τα στάδια του κύκλου ζωής του προϊόντος της.	Between Groups	69,329	6	11,555	2,886	,011
	Within Groups	664,590	166	4,004		
	Total	733,919	172			
Θεωρείτε ότι ο τόπος εγκατάστασης της επιχείρησής σας επελέγη με συναισθηματικά (1) ή με ορθολογικά (7) κριτήρια;	Between Groups	61,806	6	10,301	2,748	,014
	Within Groups	622,229	166	3,748		
	Total	684,035	172			

Σημείωση: $H_0: \mu_1 = \mu_2 = \dots = \mu_k$

$H_1: \mu_i \neq \mu_j, i, j = 1, 2, \dots, k$ (τουλάχιστον ένα ζευγάρι διαφέρει)

Εξετάζοντας την Sig. στήλη στο παράδειγμά μας, μπορούμε να δούμε ότι η τιμή είναι $\text{sig}=0,760>0,05$ σε επίπεδο σημαντικότητας 95%. Επομένως δεν μπορούμε να απορρίψουμε την H_0 υπόθεση. Οι μεταβλητές «Η επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης ελήφθη με βάση τα στάδια του κύκλου ζωής του προϊόντος της» και «Θεωρείτε ότι ο τόπος εγκατάστασης της επιχείρησής σας επελέγη με συναισθηματικά (1) ή με ορθολογικά (7) κριτήρια» έχουν $\text{sig}<0,05\%$ και είναι στατιστικά σημαντικές, άρα αυτές οι δύο μεταβλητές διαφέρουν σημαντικά.

Συσχέτιση μεταβλητών

Η συσχέτιση εκφράζει πόσο ισχυρή είναι η σχέση ανάμεσα σε δύο μεταβλητές. Για παράδειγμα, μπορεί να υπάρχει ισχυρή συσχέτιση ανάμεσα στον καλοκαιρινό καιρό και στον αριθμό των παγωτών που καταναλώνονται. Αν οι μεταβλητές κινούνται προς την ίδια κατεύθυνση, η συσχέτιση είναι θετική. Αν κινούνται προς αντίθετες κατευθύνσεις, τότε η συσχέτιση χαρακτηρίζεται αρνητική. Αν το αποτέλεσμα ισούται με μηδέν, τότε δεν υπάρχει σχέση μεταξύ τους.

Ο δείκτης r μας δείχνει την ένταση και την κατεύθυνση της παραπάνω γραμμικής σχέσης. Αν δεν είναι στατιστικά σημαντική δεν τον σχολιάζουμε.

Κατεύθυνση (πρόσημο): Μπορεί να πάρει θετικό ή αρνητικό πρόσημο δείχνοντας ότι η σχέση αυτή είναι θετική (πχ όταν αυξάνεται η ικανοποίηση για κάθε ένα από τα χαρακτηριστικά της εξυπηρέτησης αυξάνεται και η συνολική ικανοποίηση) ή αρνητική (πχ όταν αυξάνεται η ικανοποίηση για κάθε ένα από τα χαρακτηριστικά της εξυπηρέτησης μειώνεται η συνολική ικανοποίηση).

Ένταση (απόλυτη τιμή):

- $r < 0.3$ Καμία ή πολύ ασθενής συσχέτιση
- $0.3 < r < 0.5$ Ασθενής
- $0.5 < r < 0.7$ Μέτρια
- $r > 0.7$ Ισχυρή
- $r = 1$ Απόλυτη

Οι μεταβλητές που περιγράφονται στον παρακάτω πίνακα χρησιμοποιήθηκαν ώστε να εξεταστεί αν υπάρχει συσχέτιση σε κάποια ζεύγη αυτών και αν υπάρχει, τι πρόσημο έχει, ήτοι αν είναι θετική ή αρνητική αυτή η σχέση και πόσο μεγάλη είναι. Από τα αποτελέσματα του ελέγχου Pearson φαίνεται πως όλες οι μεταβλητές έχουν θετική σχέση, δηλαδή όταν αυξηθεί η μία κατά μία μονάδα, θα μεταβληθεί η άλλη μεταβλητή με την ίδια φορά. Επίσης, ισχύει ότι $\text{sig.} < 0,05$ σε όλες τις μεταβλητές. Αυτό σημαίνει πως ενώ έχουν θετικό πρόσημο, θεωρείται ότι είναι στατιστικά σημαντικά διάφορος του μηδενός και, συνεπώς, υπάρχει στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ των μεταβλητών, άρα όλες οι μεταβλητές διαφέρουν μεταξύ τους.

Οι επιτρεπόμενες χρήσεις γης (σχέδιο πόλης, επιτρεπόμενο ύψος, εμβαδόν οικοδομών) καθώς και οι αντίστοιχες τιμές γης, καθόρισαν την εγκατάσταση της επιχείρησης στον χώρο που δραστηριοποιείται.	Οι επιτρεπόμενες χρήσεις γης (σχέδιο πόλης, επιτρεπόμενο ύψος, εμβαδόν οικοδομών) καθώς και οι αντίστοιχες τιμές γης, καθόρισαν την εγκατάσταση της επιχείρησης στον χώρο που δραστηριοποιείται.	Η άμεση πρόσβαση σε δίκτυα μεταφορών (όπως αυτοκινητόδρομοι, σιδηρόδρομος υψηλής ταχύτητας, αεροδρόμια) ήταν καθοριστική για την επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης. [Αυτοκινητόδρομοι]	Η άμεση πρόσβαση σε δίκτυα μεταφορών (όπως αυτοκινητόδρομοι, σιδηρόδρομος υψηλής ταχύτητας, αεροδρόμια) ήταν καθοριστική για την επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης. [Σιδηρόδρομος υψηλών ταχυτήτων]	Η άμεση πρόσβαση σε δίκτυα μεταφορών (όπως αυτοκινητόδρομοι, σιδηρόδρομος υψηλής ταχύτητας, αεροδρόμια) ήταν καθοριστική για την επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης. [Αεροδρόμια]	Η ύπαρξη Επιχειρηματικών Υποδομών όπως, Β.Ε.Π.Ε. (Βιομηχανικές Επιχειρηματικές Περιοχές), ΒΙΟ.ΠΑ. (Βιοτεχνικά Πάρκα), Τεχνολογικά Πάρκα, Πάρκα Επιχειρήσεων, Πάρκα Αποθηκών-Logistics καθόρισε την επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης.	Η ύπαρξη συγκεκριμένων ανθρώπινου δυναμικού (εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό, μηχανικοί, λογιστές, ερευνητές) καθόρισε την επιλογή της Περιφερειακής Ενότητας εγκατάστασης της επιχείρησης.	Η δυνατότητα αμεσότητας πρόσβασης στις αγορές σε σχέση με άλλα σημεία της Περιφέρειας, καθόρισε την επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης.	
Οι επιτρεπόμενες χρήσεις γης (σχέδιο πόλης, επιτρεπόμενο ύψος, εμβαδόν οικοδομών) καθώς και οι αντίστοιχες τιμές γης, καθόρισαν την εγκατάσταση της επιχείρησης στον χώρο που δραστηριοποιείται.	Pearson Correlation	1	,055	,072	,087	,107	,126	,036
	Sig. (2-tailed)		,002	,004	,003	,002	,008	,008
	N	173	173	173	173	173	173	173

Η άμεση πρόσβαση σε δίκτυα μεταφορών (όπως αυτοκινητόδρομοι, σιδηρόδρομος υψηλής ταχύτητας, αεροδρόμια) ήταν καθοριστική για την επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης. [Αυτοκινητόδρομοι]	Pearson Correlation	,055	1	,478**	,376**	,330**	,256**	,338**
	Sig. (2-tailed)	,002		,000	,000	,000	,001	,000
	N	173	173	173	173	173	173	173
Η άμεση πρόσβαση σε δίκτυα μεταφορών (όπως αυτοκινητόδρομοι, σιδηρόδρομος υψηλής ταχύτητας, αεροδρόμια) ήταν καθοριστική για την επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης. [Σιδηρόδρομος υψηλών ταχυτήτων]	Pearson Correlation	,072	,478**	1	,829**	,564**	,519**	,229**
	Sig. (2-tailed)	,004	,000		,000	,000	,000	,002
	N	173	173	173	173	173	173	173
Η άμεση πρόσβαση σε δίκτυα μεταφορών (όπως αυτοκινητόδρομοι, σιδηρόδρομος υψηλής ταχύτητας, αεροδρόμια) ήταν καθοριστική για την επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης. [Αεροδρόμια]	Pearson Correlation	,087	,376**	,829**	1	,609**	,607**	,258**
	Sig. (2-tailed)	,003	,000	,000		,000	,000	,001
	N	173	173	173	173	173	173	173
Η ύπαρξη Επιχειρηματικών Υποδομών όπως, Β.Ε.ΠΕ. (Βιομηχανικές Επιχειρηματικές Περιοχές), ΒΙΟ.ΠΑ. (Βιοτεχνικά Πάρκα), Τεχνολογικά Πάρκα, Πάρκα Επιχειρήσεων, Πάρκα Αποθηκών-Logistics καθόρισε την επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης.	Pearson Correlation	,107	,330**	,564**	,609**	1	,581**	,291**
	Sig. (2-tailed)	,002	,000	,000	,000		,000	,000
	N	173	173	173	173	173	173	173
Η ύπαρξη συγκεκριμένου ανθρώπινου δυναμικού (εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό, μηχανικοί, λογιστές, ερευνητές) καθόρισε την επιλογή της Περιφερειακής Ενότητας εγκατάστασης της επιχείρησης.	Pearson Correlation	,126	,256**	,519**	,607**	,581**	1	,379**
	Sig. (2-tailed)	,008	,001	,000	,000	,000		,000
	N	173	173	173	173	173	173	173
Η δυνατότητα αμεσότερης πρόσβασης στις αγορές σε σχέση με άλλα σημεία της Περιφέρειας, καθόρισε την επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης.	Pearson Correlation	,036	,338**	,229**	,258**	,291**	,379**	1
	Sig. (2-tailed)	,008	,000	,002	,001	,000	,000	
	N	173	173	173	173	173	173	173

Σημείωση: H0: δεν υπάρχει συσχέτιση μεταξύ των μεταβλητών

H1: υπάρχει συσχέτιση μεταξύ των μεταβλητών

Ο πίνακας διασποράς υποδεικνύει την μη ύπαρξη γραμμικής συσχέτισης μεταξύ ορισμένων μεταβλητών. Μέσω της εφαρμογής του ελέγχου sig.<0,05, δεν αποδεχόμαστε τη μηδενική υπόθεση. Δηλαδή, ο συντελεστής H1 θεωρείται ότι είναι στατιστικά σημαντικά διάφορος του μηδενός και υπάρχει στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ των μεταβλητών, άρα όλες οι μεταβλητές διαφέρουν μεταξύ τους. Το πρόσημο Pearson είναι σε όλες τις μεταβλητές θετικό, επομένως, με κάθε μεταβολή μίας μεταβλητής, οι υπόλοιπες θα μεταβληθούν κατά την ίδια κατεύθυνση. Το πρόσημο σε πολλές περιπτώσεις έχει υψηλή τιμή (>70) και αυτό σημαίνει πως οι εν λόγω μεταβλητές συσχετίζονται σε υψηλές θετικές τιμές, πχ μία μεταβολή κατά μία μονάδα της μεταβλητής «Σιδηρόδρομος υψηλών ταχυτήτων» μεταβάλλει τη μεταβλητή «Αεροδρόμια» κατά 0,829 ή 82,9%.

Διαξονική ταξινόμηση

Πρόκειται για πίνακα που δείχνει τη σχέση μεταξύ δύο ή περισσότερων μεταβλητών. Το τεστ Chi-square του Pearson χρησιμοποιείται για να προσδιοριστεί εάν υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των αναμενόμενων συχνοτήτων και των παρατηρούμενων συχνοτήτων σε μία ή περισσότερες κατηγορίες του πίνακα έκτακτης ανάγκης .

Το crosstab υπολογίζεται μαζί με την ανάλυση Chi-Square, η οποία βοηθά στον προσδιορισμό για το εάν οι μεταβλητές της μελέτης είναι ανεξάρτητες ή σχετίζονται μεταξύ τους. Εάν τα στοιχεία είναι ανεξάρτητα, ο πίνακας ονομάζεται στατιστικά ασήμαντος και η μελέτη θα χαρακτηριστεί ως μηδενικής υπόθεσης. Δεδομένου ότι οι παράγοντες δεν σχετίζονται μεταξύ τους, το αποτέλεσμα της μελέτης είναι αναξιόπιστο. Αντίθετα, εάν υπάρχει σχέση μεταξύ των δύο στοιχείων, αυτό θα επιβεβαιώσει ότι τα αποτελέσματα της μελέτης είναι σημαντικά και μπορούν να βασιστούν στη λήψη στρατηγικών αποφάσεων. Ένας άλλος σημαντικός όρος που θα εισαγάγουμε εδώ είναι η μηδενική υπόθεση. Η μηδενική υπόθεση προϋποθέτει τυχαία οποιαδήποτε διαφορά ή σημασία που μπορεί κανείς να εντοπίσει σε ένα σύνολο δεδομένων. Το αντίθετο της μηδενικής υπόθεσης ονομάζεται εναλλακτική υπόθεση. Στις παρακάτω αναλύσεις, μπορούμε να δούμε πως επειδή το $\text{sig} < 0,05\%$, σημαίνει πως υπάρχει διαφορά ανάμεσα στις μεταβλητές «πότε ιδρύθηκε η επιχείρηση», «Η άμεση πρόσβαση σε δίκτυα μεταφορών (όπως αυτοκινητόδρομοι, σιδηρόδρομος υψηλής ταχύτητας, αεροδρόμια) ήταν καθοριστική για την επιλογή του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης [Αεροδρόμια]» και «Θα μετακινούσατε την επιχείρησή σας σε άλλη Π.Ε. της Π. Στερεάς Ελλάδας με την υπόθεση ότι το κράτος θα σας επιδοτούσε 100% τα έξοδα μετάβασης; Αν ναι, σε ποια;». Δηλαδή, έχει σημασία πότε ιδρύθηκε η επιχείρηση.

Πίνακας 40. Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	55,358 ^a	36	,021
Likelihood Ratio	33,037	36	,610
N of Valid Cases	173		

Σημείωση: H0: Μεταβλητή 1 είναι ανεξάρτητη από Μεταβλητή 2

H1: Μεταβλητή 1 δεν είναι ανεξάρτητη από Μεταβλητή 2

Από τον παραπάνω έλεγχο βρήκαμε ότι το $\text{Chi-Square} = 0,021 < 0,05\%$, άρα απορρίπτουμε την H0 υπόθεση και η τιμή P είναι στατιστικά σημαντική, υποδεικνύοντας ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ των μεταβλητών.

Πίνακας 41. Πότε ιδρύθηκε η επιχείρησή σας; * Θα μετακινούσατε την επιχείρησή σας σε άλλη Π.Ε. της Π. Στερεάς Ελλάδας με την υπόθεση ότι το κράτος θα σας επιδοτούσε 100% τα έξοδα μετάβασης

		Θα μετακινούσατε την επιχείρησή σας σε άλλη Π.Ε. της Π. Στερεάς Ελλάδας με την υπόθεση ότι το κράτος θα σας επιδοτούσε 100% τα έξοδα μετάβασης; Αν ναι, σε ποια;					Total
Πότε ιδρύθηκε η επιχείρησή σας;	Δε θα μετακινούσα την επιχείρησή μου σε άλλο σημείο της Περιφέρειας, ακόμα	Π.Ε. Βοιωτίας	Π.Ε. Ευβοίας	Π.Ε. Ευρυτανίας	Π.Ε. Φθιώτιδας	Π.Ε. Φωκίδας	
Πότε ιδρύθηκε η επιχείρησή σας;	1970-1980	32	2	1	0	6	41
	1981-1990	14	3	1	0	5	26
	1991-2000	5	3	0	0	4	12
	2001-2010	23	2	1	1	7	35
	2011-2020	17	5	0	0	4	27
	Πριν το 1969	0	0	1	0	0	1
	Πριν το 1970	26	1	1	1	1	31
Total		173	16	5	2	27	173

Πίνακας 42. Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	63,327 ^a	30	,000
Likelihood Ratio	38,507	30	,137
N of Valid Cases	173		

Σημείωση: H0: Μεταβλητή 1 είναι ανεξάρτητη από Μεταβλητή 2

H1: Μεταβλητή 1 δεν είναι ανεξάρτητη από Μεταβλητή 2

Από τον παραπάνω έλεγχο βρήκαμε ότι το $\text{Chi-Square}=0,000 < 0,05\%$ και απορρίπτουμε την H0 υπόθεση, άρα η τιμή P είναι στατιστικά σημαντική, υποδεικνύοντας ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ των μεταβλητών.

6.2 Περιορισμοί της στατιστικής ανάλυσης

Στην παρούσα μελέτη, αυτομάτως, τίθενται ορισμένοι περιορισμοί. Πρωτίστως, η δεδομένη έρευνα πραγματοποιήθηκε στην ΠΕ Φθιώτιδας και της Π.Ε Βοιωτίας και έτσι, τα αποτελέσματά της δεν μπορούν να γενικευτούν. Γι' αυτό το λόγο, η έρευνα επιδέχεται διεύρυνση και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας. Ένας ακόμα περιορισμός προκύπτει από το ίδιο το ερευνητικό μέσο. Το ερωτηματολόγιο συνιστά ένα πολύ πρακτικό εργαλείο που υπερβαίνει τους χωροχρονικούς περιορισμούς, ωστόσο δε δίνει τη δυνατότητα εμβάθυνσης στις πεποιθήσεις των ερωτηθέντων σχετικά τη γνώμη τους για την εγκατάσταση των επιχειρήσεων σε συγκεκριμένες περιοχές. Κατά συνέπεια, σε μελλοντικές έρευνες μπορεί παράλληλα με το ερωτηματολόγιο να αξιοποιηθούν και οι συνεντεύξεις. Με τη χρήση των δύο αυτών μέσων, σχηματίζεται πιο ολοκληρωμένη εικόνα για το προφίλ των ερωτηθέντων αλλά και τον τρόπο σκέψης τους.

Τέλος, όπως γίνεται εμφανές και από τη διεθνή βιβλιογραφία, μελλοντικές έρευνες μπορούν να διευρύνουν το αντικείμενο μελέτης. Για παράδειγμα, ενδεικτικά, μελλοντικές έρευνες μπορούν να αφορούν γεγονότα, όπως η γνώμη τους για το τι κίνητρα πρέπει να υπάρχουν για να μπορέσουν να μετακινηθούν σε άλλες περιοχές. Συν τοις άλλοις, στην εν λόγω έρευνα δεν λάβαμε υπόψιν μας τη μισθοδοσία, ούτε τη θέση των ερωτηθέντων μέσα στην επιχείρηση. Το δείγμα μας ενώ είναι ικανοποιητικό για τον υπο μελέτη πληθυσμό στις γεωγραφικές περιοχές που αναφέρθηκαν είναι μη ικανό για την εξαγωγή αποτελεσμάτων που να εκφράζουν το σύνολο της επικράτειας. Μελλοντικά, αυτή η έρευνα μπορεί να διεξαχθεί αυξάνοντας το δείγμα, αλλά και το γεωγραφικό εύρος του ερευνητικού πληθυσμού.

Συμπεράσματα

Η παρούσα ερευνητική εργασία είχε ως στόχο τη μελέτη επιλογής του τόπου εγκατάστασης των βιομηχανιών, εστιάζοντας ειδικότερα στις βιομηχανίες μεταποίησης της Στερεάς Ελλάδας. Τόσο με τη μελέτη βιβλιογραφίας όσο και με τη χρήση ερωτηματολογίου και στατιστικών εργαλείων ανάλυσης προέκυψαν κάποια σημαντικά συμπεράσματα τα οποία συνοψίζονται παρακάτω:

Από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση παρατηρείται ότι τα κριτήρια επιλογής του τόπου εγκατάστασης των επιχειρήσεων καλύπτουν τόσο ποσοτικές όσο και ποιοτικές πτυχές και ποικίλουν από κλάδο σε κλάδο. Με μία γενικευμένη προσέγγιση, μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε επτά ομάδες, ήτοι εργασία, νόμοι και κανονισμοί, πολιτική κατάσταση, ποιότητα ζωής, υποδομές, οικονομία και περιβάλλον.

Επιπροσθέτως, αποδείχτηκε ότι οι παράγοντες επιλογής του τόπου εγκατάστασης των βιομηχανιών μεταποίησης του δευτερογενούς τομέα στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας ποικίλουν. Οι πιο σημαντικοί από αυτούς είναι οι επιτρεπόμενες χρήσεις γης, οι υφιστάμενες υποδομές ηλεκτροδότησης, η άμεση πρόσβαση σε δίκτυα μεταφορών (αυτοκινητόδρομοι) και η προϋπάρχουσα συγκέντρωση οικονομικής δραστηριότητας στην περιοχή εγκατάστασης. Η στατιστική ανάλυση έδειξε ότι οι διαφορές που εμφανίζονται στα μεγέθη που λήφθηκαν υπόψιν είναι στατιστικά σημαντικές.

Στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας παρατηρούνται χωρικές ανισότητες. Σε επίπεδο Περιφερειακής Ενότητας και ως προς το ΑΕΠ η Βοιωτία παρουσιάζει μια σαφώς διαφορετική εικόνα υψηλής ανάπτυξης από το σύνολο των υπόλοιπων Περιφερειακών Ενοτήτων της ΠΣΤΕ. Σε μεγάλο βαθμό η υψηλή ανάπτυξη στη Βοιωτία αποτελεί απόρροια της καταγραφής παραγωγής μεγάλων μονάδων μεταποίησης που έχουν διαχυθεί από την Αττική. Η πληθώρα των επιχειρήσεων στη Βοιωτία έχει ως αποτέλεσμα την ανισομερή ανάπτυξη μεταξύ των Περιφερειακών Ενοτήτων.

Μια διαφορετική προσέγγιση της διαφοροποίησης μεταξύ των Περιφερειακών Ενοτήτων της ΠΣΤΕ δίνει ο «Συνθετικός Δείκτης Ευημερίας και Ανάπτυξης» (ΣΔΕΑ) (Πετράκος, 2004) και η μεταβολή του πληθυσμού. Ο δείκτης αυτός δεν υποκαθιστά, προς το παρόν τουλάχιστον, το κ.κ.ΑΕΠ ως δείκτης του επιπέδου ανάπτυξης, αλλά δίνει σε κάθε περίπτωση μια συνθετική εικόνα του επιπέδου ευημερίας βασισμένος σε ένα ευρύ σύνολο μεταβλητών.

Όσον αφορά τις μεταβολές του πληθυσμού με βάση τον πραγματικό πληθυσμό, μειώσεις αυτού εμφανίζονται στις πεδινές περιοχές ενώ με βάση τον μόνιμο πληθυσμό η εικόνα διαφέρει. Η πληθυσμιακή αναιμία των πεδινών ζωνών παραμένει, αλλά ο ορεινός διαπεριφερειακός «κορμός» πληθυσμιακής αύξησης έχει εξαφανιστεί ιδίως στη ΒΔ Στερεά Ελλάδα. Αυτό που μάλλον προκύπτει είναι μια κυρίαρχη τάση πληθυσμιακής μείωσης που πλήττει με παρόμοιο τρόπο όλες τις περιοχές, ανεξαρτήτως του φυσικογεωγραφικού χαρακτήρα τους. Μια προσεκτική επισκόπηση υποδεικνύει ότι ο μόνος συστηματικός παράγοντας αύξησης του πληθυσμού είναι η ύπαρξη αστικού κέντρου.

Όσον αφορά τη διάρθρωση της οικονομικής βάσης στην περίπτωση του δευτερογενούς τομέα η Βοιωτία και η Εύβοια έχουν ποσοστό απασχόλησης υψηλότερο του εθνικού μ.ό. καθώς οι κύριες περιοχές συγκέντρωσης των επιχειρήσεων μεταποίησης έγκειται στη ζώνη Οινόφυτα – Σχηματάρι – Χαλκίδα και την περιοχή των Ασπρων Σπιτιών.

Η υφιστάμενη κατάσταση της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας σε συνδυασμό με την οικονομική κρίση των τελευταίων ετών και τα μέτρα λιτότητας που έλαβε η χώρα είναι εμφανές πως διατάραξαν τις ισορροπίες και σε ορισμένες περιπτώσεις άμβλυναν τις ανισότητες μέσα από την συνολική οικονομική ύφεση. Λόγω του ότι οι χωρικές ανισότητες διέπονται τόσο απο οικονομικούς όσο και απο κοινωνικούς παράγοντες είναι σαφές πως ασκούν άμεση επιρροή στην λήψη της απόφασης για την επιλογή τόπου εγκατάστασης των μεταποιητικών μονάδων.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Βλιάμος, Σ. (1988). *Οι Βιομηχανικές Περιοχές και η βιομηχανική πολιτική στην Ελλάδα*. Αθήνα: ΕΤΒΑ.
- Δασκαλάκης, Ι. (2006). *Απολογισμός του θεσμού των Βιομηχανικών Περιοχών*. Ανάκτηση από Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης ΕΣΤΙΑ.
- ΕΛΣΤΑΤ. (2011). www.statistics.gr. Ανάκτηση 2021, από <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SAM03/2011>
- ΙΟΒΕ. (2019). *Οικονομικό, Κοινωνικό και Περιβαλλοντικό αποτύπωμα της λειτουργίας των Οργανωμένων Υποδοχέων Δραστηριοτήτων: Η σημασία και η συνεισφορά της ΕΤΒΑ ΒΙ.ΠΕ στην Ελληνική Οικονομία*.
- Κόνσολας, Ι. (1985). *Θέματα προγραμματισμού 14 - Μελέτη αξιολόγησης*. Αθήνα: ΚΕΠΕ.
- Μαγγανά - Κακαουνάκη, Σ. (1990). *Η χωροθέτηση των βιομηχανικών περιοχών στην Ελλάδα και των μεταποιητικών μονάδων μέσα σε αυτές*. Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών.
- Παπαδασκαλόπουλος, Α., & Χριστοφάκης, Μ. (2002). *Περιφερειακός Προγραμματισμός*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Παπαδασκαλόπουλος, Α., & Χριστοφάκης, Μ. (2004). *Οι περιφερειακές ανισότητες στην Ελλάδα τη δεκαετία του 1990*. Αθήνα.
- Πετράκος, Γ. (2004). *Περιφερειακές ανισότητες και περιφερειακή πολιτική στην Ελλάδα*. ΑΕΙΧΩΡΟΣ.
- ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ. (2020). *Περιφερειακό Προγραμμα Αναπτυξης Περιφέρειας Στερεας Ελλάδας 2021-2025*.
- ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ. (2007). *Επιχειρησιακό Πρόγραμμα, Θεσσαλίας-Στερεας Ελλάδας- Ηπειρου*. Αθήνα.
- Ροδολάκης, Ν. (1997). *Από την Πολεοδομία - Χωροταξία στην Περιφερειακή Ανάπτυξη*. Θεσσαλονίκη: Γ. Δεδούση.
- Ψυχάρης, Γ., Καλλιώρας, Δ., Αρτελάρης, Π., Τσιάπα, Μ., & Πανταζής, Π. (2011). *Μελέτη των Επιπτώσεων της Οικονομικής Κρίσης στην Οικονομία των*

Περιφερειών της Ελλάδας. Υπουργείο Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας.

Ξενόγλωσση

- Al-Zubaidi, S., Fantoni, G., & Faili, F. (2021). Analysis of drivers for solving facility layout problems: A literature review. *Journal of Industrial Information Intergration*, 21.
- Amin, A., & Tomaney, J. (1995). The Regional Dilemma in a Neo-liberal Europe, . *European Urban and Regional Studies*, 2(2), 171-88.
- Azzoni, C. (2001). Economic Growth and Regional Income Inequality in Brazil. *The Annals of Regional Science*, 35(1), 133-152.
- Bachtler, J., & Davies, S. (2010). *The geography of the crisis in Western Europe: National and regional impacts and policy responses in Financial Crisis in Central and Eastern Europe - from Similarity to Diversity*, . Warsaw: Gorzelal G. and Goh Ch.
- Badri, M., Davis, D., & Davis, D. (1995). Decision support models for the location of firms in industrial sites. *International Journal of Operations & Production Management*, 15(1).
- Berry, B. (1988). Migration Reversals in Perspective: The Long-Wave Evidence. *International Regional Science Review*, 11(3), 245-251.
- Dunford, M. (1993). Regional Disparities in the European Community: Evidence from the REGIO Databank. *Regional Studies*, 27(8), 727-743.
- Easterly, W. (2001). The middle class consensus and economic development. *J Econ Growth*, 6, 317–335.
- Eiselt, H., & Laporte, G. (1996). Sequential location problems. *European Journal of Operational Research*, 96.
- Engstrom, G., Sollander, K., Hilletofth, P., & Eriksson, D. (2018). Reshoring drivers and barriers in the Swedish manufacturing industry. *Journal of Global Operations and Strategic Sourcing*, 11(2), 174-201.
- EUROSTAT - European Commission. (2008). *Key figures on European business with a special feature on the factors of business success*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Fang, J., & Partovi, F. (2020). A HITS-based model for facility location decision. *Expert Systems with Applications*, 159 .

- Feng, C., Wu, P., & Chia, K. (2010). A hybrid fuzzy integral decision - making model for locating manufacturing centers in China: A case study. *European Journal of Operational Research*, 200(1), 63-73.
- Groot, S., Möhlmann, J., Garretsen, H., & De Groot, H. (2011). The Crisis Sensitivity of European Countries and Regions: Stylized Facts and Spatial Heterogeneity. *Tinbergen Institute Discussion Paper Series*, 71(3).
- Hadjimichalis, C. (2011). Uneven geographical development and socio-spatial justice and solidarity: European regions after the 2009 financial crisis. *European Urban and Regional Studies*, 18, 254-274.
- Henderson, V. (1999). How Urban Concentration affects Economic Growth? *World Bank Policy Research Working Paper*, 2326.
- Kim, H. (2005). The locational and functional behaviour of U.S. autoparts suppliers. *Small Business Economics*, 24 (1).
- Krugman, P. (1991). Increasing Returns and Economic Geography. *Journal of Political Economy*, 99, 183-199.
- Kunzmann, K. (2010). After the Global Economic Crisis: Policy Implications for the Future of the European Territory. *Europäische Politik des Territorialen Zusammenhalts*, 601-612. .
- Maccarthy, B., & Atthirawong, W. (2003). Factors affecting location decisions in international operations - a Delhi study. *International Journal of Operations & Production Management*, 23(70).
- Mirrlees, A. (1971). Exploration in theory of optimum income taxation. *Rev Econ Stud*, 38, 175–208.
- Monastiriotis, V. (2011). Making geographical sense of the Greek austerity measures: compositional effects and long-run implications. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 1-15.
- Myrdal, G. (1956). *Trade as a mechanism of international inequality Development and Underdevelopment*. Presses de l'UNESCO.
- Myrdal, G. (1957). *Economic Theory and underdeveloped Regions*. London: Duckworth.
- Panova, Y., & Hilletofth, P. (2017). Feasibility of nearshoring European manufacturing located in China to Russia. *Operations and Supply Chain Management*, 10(3), 141-148.

- Perotti, R. (1996). Growth, income distribution, and democracy: what the data say. *J Econ Growth*, 1, 149–187.
- Petrakos, G., & Saratsis, Y. (2000). Regional Inequalities in Greece. *Regional Science*, 79, 57-74.
- Rajkumar, P. (2013). A study of the factors influencing the location selection decisions of information technology firms. *Asian Academy of Management Journal*, 18(1), 35-54.
- Rebelo, S. (1991). Long-run policy analysis and long-run growth. *J Polit Econ*, 99, 500–521.
- Sopadang, A., & Yaibuathet, K. (2010). *Evaluation of the fragmentation and relocation of electronics and automotive and related industries to CLMV countries: view points of Thailand*.
- Terrasi, M. (1999). Convergence and Divergence across Italian Regions. *The Annals of Regional Science*, 33(4), 491-510.
- Thisse, J.-F. (2000). Agglomeration and Regional Imbalance: Why and is it bad? *EIB Papers*, 5(2), 47-67.
- Wang, C.N., Nguyen, V., Thai, H., & Duong, D. (2018). Multi-criteria decision making (MCDM) approaches for solar power plant location selection in Viet Nam. *Energies*, 11(6), 1504.
- Wiesmann, B., Snoei, J., Hilletoft, P., & Eriksson, D. (2017). Drivers and barriers to reshoring: A literature review on offshoring in reverse. *European Business Review*, 29, 15-42.
- Yang, J., & Lee, H. (1997). An AHP decision model for facility location selection. *Facilities*, 15.

Διαδικτυακές Πηγές

- pste.gov.gr. (χ.χ.). pste.gov.gr. Ανάκτηση 04 14, 2021, από <https://pste.gov.gr/periferia-2/>
- ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ. (2015). *Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας*. Ανάκτηση 09 01, 2021, από https://www.espa.gr/elibrary/RIS3_DytEllada_201502.pdf